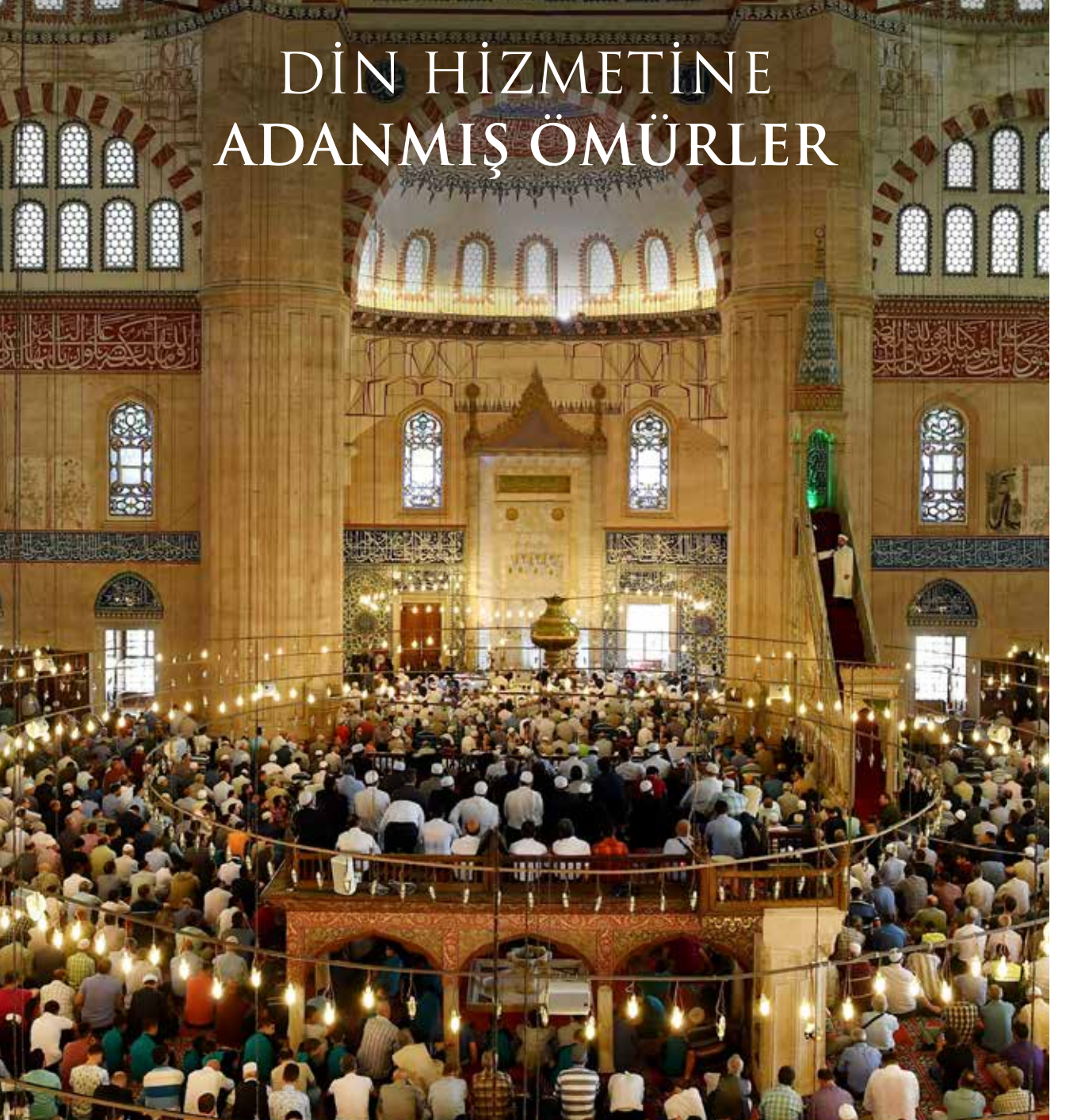

diyanet

Aylık Dergi | Ekim 2018 | Sayı: 334

DİN HİZMETİNE ADANMIŞ ÖMÜRLER

MESCİTLERDE NAMAZ
KILMAK VE TAKVA
SAHİBİ İMAM OLMAK

DİN GÖREVLİSİNİN
GENÇLERLE İLETİŞİM
BECERİLERİ

CAMI MERKEZLİ DİN
HİZMETLERİ VE DİN
GÖREVLİLERİ

MEDENİYET KURUCU
BİR FELSEFE: AHLİK
VE FÜTÜVVET

NECMETTİN
NURSAÇAN İLE DİN
HİZMETİ ÜZERİNE

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ Kur'an'dan Esintiler }

Mahmut KAYA

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

www.diyaret.gov.tr

İslam'ın ilk yıllarından itibaren din hizmetlerinin yürütülmesi önemli bir konu olmuştur. Başta imamlık ve hatiplik olmak üzere din hizmetlerini yürütenlere “Hademe-i Hayrat”, yani hayra hizmet edenler denilmiştir. Aslında hayra hizmet, ihtiva ettiği geniş anlam bakımından cami hizmetlerinin dışına da taşan, geniş kapsamlı bir ameldir. Nitekim hayra hizmet için yer, zaman ve unvan bir ön şart değildir. Ana ilkelerinden biri, “iyiliği emredip kötülükten sakındırmak.” (Hacc, 22/41.) olan İslam dini, vazettiği inancın ve ahlaki değerlerin toplumsallaşması, cemiyetin kalbinde mayalanması için din hizmetlerinin aralıksız sürdürülmesini tavsiye eder.

Modern zamanlara gelindiğinde toplumda dinin ve din hizmetlerinin önemi daha da artmıştır. Nurettin Topçu, “İslam ve İnsan” kitabında, din görevlisini tanımlarken ondan ahlak yalarımızın doktoru diye bahseder: “Onun en başta görevi, insanların sefaletlerinin yanında yaşamak, ister vücutta ister ruhta gözüksün, lakin her hâlde ruhu sefaletle sürükleyecek olan acıların yıktığı varlıklara uzanıp onları yerden kaldırmaktır. Din görevlisi ruhların kurtarıcısı, ahlak yaramızın doktorudur.”

Bütün yeryüzü müminlere mescit kılınmış ve müminler iyiliği emredip kötülükten sakındırmakla memur edilmiştir. Her Müslüman kendi imkân ve kabiliyeti ölçüsünde bu büyük ve kesintisiz sorumluluğu elinden geldiğince yerine getirir. Tarihimiz, çok zor şartlarda bile dinî eğitim faaliyetlerine aralıksız devam eden azimli, sebatkâr, muhlis âlimlerle doludur. Onlar kimi zaman bir dağ köyünde kimi zaman şehirde durmadan dinlenmeden talebe yetiştirmeye devam etmişler, samimiyetleriyle gelecek nesillere örneklik ve öncülük etmişlerdir.

Hademe-i hayratın literatürde imam hatiplik çerçevesine oturtulması hem imam hatipliğin ehemmiyetini, hem de imam hatipliğin cami hizmetlerini aşan yanını tazammun eder. İslami müesseseler, tarihsel süreçlere kolayca intibak edecek dönüşüm ve değişim hüviyetlerini bir kabiliyet olarak özlerinde taşırlar. Çünkü hiçbir müessese kendini amaç olarak ortaya koymaz. Nihai gaye, Cenab-ı Allah'ın rızasını kazanmaktır.

Diyanet Aylık Dergi olarak bu ay, aynı zamanda Camiler ve Din Görevlileri Haftası'nın teması olan “Din Hizmetlerine Adanmış Ömürler” konusunu gündemimize taşıdık. Bünyamin Albayrak, “Din Hizmetine Adanmış Ömürler”; Prof. Dr. Cağfer Karadaş, “Camide Olmak”; Rifat Oral, “Mescitlerde Namaz Kılmak ve Takva Sahibi İmam Olmak”; Prof. Dr. Suat Cebeci, “Din Görevlisinin Gençlerle İletişim Becerileri”; Neşet Bodur, “Cami Merkezli Din Hizmetleri ve Din Görevlileri”; Prof. Dr. Ejder Okumuş, “Toplumun İnşasında Dinin ve Din Görevlisinin Yeri” yazılarıyla dosyamıza katkıda bulundular. Bu ay söyleşi bölümümüzün konuğu Necmettin Nursaçan Hoca.

Bu vesileyle bütün görevlilerimizin Camiler ve Din Görevlileri Haftası'nı tebrik ediyor, ahirete irtihal edenlere Cenab-ı Hakk'tan rahmet diliyorum. Bir sonraki sayıda görüşmek üzere. İyi okumalar.

DİN DÜŞÜNCE YORUM

İslam Ahlak Düşüncesini Yeniden İnşa Etmenin İmkânı

32

GÜNDEM

Din Hizmetine Adanmış Ömürler

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

Bir Şehir Bir Mabet Bin Hasret

62

2018
EKİM

GÜNDEM

- 6 Din Hizmetine Adanmış Ömürler
Bünyamin ALBAYRAK
- 11 Camide Olmak
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ
- 14 Mescitlerde Namaz Kılmak ve
Takva Sahibi İmam Olmak
Rıfat ORAL
- 18 Din Görevlisinin
Gençlerle İletişim Becerileri
Prof. Dr. Suat CEBECİ

- 22 Cami Merkezli Din Hizmetleri
ve Din Görevlileri
Neşet BODUR

- 25 Toplumun İnşasında Dinin ve
Din Görevlisinin Yeri
Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ

SÖYLEŞİ

- 28 Necmettin NURSAÇAN:
“Bizim Görevimiz Tenkit Değil
Tebliğdir, Gönüllere Girmektir.”
Mustafa BERK

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 32 İslam Ahlak Düşüncesini
Yeniden İnşa Etmenin İmkânı
Prof. Dr. Ömer TÜRKER

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 36 Hak-Batıl Mücadelesi
Dr. Abdülkadir ERKUT

HADİSLERİN IŞIĞINDA

- 38 Kardeşlik Ahlakı
Meral GÜNEL

EN GÜZEL İSİMLER

- 40 Hayat Veren ve Öldüren
Muhyî ve Mumît
Fatma BAYRAM

BÜYÜTEÇ

- 42 ‘Siyahlar, Beyazlar ve Araplar!’
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İZ BIRAKANLAR

- 46 Kütüphanede Yaşayan Adam:
Mehmet Niyazi
Nermin TAYLAN

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 48 Japonya’da İslam ve Müslümanlar
Ensari YENTÜRK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Bünyamin KAHRAMAN

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Emin GÜRDAMUR
Mahir KILINÇ
Mustafa BERK

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

2177. Sk. No:10/B Kat:20 Via Twins
Çankaya / Ankara Tel: 0312 985 03 17
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97

Faks : 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara

Tel : 0312 295 86 61 - 62

Faks: 0312 295 61 92

www.diyanetdergi.com

diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurtiçi yıllık: 84.00 TL

Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları

AB Ülkeleri: 30 Euro

Avustralya: 50 Avustralya Doları

İsveç ve Danimarka: 250 Kron

İsviçre: 45 Frank

Baskı

Çağlayan A.Ş.

Tel: 0232 274 22 15

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Basım Tarihi: 30/10/2018 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943 0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Atalelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM Endülüs

76

SÖYLEŞİ Necmettin Nursaçan

28

DİN VE HAYAT Şehir ve Orta

73

HATIRA DEFTERİ

- 52 Sesim Kısıldı
Müberra AKTÜRK

BUNU KONUŞALIM

- 54 Ömrünü Din Hizmetine
Adayanlar
Mahir KILINÇ

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 58 Vardar Kıyısında Bir Osmanlı
Zabiti: Ömer Seyfettin
Emin GÜRDAMUR

- 62 Bir Şehir Bir Mabnet Bin Hasret
Handan YILDIZ BAYRAK

DIYANET ARŞİVİ

- 64 Reisliğin İlk Yirmi Beş-Otuz
Yılında Müftü Seçim ve Tayini
Dr. Mehmet BULUT

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 68 Medeniyet Kurucu Bir Felsefe:
Ahilik ve Fütüvvet
Umut GÜNER

DİN VE HAYAT

- 70 En Hayırlı Ümmet
Hilal CEYHAN KÖKSAL

- 73 Şehir ve Orta
Lütfi BERGEN

GEZİ-YORUM

- 76 Kadîm Bir Medeniyete Yolculuk:
Endülüs
Dr. Salih AYBEY

KİTAPLIK

- 80 Hakları ve Saygınlığıyla
İslam'da Kadın
Sema BAYAR

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyaret İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

DİN HİZMETLERİNE ADANMIŞ ÖMÜRLER

Yaşadığımız hayatı ve evreni fizik ve metafizik boyutuyla anlamlandıran yüce dinimiz İslam; inanç, bilgi ve ahlakla bezenmiş huzurlu bir hayatı tesis eden ve insanlığa ebedî kurtuluşu gösteren ilahi bir nizamdır. Temel inanç esasları, ibadet ve ahlak umdeleriyle hayata hakikat penceresinden bakmayı öğreten dinimiz, saygın ve üstün vasıflarla donatılmakla birlikte, aynı zamanda çeşitli zaaflarla yüklü bir varlık olarak dünyaya gelen insanın, düşünce ve aksiyon planında zaaf ve sapmalara yenilmeden kulluk yolculuğuna devam edebilmesi için yolunu ve ufkunu aydınlatmaktadır.

Diğer taraftan ilahî inayet, rahmet ve ebedî mutluluk kaynağı olarak insanlığa gönderilen İslam, insanın selim fıtrat ve akılla sahip olduğu mükerrem konumunu destekleyen, temellendirip koruyan üstün ahlaki ilkeleri ihtiva etmektedir. Dolayısıyla din, hayatın bütünü ve nihai anlamını öğrettiği gibi dünya ile ahiretin, zihin ile gönlün muvazenesini kurmamızı da sağlamaktadır. Bu yönüyle, can taşıyan her varlığa merhameti, Yüce Allah'a mutlak teslimiyet ve itaati merkeze alan dinimiz; insan, eşya, tabiat ve kâinatla ilişkilerimizi ideal seviyede tanzim ederek dünya ve ukba saadetine yolunu bizlere göstermiştir. Nitekim İslam'ın hayat bilgisini bizlere öğreten yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in; "Gerçekten bu Kur'an en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan müminler için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler." (İsra, 17/9.) ayeti, bu hususu açıkça beyan etmektedir.

Rububiyet ve ubudiyetin en yalın tezahürü olan tevhit akidesiyle, bütün insanlığa sunduğu rahmet iklimiyle, her

türlü eylemi zarafetle tezyin eden üstün ahlak ilkeleriyle bizlere ufuk çizip yön tayin eden vahyin, doğru anlaşılıp en güzel şekilde yaşanan bir hayata dönüşmesinde şüphesiz en önemli husus peygamberlerin varlığı, örnekliliği ve mücadelesidir. Bu boyuta işaret eden; "Nitekim kendi aranızdan, size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik." (Bakara, 2/151.) ayeti söz konusu hususu teyit etmektedir. Dolayısıyla peygamberlik makamının, insanlığı hayra yönlendirip rehberlik eden, toplumsal hayatı vahyin ilkeleriyle düzenleyip dinamikleştiren, insanın tutum ve davranışlarını yaratıcının muradı ile buluşturan bir müessese olduğunu ifade etmek izahtan varestedir. Bu noktada, yaktığı meşaleyle anlam dünyamızı aydınlatan Kur'an'ın; "Andolsun, Allah'ın Rasûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 33/21.) şeklinde tebcil ettiği Rasul-i Ekrem (s.a.s.), bütün peygamberlerin tebliğinde yer alan ortak hakikatleri kıyamete kadar baki kalacak şekilde yeryüzüne beyan eden, onlarla bir hayat ve medeniyet inşa eden son elçidir. Zira Allah Rasûlü, cehalet ve zulmün hâkim olduğu, merhamet, erdem ve hikmetin kaybolduğu, güçlünün zayıfı ezdiği bir toplumu; ilmin, adaletin ve şefkatin aydınlığında asrısadete dönüştürmüştür.

Bütün güzelliklerin ve ahlaki erdemlerin en büyük ve en güzel temsilcisi olan Hz. Peygamber, şehirlerin anası Mekke'den Medine'ye hicret ederek Yesrib'i medenileştiren bir devrime imza atmış ve bu milat; bilgi, hikmet ve marifet yurdunda doğup iman ve ahlakla neşvünema bu-

Kapitalizmin küresel bir etkiyle hayatı bütün yönleriyle kuşattığı; maddiyat düşkünlüğü, güç ve çıkar tutkusu, tüketim iştahı ve aşırı dünyevileşmeyle bütün insanlığın madde ve mana boyutunda ciddi savrulmalara maruz kaldığı günümüz dünyasında, günden güne yalnızlaşan insanın iman ekseninde sosyalleşmesine vesile olacak en güzel ve müstesna mekân camilerdir. Zira cami; bizleri imana, tevhide, hakka, hakikate, adalete, ahlak ve fazilete çağırıp kötülük ve cehaletten uzaklaştıran Cenab-ı Hakk'ın katına sığınan bir hicret; hayatın merkezindeki bir ilim ve hikmet beşiğidir.

lan kadim medeniyetimizi şekillendirmiştir. Bu meyanda, hicret sonrası ilk iş olarak Allah Rasulü'nün Medine'ye varır varmaz bir mescit inşa ettirmesi, oraya İslam'ın mühürünün vurulması açısından çok önemli bir gelişmedir. Zira mescit/cami, mümin bilincini inşa etmek, gönülleri imar etmek, zihinleri beslemek, birlik-beraberlik ve kardeşliği pekiştirip sevgi ve dayanışma bağı kurmak, iman ve İslam'ın toplumsal boyutlarını geliştirmek için muazzam bir imkândır. Dolayısıyla insan kalabalıklarını nite-likli birer topluluk hâline dönüştürecek, kardeşlik iklimini tam manasıyla derinden yaşatarak iman kardeşliğinin her şeyden üstün olduğunu ihsas ettirecek biricik mekânın camiler olduğunu ifade etmek gerekir. Bu bağlamda kadim kültürümüzde "hademe-i hayrat" olarak karşılık bulan, yeryüzünde bütün iyi ve hayırlı işlere öncülük ederek zaman ve mekânı aşan bir anlayışı kuşanan gönül doktorlarının numune-i imtisalinin Hz. Peygamber olduğu açık bir hakikattir.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki, kapitalizmin küresel bir etkiyle hayatı bütün yönleriyle kuşattığı; maddiyat düşkünlüğü, güç ve çıkar tutkusu, tüketim iştahı ve aşırı dünyevileşmeyle bütün insanlığın madde ve mana boyutunda ciddi savrulmalara maruz kaldığı günümüz dünyasında, günden güne yalnızlaşan insanın iman ekseninde sosyalleşmesine vesile olacak en güzel ve müstesna mekân camilerdir. Zira cami; bizleri imana, tevhide, hakka, hakikate, adalete, ahlak ve fazilete çağırıp kötülük ve cehaletten uzaklaştıran Cenab-ı Hakk'ın katına sığınan bir hicret; hayatın merkezindeki bir ilim ve hikmet beşiğidir. Bu güzide mekânı anlamlı kılan en önemli unsur ise "hademe-i hayrat" olan, peygamberlerin yürüdükleri yolu adım adım takip eden din görevlileridir.

Zira dinin fert ve toplum hayatında makes bulmasında, bireysel, toplumsal ve evrensel düzeyde, bugünün ve yarının hak-hakikat, adalet ve merhamet ekseninde inşa edilmesinde, en önemli etkenlerden birisi, sorumluluk

bilinciyle, ilim ve irfan donanımıyla, gayret ve hizmet şuuruyla, ahlak ve faziletiyle, yaşadıkları çağa rehberlik eden öncü şahsiyetlerdir. Bu çerçevede, kendini sözü edilen asil hayatın inşasına ve soylu gayenin ihyasına adanmış önemli kadrolardan biri de, geçmişten günümüze, görevlerini ulvi bir heyecanla ve ibadet bilinciyle yerine getiren din görevlileridir. Zira asli sorumluluğu itibarıyla din görevlisi, birtakım dinî görevlerin ötesinde, yüklendiği ulvi vazifenin gereği olarak, bütün dinî değerlerin bilinmesi, erdemlerin yaşanması, güzelliklerin paylaşılması, bilgi ve ahlak merkezli bir dindarlığın benimsenmesi için çalışmayı hayatın gayesi edinmektedir.

Bunun için de her şeyden önce ihlas, samimiyet, fedakârlık ve hasbiliği kuşanarak yaşadığı toplumun gerçekliklerinin farkında, çağını doğru okuyan, nebevî bir vazife olan yeryüzünün imar ve ıslahı için çalışmayı şiar edinen, güzel ahlakı hayatı ve davranışlarıyla izah eden ve gösteren, sorumluluk ve imkânlarının farkında olan bir anlayışı benimsemek elzemdir. Zira ulu hocalarımız da bu yaklaşımı merkeze alarak milletimizin varlığını ve bekasını yüce dinimiz İslam'a hizmet olarak anlamlandırmış, şea-ir-i İslamiye'nin bu topraklarda asla kaybolmaması için büyük gayret göstermiş ve âdeta ömrünü dine ve millete adamıştır. Bugün geline nokta da aynı ulvi gayeyi üstlenerek aziz milletimizin dinî ve manevi hayatına hizmet eden hademe-i hayratın, hâl ve istikbale dönük çalışmalarıyla bahse konu boyutta toplumumuzda karşılık bulduğunu görmek, fevkalade şükürü mucip bir husustur.

Bu vesileyle, camilerimizin mihrabından, minberinden, kürsüsünden, minaresinden, Kur'an kurslarından yükselen sesinin "Camiler ve Din Görevlileri Haftası"nı tebrik ediyor, ahirete irtihal eden hademe-i hayrata Yüce Allah'tan rahmet diliyor; hayatta olanlara sıhhat ve afiyet içerisinde daha nice hizmetler nasip etmesini niyaz ediyorum.

DİN HİZMETİNE ADANMIŞ ÖMÜRLER

Bünyamin ALBAYRAK | DİB Din Hizmetleri Genel Müdürü

Hademe-i hayrat/din hizmetkârları: En başta mihrap olmak üzere kürsü, minber, minare, mabedin mütemmim cüzle-ri, müezzin, imam-hatip, müftü, vaiz ve Hz. Âdem ile başlayan İslam davetçileri, Hz. İbrahim'in kabul olunmuş duaları ve Hz. Muhammed'in mirasçıları... Allah yoluna adanmış, O'nun uğrunda, O'nun rızası için canlarını ve ilimlerini sarf eden vakıf insanlar. Beş vakit kurtuluşa çağıran, mihraba can veren, minberden nur saçan, kürsüden ilim, hikmet ve marifetle müminlere yol gösteren/mürşitler, "Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve 'Kuşkusuz ben Müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?" (Fussilet, 41/33.) müjdesinin muhatabı olan din hizmetkârları! Ne mutlu sizlere!

Risalet silsilesinin ilk halkasını oluşturan, ilk insan, aynı zamanda ilk peygamber Hz. Âdem'den (a.s.) son halkası Hatemül-Enbiya Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.s.) kadar gönderilen tüm peygamberler insanlığı Allah'ın (c.c.) dinine, iyiliğe, adalete ve doğru yola davet etmişlerdir. Her bir peygamber din-i mübin-i İslam'a hizmet için Allah Teala tarafından görevlendirilmiş seçkin ve şerefli kimselerdir. Gönderildikleri toplumları hiçbir menfaat ve karşılık beklemeden Allah'ın dinine davet etmişlerdir. Şuara suresinde birkaç defa tekrar edilen, "Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." ilahî tembih, din hizmetlerinde hasbiliğin ne kadar önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

Peygamberler kendilerinde bulunan sıdk, ismet, fetanet, emanet ve tebliğ gibi vasıflarla yaşadıkları çağa örnek olmuşlardır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) ise kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa rehberdir ve en güzel örnektir. Onun vefatından sonra bu ilahî emanet âlimlerin omuzlarına yüklenmiştir. Âlimler ki peygamberlerin vârisleri ve kabul olunmuş dualarıdır: "Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: 'Ben seni insanlara önder yapacağım.' İbrahim de, 'Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)' demişti. Bunun üzerine Rabbi, 'Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz.' demişti." (Bakara, 2/124.)

Nübüvvet, insanlığa Allah'ın bir lütfu ve de ikramıdır. Kesbî değil vebîdir. Yani çalışmakla, okumakla elde edilecek bir makam değildir. Fakat nesillerinin İslam'a inanması ve din hizmetinde bulunması ebeveynlerin her daim dualarında yer almıştır: "Orada Zekeriya Rabbine dua etti: Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen; duayı hakkıyla işitensin" dedi." (Âl-i İmran, 3/38.) Hz. İbrahim

Din hizmetine adanmış bu insanlar, varlıkta ve darlıkta, sağlıkta ve hastalıkta, genç yaşta ve ihtiyarlıkta, şartların imkân verdiği veya vermediği günlerde, her daim Allah'ın dininin tebliğ edilmesinde ve kitabının öğretilmesinde hizmet eri olmuşlardır.

ise bu talebini âlemlerin Rabbine şöyle arz etti: 'Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla.'" (Saffat, 37/100.)

Hiz. Peygamber (s.a.s.), asırlara örnek olacak mübarek sözlerinde 'gökteki yıldızlara' teşbih edilecek, ümmeti için her zaman ve zeminde rol model olacak, din-i mübin-i İslam'ın ilk hizmetçilerini bizzat kendisi Mekke'de Daru'l-Erkâm'da ve Medine'de Suffe'de yetiştirdi. Rasulüllah'ın (s.a.s.) talim ve ter-

biyesinde yetişen, ömürlerini din hizmetine adayan bu sahabelerden Hz. Mus'ab Medine'de, Hz. Muaz Yemen'de, Hz. Abdullah b. Abbas Mekke'de, Hz. Abdullah b. Mesud Kûfe'de, Hz. Ebu Musa el-Eş'ari Basra'da, Hz. Ebu'd-Derda ise Şam'da Kur'an'ın ve din hizmetinin önderliğini yapmışlardır. İlahî çağırışı daha ötelere, yeni dimağlara aktarmışlardır.

Allah'ımıza sonsuz hamd ü senalar olsun ki din hizmetleri ve din eğitimi tarihin hiçbir döneminde yeryüzünde desteksiz ve sahipsiz kalmamıştır. Nitekim dinin sahibi Allah'tır ve Allah dinini asla sahipsiz bırakmayacaktır. "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." (Muhammed, 47/7.) müjdesini Rabbimiz bizlere aktarmaktadır.

Peygamberlerin, sıddıkların, şühedanın ve salihlerin o güzel ve samimi dualarına ilhak olan nice dualar ve âminler vardı. Din hizmetinin ne kadar ulvi, dünya ve ahiret için ne kadar şerefli bir nasip olduğunun farkında olan ana-babalar, yavrularının muttakilere önder/imam olması için niyazda bulunuyorlardı. Bu kabul olunmuş dualar ve din hizmetine adanan ömürler anlatılmaya/yazılmaya başlansa ne kelimeler ne de kalem yeter. Fakat salihlerin anıldığı yere rahmet-i ilahî nazil olur. Yakın dönemde yaşayan din hizmetine ve din eğitimine büyük emekler veren, hizmet bayrağını hocalarımız vesilesiyle bizlere emanet eden pek çok hocamızı saymak mümkündür.

Şu özetini yaparak konuya girmek yerinde olacaktır. Söz konusu vatan hizmet olunca Yemen'e koşan,

Kur'an'a hizmet olunca Nuruosmaniye'de coşan Hasan Akkuş; gençliğin imanını tehlikede görüp talimat beklemeden "Dünyanın gidişatından Müslümanlar sorumludur." anlayışıyla üniversite gençleriyle yakından ilgilenen Mehmet Zahit Kotku; memleketlerinden İstanbul'a ilim için gelen öğrencilere yurt olan, yuva kuran, değil bir cebini, malını ve canını öğrencilere adayan ayaklı vâkıf Gönenli Mehmet Efendi; ulum-ı İslamiyye yeryüzünden kaybolur korkusuyla gece-gündüz bilgisini talebelerine aktaran Ahıskalı Ali Haydar Efendi; yetiştirdiği öğrencileri ülkenin her bir tarafını kıraat feneri gibi aydınlatan, 80 metre karelik Kur'an kursunda yüzlerce talebe yetiştiren Mehmet Rüştü Aşıkutlu; bulunduğu her mekânı, mescidi, evini ve iş yerini ilim meclisine çeviren, bulunduğu her fırsatta sahip olduğu bilgiyi talep edenlere aktaran Çat Müftüsü Hacı Halis Efendi; en zor ve meşakkatli günlerde evini kurs olarak planlayıp hafızlara açan Çorakçızade Hüseyin Efendi; Serezli Kesikbacak İsmail Efendi, Hasbekli Mümin Hoca, Abdurrahman Gürses ve Ekrem Doğanay gibi, Anadolu ve Rumeli'de bulundukları her bir mekânı ilim, irfan ve hikmet mektebine çeviren din hâdimleri.

İşte hademe-i hayrata kendini vakfeden ve ömrünü Kur'an hizmetine adanmış hocalarımızdan biri Hasan Akkuş Hoca'mızdır. "Allah'ım eğer beni bu İngiliz esaretinden kurtarırsan ömrümün sonuna kadar Kur'an'a hizmet edeceğim." duası kabul olup esaretten kurtulan Hafız Hasan Akkuş, kısa zamanda büyük bir özveri ile çalışmalarını başlatır. Başta Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi olmak üzere zamanın siyasileri ve toplum önderleri ile

temaslarını sürdürüp, imam-hatipliğini yaptığı Nuruosmaniye Camii'nde bulduğu her fırsatta öğrencilere Kur'an öğretir.

Cerrahpaşa Hastanesi'nde tedavi gören Rıfat Börekçi Hoca, Hasan Akkuş Hoca'nın evinde misafir olarak kalmaktadır. Hem Kızılcahamam'dan hemşerisi hem de arkadaşı olan Hasan Hoca'nın ara ara ortalıktan kaybolduğunu gören Rıfat Börekçi şöyle bir etrafı temasha eylemeye çıkar. Nuruosmaniye Camii'ne geldiğinde Hasan Akkuş'u Kur'an öğretir hâlde bulur. Tablo çok hazindir, Diyanet İşleri Reisi ve imam karşı karşıyadır. İşte bu anda Hasan Akkuş Hoca ayağa kalkar: "Bak Efendi Hazretleri! Allah'tan korkuyoruz, bu çocukları okutuyoruz. Sizden korkuyoruz, kaçacak yer arıyoruz. Allah rızası için buna bir çare bulun..."

Yaşanan bu hazin tablo Kur'an kurslarının açılmasını hızlandırır. 1934'ten 1960 yılına kadar Hasan Hoca hem Kur'an muallimi ve hem de Nuruosmaniye Camii'nin İmam-Hatibi olarak görev yapar.

1960 yılında ihtilal hükûmeti Kur'an kurslarını kapatma kararı alır. Yemen'de emir subaylığını yaptığı ve nezdinde iyi bir imaj bıraktığı Cemal Gürsel Paşa'yı Hasan Akkuş iki defa ziyaret eder. Kur'an kurslarının ve hafızlığın öneminden bahseder, bu mekânların kapatılmaması için ricada bulunur. Hasan Akkuş Hoca'yı askerlik yıllarından yakinen tanıyan Cemal Gürsel Paşa talebi kabul eder. Kur'an kurslarının kapatılma kararı böylece rafa kaldırılmış olur.

Asrısaaadetten günümüze din hizmetlerinin icra edilemediği en önemli mekânlar hiç şüphesiz

camilerdir. Camiler dinî, ilmî ve sosyal hayatın merkezi olmuş; mukaddes, muazzaz ve bereketli mekânlardır. Her birisi Beytullah'ın yeryüzündeki şubesi, Mescidi Nebi ve Mescidi Aksa'nın kardeşleridir.

Bu mübarek mekânların hizmetçilerine ecdadımız şu güzel isim ile hitap etmiştir: "hademe-i hayrat" yani din hizmetçileri. İşte hademe-i hayrat vasfını haiz gönül insanı, vâkıf adam, maliyla canıyla, ilmi ve irfanıyla din hizmetine adanmışlardan biri de Gönenli Mehmet (Öğütçü) Efendi'dir. Sultanahmet Camii'nde yıllarca hizmet eden, mihraba can veren, aynı zamanda canını din hizmeti yolunda kullanan, Kur'an'a olan hizmetinden dolayı hapis yatan bir dava adamı. İstanbul'da ilerleyen yaşına rağmen din hizmetine ara vermeyen, 80 yaşında, haftada 30 yerde vaaz eden fedakâr insan. Eğitime, özellikle de hanımların eğitimine büyük önem verirdi. İki taraftan koluna girilmiş güçlkle yürüyen bir insan düşünün. Eşi kendisine, "Artık sohbet vermek için cami cami dolaşıp yorulmasanız." diye söylendiğinde, "Belki cemaatime söylemeyip unuttuğum bir şey kalmıştır." cevabını vermiştir. Yokluk ve yoksulluk yıllarında din eğitimi için mekân, imkân ve insan kıtlığı yaşandığı dönemde neredeyse İstanbul'da eğitim gören her talebenin cebine harçlık koyan, derslerini kontrol eden, talebelerin hâmisidir Gönenli Hoca. Bu konuda çok hassastır. Talebeleri için beklediği burslar gelmeyince kendisi de yemez içmezdi. Bir defasında aklıktan bayılır. Doktor, "Niçin yemek yemediniz hocam?" diye sorduğunda, "Talebelerin burslarını temin edemedim onlar açken ben nasıl yemek yerim?" diye cevap

verir. Burs bulamadığı dönemlerde kendi evini satılığa çıkardığı, hatta evinde birçok malzemeyi sattığını yakınları rivayet eder.

Hademe-i hayrat, din gönüllüsü müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin, Kur'an kursu hocası ve her biri ebeveynleri tarafından Hz. Hanne'nin duygularıyla din hizmetine adanmış insanlardır.

Din hizmetine adanmış bu insanlar, varlıkta ve darlıkta, sağlıkta ve hastalıkta, genç yaşta ve ihtiyarlıkta, şartların imkân verdiği veya vermediği günlerde, her daim Allah'ın dininin tebliğ edilmesinde ve kitabının öğretilmesinde hizmet eri olmuşlardır. O hizmet erlerinden biri köyünde ilk Kur'an kurslarından birini açan Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Hoca'dır. 80 metrekarelik bir mekân Cumhuriyet tarihinde din eğitimine hizmet edecek nice hafız ve hocaların yetişmesine vesile olur. Aşıkkutlu Hoca son derece sakin, mülayim ve kavli leyyin sahibidir. Eğitim ve öğretim (talim ve terbiye) anlayışı ve metodu nevi şahsına münhasırdır. Öğrencilerin

gönül dünyasında ayrı bir yer edinmiştir. Talebelerinde biraz gevşeme ve umursamazlık gördü mü bir iki haftalığına memleketine hava değişimine gönderir, dönüşte bir fırsat daha tanır. Eğer beklediği performans gerçekleşmezse, "Evladım git, dinlen, okumaya karar verersen gel." Bu da sonuç vermezse üçüncü ve son ihtar, "Yavrum senin bizdeki nasibin bu kadarmış, artık evine dön ailene yardım et, bizi de ziyarete gel." şeklindedir. Eğitimde kavli ve fiili şiddet, Aşıkkutlu Hoca'nın anlayışıyla asla bağdaşmaz. O sahip olduğu maddi ve manevi imkânları önce öğrencileri sonra da komşuları için hiç düşünmeden harcamıştır. Kur'an hizmeti için her türlü fedakârlığa hazır hâldeydi. Hoca fetret döneminin kandili, deniz feneri gibidir. Dört bin civarında hafız yetiştiren Aşıkkutlu, kıraat ilimlerinin yanında aynı zamanda ulum-u İslamiyyede de ihtisas sahibidir. Temel İslami bilimler, Arapça gramer ve feraiz ilmi gibi alanlarda da öğrencilerini donanımlı hâle getirmiştir.

Göstermiş olduğu büyük gayret ve cesaretiyle ilim talipleri için bir

azim örneği hocalarımızdan biri de Kesikbacak İsmail Hakkı (Bayrı) Efendi'dir. Kendisi aslen Batı Trakyalıdır. Çok zeki ve hareketli bir çocuk olan İsmail Hakkı, bir gün okuldan evine dönerken tramvaydan düşerek her iki bacağına da kaybetti. Bu durum onun hayat çizgisini değiştirdi; dayısı olan Fatih Camii dersiamlarından Serezli Ahmet Şükrü Efendi'nin teşvik ve himayesiyle hafızlığa başladı. Bir taraftan hafızlığını ikmal ederken diğer taraftan aşere-takrip, tayyibeden icazet aldı.

İlk resmî göreve 1942'de Afyon Merkez Kur'an kursu öğretmenliğiyle başladı. 1952 yılında İstanbul Fatih'teki Dülgerzade Camii Kur'an Kursu öğretmenliğine nakledildi ve 1972'de emekli oluncaya kadar bu görevini sürdürdü. Kesikbacak Hoca'nın en büyük özelliği Kur'an eğitiminde talim, tashihi hurufta tavizsiz olmasıydı. Çok sayıda talebe yetiştirmiş olup bunlardan 98 talebesine aşere, 3170 talebesine de tashihi huruftan icazet vermiştir. Ayaklarını kaybetmesi, aynı zamanda şeker hastalığı Hoca'nın

sert mizaçlı olarak tanınmasına vesile olmuştur. Fakat o asil ve vakarlı duruşun altında büyük bir merhamet ve şefkatin olduğunun en canlı tanığı, daha sonra Kesikbacak Hoca'nın geleneğini devam ettiren Miktat Hoca'dır. Miktat Hoca, Kesikbacak Hoca'nın ayın yarısında kendinden borç aldığını, bunun sebebini sorduğunda ise "Talebelerin ihtiyaç için talepte bulunduklarını ve onları geri çeviremediğini" söyler. Ayrıca maaşının diğer bir kısmını da öğrencilerinin ihtiyaçlarına harcamak üzere her ay Gönenli Mehmet Efendi'ye göndermiş, engelli olması kendine güvenini kaybettirmemiş, hayata küsmemiş ve ömrünü din hizmetine adanmıştır.

Konya'nın manevi hayatına mühür vuran din hizmetine adanmış bir hayat. 45 yıllık imamet görevi vesilesiyle camide yapmış olduğu vaazları ile halkın (yaygın) din eğitimine; İHL açılması ve oradaki hocalığı ile de yeni neslin (örgün) din eğitim-öğretimi ve manevi hayatına rehberlik etmiş, aynı zamanda yaşantısıyla da ahlaken örnek olmuş hocalarımızdandır Hacıveyiszade Mustafa (Kurucu) Efendi. "Hoştur bana senden gelen" anlayışıyla şeker hastalığı teşhisi konulduğunda, "Allahtan geldi, şeker hastası olduk, tatlandık el-hamdülillah." demiştir. Bir talebesinin oğlunun içkiye müptela olduğunu işittiğinde yatsı namazından sonra meyhaneye gider, orada oturup o çocuk ve çevresindekiler ile sohbet eder. Onlara nasihat bulunur. Nihayet ayrılırken bu gencin sırtını sıvazlar ve "Yavrum, fazla içme, kendini harap etme!" tarzında kulağına fısıldayıp ayrılır. Bu genç, bu tutum ve davranıştan oldukça etkilenir ve böyle bir âlimin kendisi sebebiyle meyhaneye

gelmesinden çok rahatsız olur, pişman olup tövbe eder. Mustafa Efendi'nin tüm nezaket ve hoş muamelesine rağmen teşriki meşaide bulunduğu bazı kişilerin boş sözleri yakınlarını rahatsız eder ve bu durumu kendisine bildirirler. Hoca, Fuzuli'nin kasidesiyle cevap verir: "Yâr için ağyâra minnet ettiğim aybeyleme, / Bağbân bir gül için bin hâre hizmetkâr olur." Din hizmetinin meşakkatli bir yol

Asrısaadetten günümüze din hizmetlerinin icra edilegeldiği en önemli mekânlar hiç şüphesiz camilerdir. Camiler dinî, ilmi ve sosyal hayatın merkezi olmuş; mukaddes, muazzaz ve bereketli mekânlardır. Her birisi Beytullah'ın yeryüzündeki şubesi, Mescidi Nebi ve Mescidi Aksa'nın kardeşleridir.

olduğunu en büyük eza ve cefayı peygamberlerin çektiğini hep akıllarda zinde tutmaya çaba sarf etmiştir.

Abdurrahman Gürses Hoca, bir İstanbul beyefendisi, temsil ve takdimiyle "imam" kavramını dol-duran asil bir duruş. Beyazıt Camii imamlığı ve Haseki Eğitim Merkezi hocalığı... Söz konusu Kur'an kıraati oldu mu Hoca'nın hâli de-

ğişir, duymayan kulakları duyar olur. Vekâleten gittiği hac görevinde ihramını çıkarıp fakirlere verip, kendisi için umre yapmaya niyetlendiğinde yeni bir ihram alacak kadar hassas anlayışa sahiptir. Kâbe'de Kur'an okumasını ısrarla talep eden öğrencilerine, "Evladım biz buraya arz-ı endam eylemeye değil, arz-ı hâl eylemeye geldik." diyecek kadar da mütevazıdır.

Yakın tarihimizin tanıdığı örnek bir şahsiyettir Ekrem Doğanay Hoca. Daha imamlığının ilk yıllarında görev yaptığı köyde ahaliyi derinden etkilemiş ve unutulmayacak hatıralara vesile olmuştur. Ekrem Hoca kıldığı her namazında hatim takibi yapacak kadar sağlam bir hafızdır. On bin civarında hadis-i şerifi ezbere rivayet eden bir muhaddis, hizmet içi eğitim merkezinde hocalara ders verecek düzeyde bir mufakkih, memleketin dört bir yanını dolaşıp İslam davasını anlatan, kelimıyla ve kalemiyle mücadele eden bir mücahit, yetiştirdiği talebelerini ülkemizin yarınlarına istihdam için yönlendiren bir ufuk insandır.

Din hizmetine adanan ve din eğitimi uğrunda harcanan ömürlerden sadece birkaç tanesini burada zikretmeye çalıştık. Milletimizin tarih sahnesindeki varlık mücadelesinde, millî güvenliğin sağlanmasında askerimizin, polisimizin hakkı ödenemez. Aynı şekil dinî güvenliğin temini için gerçek din âlimlerinin varlığı da o kadar önemlidir. Gönenli Mehmet Efendi, camileri ve Kur'an kurslarını karakollara, hocaları da karakol komutanlarına benzetirmiş. Dinimizin, devletimizin ve milletimizin bekası, manevi hayatımızın inşa ve ihyası için ömürlerini din hizmetlerine adayanlara saygıyla... ■

CAMİDE OLMAK

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Fotoğraf: İsmail Değirmenci

İsmiyle başlayalım Allah'ın...
Rabbimize Hamd...

Ulu peygamberine selam olsun ilk sözümüz...

Yesrip'e geldiğinde yolculuğun tüm izleri üzerinde görünüyordu. Yesriplilerin heyecanlı bekleyişlerine nurani çehresinin en mutena tebessümü ile cevap veriyordu. Dolunay aydınlığı idi Yesrip'i kuşatan ve kalplerin en derin köşelerine kadar aydınlatan...

"Üzerimize dolunay doğdu." terennümleri içinde bir coşku seli alıp başını gitmişti...

Sürdü devesini, bir arsanın yanında durdurdu. Burası mescit olacaktı. İlk işi buydu. Bununla Yesrip, Medine olacaktı. Medine olmanın ilk adımı mescitti. Bu yüzden mes-

cit, Medine'nin merkezinde yerini aldı.

Mescit Allah için alnın konduğu yerd. Alnın yere konması, aslı hatırlama, toprak olan asılla buluşmaydı. Toprak, Celal ve Cemal Sahibi karşısında mütevazılığın en güzel örneği idi. İlk mescidi özel

yapan da topraktan olmasıydı. Yağmurlu günlerde sahabe secdeden kaldırdıklarında başlarını, alınlarında ve burunlarının uçlarında topraktan bir parçayı da taşırlardı beraberlerinde. Onlar böyle toprağa yakın, toprak ile hemhâl idi.

Mescit aynı zamanda müminleri Allah'ın huzurunda, kitabın buyruğunda, peygamberin yolunda toplayan camiydi. Bu yüzdendir ki Allah'ın evi dendi, bütün mescitlere ve camilere... Çünkü cami Allah'ın evi, müminler ise orada O'nun kutlu misafirleri... Selam üzerine olsun Hz. Muhammed Mustafa ise Yüce Allah'ın müminlerine ilk tayin ettiği imamdı. Hademe-i hayratın yani mescitlerin hayırlı hizmet erlerinin ilkiydi. İlk örneği idi. Bu yüzden mescitte olmak, mihraba geçmek, minberde durmak O'nun yerine kaim olmaktı. Hem kutlu hem de ağırlığı olan bir görevdi. Bilene efendim... Bu yüzden bu kutlu görev sahiplerine hademe-i hayrat dendi, gönlü geniş hayırlı hizmet erleri... Çünkü mekân kutlu, görev kutsaldı. Böyle bir mekânın hizmet eri ve bekçisi olmak her adama da nasip olmazdı. Orada şerre ve şerlilere yer yoktu. Hayır orada başlar ve orada en güzel anlamını bulurdu. Orada bulunan, hayrın merkezinde bulunur; orada olan olgunlaşır, olmanın en güzel hâlini yaşardı. Ama hayrı kendinde toplamak için değil, hayra rehber olmak için. O yüzden mescidin hizmetkârı, soranın mürşidi, arayanın yol göstericiydi. Kimseyi yolundan alıkoymaz, kendine bende kılmaz; ayırım yapmadan, ayrılık çıkarmadan, bildiğini saklamadan; her gelene delil olur, tatlı dil, güler yüz gösterirdi.

Camiler, Allah'ın evidir ama kendisi için değil efendim, müminleri

içindir. Onun eve, barka ihtiyacı yoktu, zamana ve mekâna da sığmazdı. O rahmeti bol Rabbim, Kutlu Nebi diliyle bütün yeryüzünü mescit kıldığını bildirdi. Anlayacağınız bütün kullarını misafiri saydı. Kabul edip, teslim olup kadrini bilene... Bilmeyene ne diyelim? Allah iman ve ıslah nasip etsin! Kimi vardır ki, derya içredir de deryayı bilmez. Eh onlar da Allah'ın kulu... Bir gün anlarlar, asılları olan toprağın müteviziliğini içlerinde hisse-

Camiler, Allah'ın evidir ama kendisi için değil efendim, müminleri içindir. Onun eve, barka ihtiyacı yoktu, zamana ve mekâna da sığmazdı. O rahmeti bol Rabbim, Kutlu Nebi diliyle bütün yeryüzünü mescit kıldığını bildirdi.

derler ve alınlarını o asla koyarlar... Hah, tam orası işte mescittir, alnın değdiği yer. Her nerede isen Allah oradadır. Her nerede anarsan seni görür, duyar ve haberdar olur... Allah'ı bir yerde, bir mekânda, bir zamanda arama! Çünkü O, hiçbir zaman ve mekân sınırlarına sığmaz... O her şeyin üstünde, sınırdan ve sınırlanmaktan müstağnidir. Sen, O'nu an, O seni bulur! Bizim içindir efendim, zaman ve mekân... O yüzden mescitler Allah'ın sembolik evidir. Bütün yeryüzü de...

İşte böyle başladı caminin serüveni. Bilenler ayrıntılarıyla anlatsa ciltler dolardı herhâlde, dostlar...

Ne demiştik efendim? İlk mescidin ilk imamı, Allah'ın selamı üzerine olsun Muhammed Mustafa idi. Âlemlere rahmet olarak gönderdiği ve görevlendirdiği kutlu insan. Mihraptı, onun müminlerini arkasına alıp yöneldiği mekân; minberdi; onun teslim olmuş kalpleri karşısına alıp Rabb'inden gelen emirleri, yasakları, tavsiyeleri ve öğütleri tane tane duyurduğu yer...

“Muhakkak ki Allah; adaleti, ihşanı ve akrabayı gözetmeyi emreder; hayâsızlığı, çirkinliği ve zorbalığı da yasaklar. Allah, aklınızı başınıza alasınız diye işte böyle öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90.)

Evet, Allah'ın evine misafir olan bunları duyar. Ve dudaklarından şu güzel duygular dökülür tane tane:

“Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki biz, ‘Rabbimize iman edin.’ diye imana çağırın bir davetçiyi işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi sil ve bize iyiler gibi ölmeyi nasip eyle!” (Âl-i İmran, 3/193.)

Onun için eksenini kaybetme! Eksen de nedir ki, deme! Eksen önemli, eksen vazgeçilmezdir! Çünkü eksen Kâbe'dir. Bütün mescitler o eksenin etrafında hâledir, müminler o hâlenin içinde pervanedir. Mihraplar pusula, minberler kandilliktir. Efendim, hademe-i hayrat, pusulanın işaret bekçileri, kandillikteki kandillerdir. Gönüllere aydınlık saçan gönül erleridir. Ne zannettin sen mescitte olmayı? Mescitte olmak, olgunlaşmaktır. Olgunlaşmak layık olmaktır. Layık

olmak yerini bulmaktır. Nimete ermiş olanlarla buluşmak, iyilerle haşrolmaktır... Saf saf durulur mescitte, mihrabın berisinde, tevhit ekseninde, cemaat ruhu içinde; rıza peşinde, ihlas içre; gönülden, gönüyle gönüllü olarak...

Böyledir efendim! Müminler saf saf durduysa bilin ki ya kutlu namazda ya da kutlu cihattadırlar... Namaz Allah'a kendini vermek, cihat ise Allah'a kendini adamaktır. Namaz hayatta dirilmek, cihat ise öldükten sonra diri olmaktır. Bu diriliği sakın dünya diriliği zannetme! Namaza duran dünya ile irtibatını kesmez, dünyalık ile gönül irtibatını keser... Namaz insana dünyada yaşadığının farkında olduğu kadar oradan ayrılacağına da farkında olmayı öğretir. Bu dünyadan ayrılan, arkasında kötülük, zulüm ve haksızlık değil, güzellikler bırakmalıdır. Namaz tam da bunu öğretir kişiye.

“Kitaptan sana vahyedileni oku, namazını özenle kıl! Kuşkusuz namaz insanı kötülüklerden ve çirkinliklerden sakındırır. Allah'ı anmak her şeyden önemlidir. Çünkü Allah yaptıklarınızı bilir.” (Ankebut, 29/45.)

Demek ki, neymiş? Namaz önemliymiş. Namaz insanın iyi insan olmasını, iyilerle birlikte olmasını sağlamış. Gereği gibi kılarsan efendim!

Ahirete yakîn iman etmiş mümine dünyadan ayrılmak ağır gelmez asla... Ne zaman ayrılacağını bilmez, bilme derdine de düşmez. Çünkü zamanın bilgisi Allah'ın yetkisindedir. Bu bilgiyi kimseye de vermiş değildir. O yüzden mümin, hiç ayrılmayacakmış gibi de dün-

yaya sarılır, hemen ayrılacakmış gibi de hazır bekler... Bundandır dostlar! Bir müminin dini, vatani, milleti, ırzı, namusu ve şerefi tehli-kede ise gözünü kırpmadan kıyam eder, saftaki yerini alır ve yerinde sabit kalır... Cihat, budur efendim! Cihat ölmeye gitmek değil; dini, vatani, milleti için ölümü göze almaktır. Çünkü ölüm, Allah'ın emri, ölme vakti ise O'nun takdiridir. Mümin haddini bilendir. Ne kendinin ne de bir kimsenin ölümü hakkında ileri geri konuşur. Gazilik de şehitlik de nasiptir... Öldürmeye gitmez mümin; korumaya, kollamaya ve fesada son vermeye gider... Savaş asla istenen bir şey değildir. Bu yüzden savaş temenni edilmez. Ama kaçınılmaz olmuşa orada sabır ve sebat vardır artık. Bu, Kutlu Nebi'nin bize öğüdüdür. Giderken de savaşa; yaşlılara, kadınlara, çocuklara, her dinin mabedine, hatta ağaçların meyvesine bile zarar vermeme emrini alarak gider mümin... Aman diyene elini kaldırmaz, teslim olan kurtulur, İslam olan kurtuluşa erer... Çaresiz kalmışa çare, açıkta kalmışa hane olur; açları doyurur, düşeni kaldırır, şaşkına yol gösterir, mazlumu savunur...

Kirlettiler efendim, bazı akli havada olanlar, o güzelim kavramlarımızı. Namazımızı, orucumuzu anlamadılar haddini bilmez bazıları. Hacca gitmeyi turistik seyahat zannetti bazı gafiller... Bir kısım zorbanın maşası olup kan gölüne çevirdiler güzelim İslam yurtlarını bir kısım ahmaklar...

İş başa düştü dostlar! Yiğit düştüğü yerden kalkarmış. Biz camiye ve cemaati terk ederek düştük bu hâle. Gene oradadır, oradan olacaktır kalkışımız. Secdeden güç alarak,

rükûdan doğrularak, kıyama kalkma vaktidir bu vakit. Belki bu son çağrıdır kim bilir... Bir an sonraya kalacağımıza kim garanti verebilir Allah'tan gayrı? Kalkmak, olmak içindir. Varlığa saygı duymak içindir. Çünkü cami, olma ve olgunlaşma mekânıdır.

“Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler, işte bunlar, hidayete erme bahtıyarlığını elde etmiş olanlardır.” (Tevbe, 9/18.)

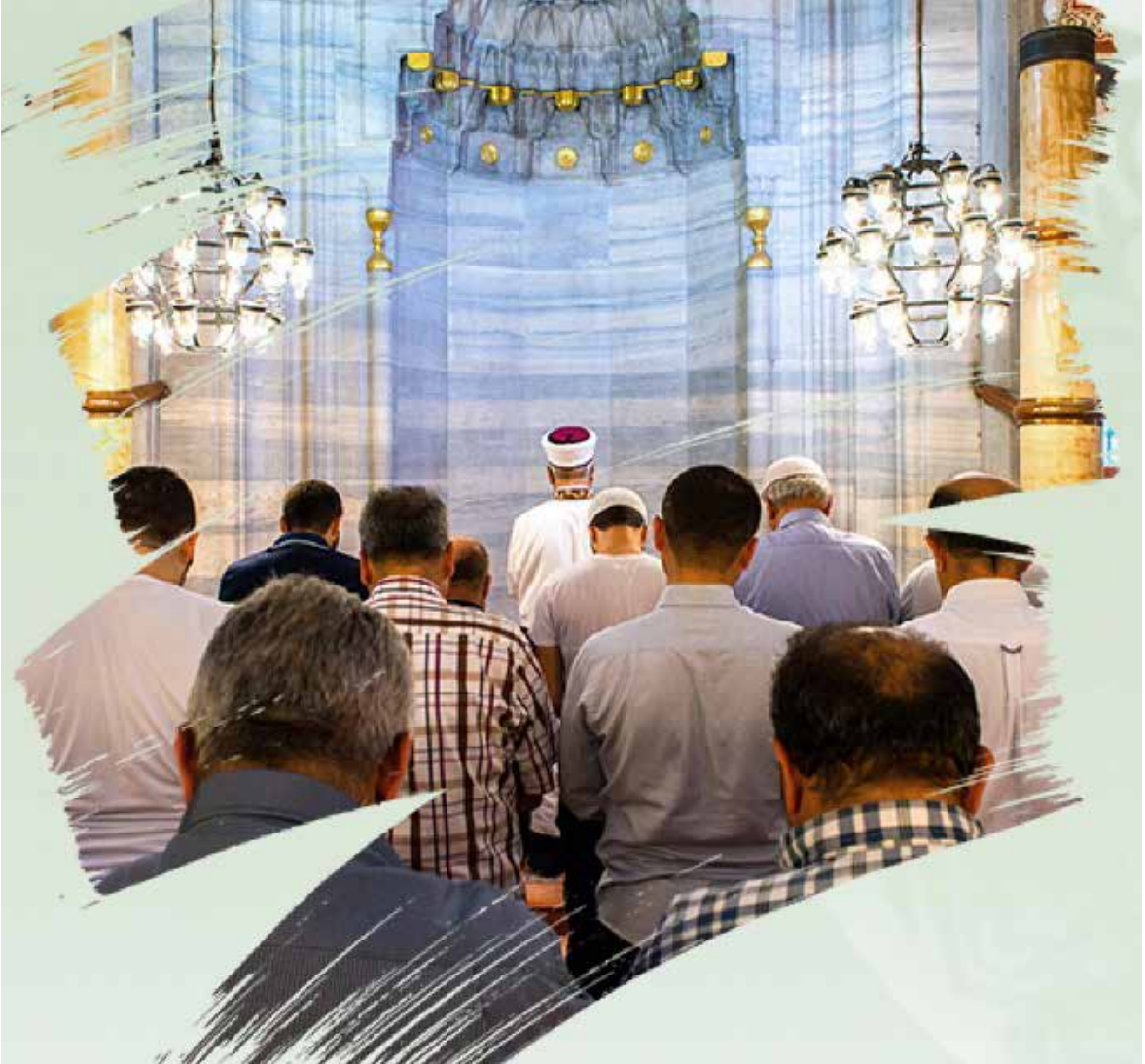
Mescidi imar, kişinin kendini imar ile başlar. Kendini imar; Allah'a iman, ahirete ıkan; namazı ikame, zekâtı itadır... Allah'a imanı kalbine koyan, ahirete hazır bekleyen, huzurda durup alnını secdeye koyan, Allah'ın gariban kullarının elinden tutan var ya, işte onlar, kendilerini imar etmiş, Allah'ın evi olan mescitleri imar etmeye layık ve aday olmuş bahtıyarlardır. İmar, sadece bina etmek ve onarmak değildir dostlar! İmar, şenlendirmektir oraları Allah'ın zikir ile. Zikir namazdır, zikir zekâttır... Sadece kendini gözetmeyeceksin! Mümin, kardeşiyle de hemhâl olandır...

İşte budur efendim, hidayete ermiş olmak. Bütün bunları kendin yapabilirsin. Yüce Allah sana bu imkânları fazlasıyla vermiştir. Kimsenin eteğinden tutmaya, kimsenin elinden tutmasına ihtiyacın yoktur... Yol gösterebilirsin yeter. Yol, Ulu Peygamber'in ve dostlarının yoludur... Sen yoluna devam et, sadece kalbinin ibresine bak... Allah de, yola düğ! O, yola düşenlerin yâr ve yardımcısıdır. ■

Hız. Peygamber'den Bize Gelen İki Nebevi Sünnet

MESCİTLERDE NAMAZ KILMAK VE TAKVA SAHİBİ İMAM OLMAK

Rıfat ORAL | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Cemaatle namaz aslında bir toplumun Müslüman kimliğini oluşturur/yansıtır. Çünkü

cemaatle namaz kılınması için (asrısaaadette olduğu gibi) sade mescitler inşa edilir, güzel ezanlar okunur, takva sahibi ve İslam'ı

iyi bilen insanlar Müslümanlara imamlık yaparlar. Günlük beş vakit düzenli namaz ile Müslümanlarda tevhit inancı, kulluk şuuru ve

yüksek ahlaki bir seviye oluşur. Bu bilince ulaşmak için asrısaaadetteki namaz bilincini anlamak ve yaşamak gerekir.

Mekke günlerinde namaz

Hız. Peygamber'e Mekke'de ilk inen ayetlerde Kur'an'ı tebliğ ile birlikte namaz da emredilmişti. "Ey örtülere bürünen (peygamber)! Kalk ve uyar-tebliğ et! Rabbinin en büyük olduğunu ilan et/tekbir getir! Elbiseni/öz benliğini temiz tut! Pisliklerden-putlardan uzak dur! Yaptığın iyiliği gözünde büyütme-başka kakma! Rabbin için sabret-diren!" (Müddessir, 74/1-6.) Bu ayetler indiğinde Peygamberimiz ayağa kalktı ve "Allahü ekber" dedi. Yanında bulunan Hatice annemiz de "Allahü ekber" dedi. (Vâhidi, et-Tefsiru'l-Basit, 2/361; Kurtubi, el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'ân, 19/49.) Bundan sonra Allah'ın emriyle namazdaki her rûknün/bölümün başlangıcında tekbir getirilmeye başlandı: Kıyamda, rûkûda ve secdelerde... Artık her evde "Allahü ekber" sesleri duyuluyor, dalga dalga bütün Mekke şehrine yayılıyordu. Çünkü "Allahü ekber" lafzı tüm dünyaya bir çağrı idi. Allah en büyüktür, sözü; sanki La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah-rab yoktur.) sözünü/ahdini teyit ediyordu.

Hız. Peygamber ve sahabe-i kiram Mekke'de münferit olarak namazlarını kılıyorlardı çünkü can güvenlikleri yoktu. Mekkeli müşrikler, onların münferit namaz kılmalarına bile tahammül edemiyor, Kâbe'de tek başına namaz kılan Hız. Peygamber'e zaman zaman zorluk çıkartıyor ve onu engelliyorlardı: Allah Teala bunu şöyle anlatır: "Görüyor musun o yasakçıyı, namaz kılan bir kulu (peygamberi)

engelleyen; ya o namaz kılan haklı/hak üzereyse ya (insanlara) takvayı (sorumluluk bilincini) emrediyorsa/anlatıyorsa..." (Alak, 96/9-12.)

Bu baskılar sebebiyle Müslümanlar, o dönemde bırakın beraber (cemaatle) namaz kılmayı, tek başına/münferit namaz kılmakta bile zorlanıyorlardı. Herkes gizlice kendi evinde veya başka bir köşede namazlarını kılıyor, bazen de Daru'l-Erkam'da Hız. Peygamber, sahabe-i kiramla toplandıkları zaman (cemaatle) namaz kılabiliyorlardı. Bu baskı ve işkence günleri 13 yıl devam etti.

Sonra hicret günleri başladı. Hicret; İslam'ı özgürce yaşamak ve yeni bir medeniyet kurmak için evini-yaşadığı toprakları terk etmek ve yeryüzünün bir başka bölgesine Allah için göç etmektir. Allah Rasulü bunu şöyle anlatır: "Kimin hicreti (yolculuğu) Allah ve Rasulüne ise bu hicreti ile Allah ve Rasulüne ulaşır. Kimin de hicreti, bir dünyalık elde etmek ya da bir kadınla evlenmek için ise o da hicret ettiği şeye ulaşır." (Buhari, Bed'ül-vahy, 1; Müslim, İmaret, 155 (1907).)

Medine'de Hız. Peygamber ve cemaatle namaz

Medine'ye hicretten sonra, Hız. Peygamber'in yaptığı ilk iş, şehrin merkezine bir mescit inşa etmek oldu. Böylece Müslümanların gelip rahatça ve huzur içinde beraberce (cemaatle) namaz kılacakları, dinin fikhını ve sünneti öğrenebilecekleri özel bir mekân yapıldı ve buraya da mescit denildi.

Yeryüzünde inşa edilen ilk mescit Mekke'deki Mescid-i Haram yani Kâbe'dir. Diğer bölgelerdeki mescitler de sanki Kâbe'nin/Mescid-i

Haram'ın yeryüzündeki birer şubeleri gibidir. Bunun sembolü olarak Allah'ın emriyle bütün mescitlerin yönleri Kâbe'ye dönük olarak inşa edilmiştir ve Müslümanlar namaz kılarken de bu yöne dönmektedirler. Bu şekilde âdeta bir vahdet, ümmet birliği/bilinci oluşmakta ve Kâbe'nin, tevhidin sembolü olduğu bütün dünyaya ilan edilmektedir.

Namaz kılmak bir kimliktir

Asrısaaadette namazın önemli bir fonksiyonu vardı ve sahabeye kimlik veren bir ibadet misyonu taşıyordu. Bu nedenle risaletin ilk günlerinden itibaren Mekke'de Hız. Peygamber ve sahabenin günlük namazları devam ediyor ve düzenli olarak her gün; sabah, akşam ve gece namazlarını kılıp Allah'a dua ediyorlar, O'ndan yardım istiyorlar, sonra da müşriklere tebliğe devam edip onlardan gelen saldırılara karşı direniyorlar ve sabrediyorlardı.

Miraç Gecesi Allah, günlük beş vakit namazı emretti. Ertesi gün Cibrail geldi ve Hız. Peygamber'e iki gün süreyle beş vakit namazın başlangıç ve efdal vakitlerini öğretti. (bk. Ahmed b. Hanbel, 3/330-331; Ebû Dâvûd, Salât, 2, (393); Tirmizi, Salât 1 (150).) O günden itibaren günlük beş vakit namaz kılmak Müslümanların önemli bir kimliği ve varoluş sebebi hâline geldi.

Cemaatle kılınan namaz, kâmil/mükemmel bir edadır

Namaz bizim için önemli bir ibadettir ve âdeta gözümüzün nurudur. Biz bu ibadeti ve eğitimi Hız. Peygamber'den öğrendik. Onun gibi namaz kılar, onun gibi Allah'a yaklaşımaya ve Allah'ın temiz ve salih bir kulu olmaya çalışırız.

Namaz ibadetinin edası iki kısımdır: Kâmil ve nakis eda. Farz namazları cemaatle kılmak kâmil edadır ve asıldır. Cemaate katılıp farzları tek başına kılmak ise nakis edadır.

Yeryüzünün en kıymetli yerleri mescitlerdir. Çünkü mescitler bir anlamda yeryüzünün cennet bahçeleridir. Bu kutsal mekânlardaki namazlar, zikirler, dualar, sohbetler, hutbeler, salavat ve tespihler ile Allah'a kulluk ve kurbîyetin zirvesine ulaşılır. Bu açıdan mescitler, insanların Allah'a en yakın olduğu yerlerdir. Kur'an'da şöyle buyrulur: "Mescitler Allah'ındır, Allah'tan başkasına sakın dua (kulluk) etmeyin." (Cin, 72/18.)

İmamlık Nebevi bir emanettir

Cemaatle namazın en efdal olanı, ilk safta eda edilenidir. İmama yakın olmak, kılınan namazın ecrini ve sevabını artırır. Çünkü mihrap Hz. Peygamber'in makamıdır, oraya geçip insanlara namaz kıldırın imam da bir anlamda Hz. Peygamber'in temsilcisi ve vârisi olmaktadır ve bu açıdan hakkın hadimi misyonunu yüklenmektedir. Bu nedenle imam olan kişi yüce bir makamdadır ve onu kimse geçemez, kimse onun yanına duramaz. Diğer insanlar onun arkasında saf tutup tekbir komutlarıyla namaz kılarlar. Âdeti onların namazı, imamın namazına bitişmiş/yapışmış ve tek namaz olmuştur. "İmam (cemaatin namazından) sorumludur/garantördür." hadisinden de bunu anlarız. (bk. Ahmed, II/49; Ebu Davud, Salat 32 (517); Tirmizi, Salat, 153 (207).) Bu sebeple namazın rükünlerini tam yerine getirmeyen kişinin imamlık yapması doğru olmaz çünkü cemaat adına, imam o

kadar mükemmel bir namaz kıldırır ki, âdeti bu o namazın makbul olduğunu/olacağını gösterir. Ayrıca imam, namazda cemaat adına Allah'a söz verir: "Biz ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım isteriz." (Fatiha, 1/5.) Sonra cemaat adına Allah'a dua eder; "Bizi doğru yola ilet-doğru yolda tut (ya Rabbi!)." (Fatiha, 1/6.)

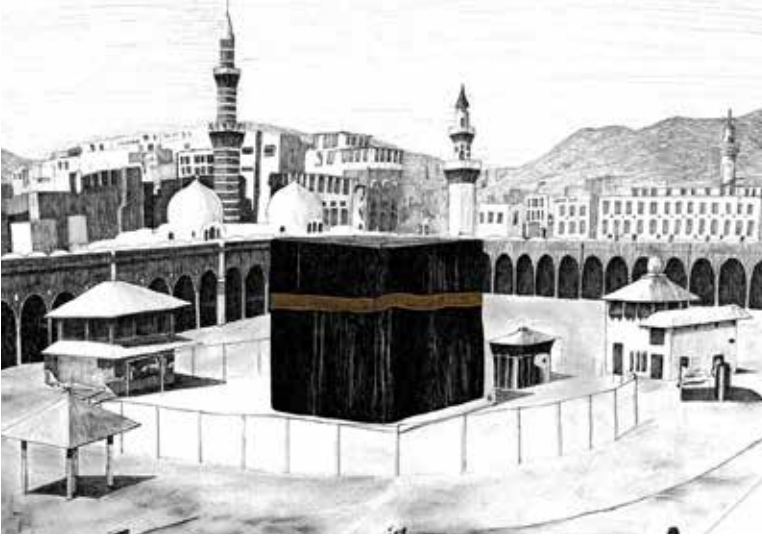
Hiz. Peygamber cemaatle namaz kılmaya çok önem verirdi. Bu nedenle hastalandığı birkaç gün hariç, farz namazların hepsini cemaatle kılmıştı. Savaşta bile, saldırılar durduğunda ve imkân bulduğunda namazları (salat-i havf şeklinde) cemaatle kıldırırdı. Medine'de de her zaman kendisi imam olur ve insanlara namaz kıldırırdı. Kuba gibi diğer yerlerdeki mescitlerde de bazı sahabiler namaz kıldırıyordu. Hiz. Ebu Bekir, Ömer, Ammar b. Yasir, Ebu Seleme, Zeyd ve Amir b. Rebia'nın içinde bulunduğu ilk muhacirler Kuba'da imamlık yapmışlardı. (Buhari, Ahkâm 25.) Kur'an'ı en iyi bilenlerden kurra ifadesi ile bahsedilmekte ve bu kelime ile âlimler kastedilmektedir. Çünkü Peygamberimiz vefat etmeden önce (başka Kur'an hafızları olduğu hâlde) Hiz. Ebu Bekir'e imamlık görevini vermişti. Bu uygulamadan; ilim yanında fazilet, saygınlık ve toplumsal kabulün de önemli olduğu anlaşılmaktadır. (Merğınanî, Hidaye, 1/55-56.)

Hiz. Peygamber ölen Müslümanların cenaze namazlarını da bizzat kıldırmak isterdi. Şöyle derdi: "Şüphesiz bu kabir, içinde yatan için karanlıkla doludur. Allah cenaze namazı kılmam nedeniyle onların kabirlerini nurlandırır." (Müslim, Cenâiz, 71 (956).) Hatta bir keresinde mescidi süpüren ve

temizleyen kadın vefat etmiş ancak sahabe, meşgul etmesin diye Hiz. Peygamber'e haber vermemiş, kendileri cenaze namazını kılıp defnetmişlerdi. Daha sonra Rasûlullah onu sordu. "Öldü." dediler. Rasûlullah: "Bana haber vermeniz gerekmez miydi? Onun kabrini gösterin." dedi ve gösterdiler. Orada Rasûlullah cenaze namazını kıldı. (Buhari, Cenâiz, 65; Müslim, Cenâiz, 71 (956).)

Mescitler birer ilim merkezidir

Hiz. Peygamber döneminden itibaren Mescid-i Nebi ve diğer mescitler Kur'an ve sünnet fıkhnın öğrenildiği yerler olmuştur. Hiz. Peygamber her gün gruplar hâlinde gelen Müslüman erkek ve kadınlara Kur'an'ı aktarır ve onun nasıl yaşanacağını öğretirdi. Ayrıca, mescide sığınmış ve orada kalan fakir sahabiler Ashab-ı Suffe kültürünü oluşturmuşlardı. Bu sahabiler nöbetleşe Hiz. Peygamber'in yanında bulunmak, ondan bir şeyler öğrenmek ve ona hizmet/yardım etmek için âdeti yarışıyorlardı. Bu nedenle nöbete/sıraya dayalı bir sistem kurmuşlardı; her gün bir grup, Hiz. Peygamber'in yanında kalır, diğerleri ise gün boyu çarşı ve pazarda çalışır, akşam mescide geldiklerinde kazandıkları parayı ortaya koyarlar ve dileyen ihtiyacı kadar ondan alırdı. Çalışan kişiler, diğerlerine Hiz. Peygamber'in yanında yaşananları, duydukları sözleri ve öğrendikleri fıkhi/ahkâmî sorarlardı. Bu şekilde hepsi hem sırayla çalışır hem de yeni Kur'an ve sünnet fıkhnından haberdar olurdu. Aslında sadece fakirler değil, Abdullâh b. Ömer gibi bazı genç sahabiler de bu eğitime katılmak ve istifade etmek için bazen mescitte kalırlardı.

Yeryüzünde inşa edilen ilk mescit Mekke'deki Mescid-i Haram yani Kâbe'dir. Diğer bölgelerdeki mescitler de sanki Kâbe'nin/Mescid-i Haram'ın yeryüzündeki birer şubeleri gibidir. Bunun sembolü olarak Allah'ın emriyle bütün mescitlerin yönleri Kâbe'ye dönük olarak inşa edilmiştir ve Müslümanlar namaz kılarken de bu yöne dönmektedirler.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra da mescitlerin ilim merkezi özelliği devam etti. Genç sahabiler, yaşı büyük tecrübeli-âlim sahabilere gördüklerini/yaşadıklarını sorarlar; sünneti ve fıkıhı öğrenmeye çalışırlardı. Bu nedenle genç sahabilerden bize çok sayıda hadis ve bilgi nakledilmiştir. (bk. Oral, Rifat, Bülüğu'l-Meram Şerhi, I/14.)

Medine dışındaki diğer şehirlere giden ya da görevlendirilen âlim-fakih sahabiler mescitleri birer ilim merkezi hâline getirmişlerdi. Mesela, Hız. Ömer tarafından Kufe'ye görevlendirilen fakih sahabe Abdullah b. Mes'ud; Kur'an ve sünnetin fikhını en iyi bilenlerdendi. Mescitte her gün ilmî dersleri; konuşmaları, müzakereleri ve analizleri devam ediyordu. Yıllar sonra Hız. Ali; Kufe'ye geldiği zaman her tarafta ilim adamları görünce: "Al-

lah Abdullah b. Mes'ud'a rahmet eylesin, Kufe'yi ilimle doldurmuş." demişti. (Kevseri, Fıkhu Ehli'l-Irak ve Hadisühüm, 29-30; bk. Nasbu'r-Raye mukaddimesi.) O günlerden sonra Kufe şehri İslam tarihinde (diledebiyat, hadis, fıkıh ve diğer ilmî çalışmalarda) hep mektep/ekol olmuştu. Mescitlerdeki ilmî çalışmalar devam etti. Yıllar sonra İmam Ebu Hanife, bütün derslerini mescitte verdi ve yüzlerce talebe yetiştirdi, fıkıhta ekol/meektep olduğunu ispat etti. Çünkü İslam fikhını ilk defa bütünüyle öğrencilerine aktarmış ve bunlar da öğrencisi İmam Muhammed tarafından kaydedilmiş ve "el-Asl" isimli o dev külliya oluşturulmuştu. Bu eser, İslam tarihinde bütün konuları içine alan ilk fıkıh kitabıydı. Diğer şehirlerdeki müçtehitler de ilmî çalışmalarını ve eğitimlerini hep mescitlerde yaptılar. Bu şekilde iki güzel sonuç

ortaya çıktı: **1-** Eğitim yeri mescit olduğu için öğrenciler abdestli olarak derslere katılıyorlar ve ezan okunduğunda namazlarını cemaatle vaktinde kılıyorlardı. **2-** İsteyen herkes İmam Ebu Hanife'nin ya da diğer müçtehitlerin derslerine katılıyor ve yüksek ilmi çalışmalar yaygın bir eğitimle toplumun bütün katmanlarına kolayca ulaşıyordu.

Mescitlerde cemaatle namaz kılmak ve takva sahibi imam olup topluma kılavuzluk yapmak bize intikal eden iki nebevi sünnettir. Bir başka ifade ile bunlar birer kimliktir. Bu nedenle imam olan kişi Hız. Peygamber'in misyonunu yüklediğinin farkında olmalı (ki o tek başına bütün dünyayı ve tarihi değiştirmişti); onun gibi davranmalı ve takva sahibi olmalıdır. Bunun sonucunda: **1-** İnsanlara karşı sempatik ve güler yüzlü olmalı, onlarla konuşmalı ve sorularına/sorunlarına cevap vermeli, sorunlarıyla ilgilenmeli ve sorunlarını çözmeye çalışmalı, **2-** Fedakârca davranmalı ve görevinin bilincinde olmalı, **3-** Namazı güzel kıldırmalı (tadil-i erkâna dikkat etmeli) ve Kur'an'ı güzel okumalı, **4-** Safların düzgün ve sıkı olmasına dikkat etmelidir. Çünkü Peygamberimiz omuzlara dokunarak safları düzeltirdi. (Müslim, Salat 122.), **5-** Ayrıca mescitlerde ilmî sohbetler ve ders halkaları oluşturulmalıdır.

Unutulmamalıdır ki imamlık; nebevi bir hizmettir, peygamber makamıdır. İmamlar bir nevi Hız. Peygamber'in camideki temsilcileridir/vârisleridir. Cemaatteki namaz ve ahlak bilinci, takva sahibi imamların çoğalmasıyla toplumun bütün katmanlarına yayılır ve Asr-ı saadetin güzellikleri her asırda ve dönemde yeniden yaşanır. ■

Sokullu Mehmed Paşa Camii

DİN GÖREVLİSİNİN GENÇLERLE İLETİŞİM BECERİLERİ

Prof. Dr. Suat CEBECİ

Din görevliliği mesleği, insanlara dinî yönden rehberlik etme, onları yönlendirme ve dinî değerlerin toplumda yerleşmesini sağlama mesleğidir. Bu görev,

camilerde ibadetleri yürütme ve yönetme işini aşan, daha geniş boyutta insanları din ile buluşturan sosyal boyutlu bir görevdir. Esasen din, bireysel ve kişisel bir yöneliş olmadan ziyade insanların

belli değerleri birlikte var ettikleri ve yaşattıkları sosyal bir olgudur. Bu olgu hayatımızı kuşatmakta, duygularımızı, düşüncelerimizi, yaşantılarımızı ve ilişkilerimizi derinden etkilemektedir. Dinî kural-

ları ve değer ölçülerini toplumsal yaşantılarımızda var ettiğimiz ölçüde dine bağlılığımızı, dini yaşama ve yaşatma irademizi göstermiş oluruz. İnançlarımızı ve değerlerimizi paylaşabildiğimiz kadar onları yaşama ve yaşatma imkânına kavuşmuş oluruz. Din görevliliğini bu anlamda bir değer paylaşımını gerçekleştirme görevi olarak almak durumundayız.

Toplumdaki değer paylaşımı sözel öğrenme ve öğretme faaliyetleriyle olduğu kadar bundan daha etkin olarak da insanlar arası ilişkiler, birliktelikler ve müşterek yaşantılarla olmaktadır. Şüphesiz insanlar arasında değer aktarımı ve paylaşımının çok farklı yolları ve şekilleri vardır. İster sözlü anlatımlarla olsun ister ilişkilerle ve diğer yollarla olsun insanlar arasındaki bütün öğrenme ve öğretmeler aslında birer iletişim eyleminden ibarettir. İnsanların birlikte oldukları her yerde iletişim kaçınılmazdır. Sözlü ve yazılı anlatımlarla, hâl ve tavırlarla, müşterek yaşantı ve ilişkilerle kısacası doğrudan veya dolaylı etkilemelerle sürekli iletişimler yaşanır. İletişim birlikte bulunmanın, müşterek yaşantının kısaca toplum olmanın, kaçınılmaz sonucudur. Toplumda birlikte yaşıyorsa iletişim kuruyor yani anlamları ve değerleri sürekli paylaşıyoruz demektir. Zira bir iletişim kurulu olarak toplumda “İletişimsizlik imkânsızdır.” Sosyal ilişki kuralları, ortak anlayışlar, âdet ve gelenekler üzerindeki toplumsal mutabakatlar ancak iletişimlerle sağlanır. Yani toplumsal yaşantımızı şekillendiren yegâne faktör iletişimdir.

Dinî bilgiler ve değerler üzerinden kurulan iletişim de toplumdaki dinî anlayış ve yaşayışı şekillen-

dirmektedir. Bu iletişimlerimiz, dinî değerlerin aktarımı ve paylaşımında ne kadar doğru, anlamlı ve başarılı ise o ölçüde dinî hayat olgunluk kazanmaktadır. Şüphesiz dinî hayatın olgunlaşması sorunu, sadece kurumsal faaliyetlerin belli esaslar çerçevesinde yürütülmesi ile gerçekleştirilecek bir hedef değildir. Daha çok kişisel beceri ve

“Gençliğin gelişimi ve problemleri karşısında din görevlisinin pozisyonu ve rolü ne olmalıdır?” sorusuna cevap ararken, üzerinde durulması gereken temel konu hiç şüphe yok ki iletişim olacaktır. Çünkü onlarla doğru ve yararlı iletişim kuramadan onların gelişimi ve sorunlarının çözümü hususunda anlamlı ve yararlı bir şeyler yapabilmek zordur.

yetkinliğe dayanan iletişim etkileri dinî değerlerin paylaşımında belirleyici olmaktadır. Bu bakımdan din görevliliğini ve din görevlisinin görev etkinliğini iletişim açısından incelemek ve değerlendirmek durumundayız. Ancak iletişim sadece bir dil becerisi olarak görülemez, söz söyleme becerisinin dışında el, kol ve yüz hareketleri, hâl ve tavırlar, işaretler ve diğer çeşitli

gösteriler iletişim aracı olarak görev yapar. İletişim öğeleri arasında sözel olanlar, en az etkili olanlar ve en az kalıcı iz bırakanlardır. Etkili ve kalıcı iletişim kurabilmek için duygusal, görsel ve nesnel iletişim öğelerinin birlikte etkin olarak kullanımı esastır.

Din görevliliğini sadece belli dinî hizmetlerin yürütülmesi olarak değil de dinî değerlerin paylaşılmasını ve toplumda dinî hayatın olgunlaşmasını sağlamaya yönelik bir hizmet alanı olarak görürsek iletişim konusuna odaklanmamız gerekir. Bu takdirde din görevlilerinin iletişim becerileri ön plana çıkmaktadır. Türkiye genelinde 16 ilde yaptığımız “Din Görevlilerinin Yeterlikleri ve Halkın Din Görevlilerinden Beklentileri” konusundaki araştırmada gerek yeterlikler alanında gerekse beklentiler alanında elde edilen bulguların önemli ölçüde iletişim becerisi ile ilgili olduğunu gördük. Söz dili, beden dili ve kılık-kıyafetle ilgili göstergeleri güçlü olanlar, yüksek düzeyde kabul görmekte ve benimsenmektedir. İletişim becerisinin zayıf olması, din görevlisinin etkisini azaltmakta, bazı önemli meziyetlerinin dikkate alınmamasına yol açmaktadır.

“Gençliğin gelişimi ve problemleri karşısında din görevlisinin pozisyonu ve rolü ne olmalıdır?” sorusuna cevap ararken, üzerinde durulması gereken temel konu hiç şüphe yok ki iletişim olacaktır. Çünkü onlarla doğru ve yararlı iletişim kuramadan onların gelişimi ve sorunlarının çözümü hususunda anlamlı ve yararlı bir şeyler yapabilmek zordur. Öyleyse gençlerle nasıl doğru ve etkili iletişim kurabiliriz ve onları nasıl etkiley-

biliriz? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle gençlerin iletişime girme güdülerine ve bu güdülerini besleyen gençlik özelliklerine dair tespitler yaparak onlara dayalı tedbirler geliştirmek gerekir.

Şüphesiz ki kendini gerçekleştirme çabası içinde hayatı anlamlandırmaya çalışan gencin en önemli tutkusu özgürlüğü ve ona dayalı olarak hissettiği özgüvendir. Genç insan kendisi karar vermeyi, kendi başına yapmayı ve başarmayı sever, güdülenmekten, buyrulmaktan, hep yönlendirilen nesne birey konumuna itilmekten hiç hoşlanmaz. Onu bir nesne yerine koymak, en değerli şeyinden, bir şeyi kendi başına yapma yeteneğinden yoksun bırakmaktır. Bu yüzden ona değer vermeli, düşüncelerine ve kararlarına saygı göstermeli, değiştirmeyi düşündüğümüz görüş ve kanaatlerini bile önce kabul edilir bulmalıyız. Bunun yanında genç bireyin zihinsel gelişim sürecinde soyut işlemler dönemine girdiğinde aklını kullanmayı fark etmiş, her şeyi akılla çözümlenmekten büyük haz duyar hâle gelmiş olur. Artık kabul ve kanaatlerini akli temele yani makul olma esasına dayandırmak ister. Akli dayanağı olmayan duygusal ve hamasi kandırma çabalarını kolaylıkla fark eder ve böyle bir çaba ile kendisini etkilemek isteyenlere karşı güveni zayıflar, onların telkinlerini peşinen reddetme pozisyonu alır. Gencin bu özellikleri, onun çevresi ile kurduğu iletişime yön vermektedir. Diğer bir ifade ile bireyin gençlik özellikleri onun çevresiyle iletişime girme güdülerinin temelini oluşturur.

Gençlerin iletişime girme güdülerini onlarla kurulacak iletişimin başa-

rısında en önemli etkidir. Genç bireyin güdülerine cevap veren yaşantılar, onun haz duyarak gerçekleştirdiği yoğun iletişim ve öğrenme sağlayan meşguliyetlerdir. İstek, ilgi ve haz duyma onun ilişki ve yaşantılarının temelini oluşturur. Bu gerçeği dikkate almayan girişimlerin onda olumlu ve etkili karşılıklar bulması beklenemez. Genç bireyin ilgilerine uygun karşılıklar vermek, ona duygusal göndermeler de yapacağından etkileme girişimlerinde duygusal iletişimin ön plana çıkarılması gerekir. Empati yapma, kabullenme, ben merkezli söylem tekniklerinin kullanılması, içtenliğin, açıklığın ve özgürleştirici yaklaşımın benimsenmesi oldukça önemlidir.

Öte yandan gençliğin ilk döneminde gerçekliğe ulaşmaya çalışan birey, bu çabasını nedensellik bağlamında yürütür. Ondaki mantıksal gerekçe arayan nedensellik, dış süreçlerin onun iç yaşantısından gelen şemalarla örtüşmesine dayanır. Genç bireyin mantıksal kabul ve kanaatlerine dair iç şemaları ile özdeşleşen dış yaşantılar onu çekmekte ve bunun sonucu girilen ilişki ve iletişimlerin onun dış süreçlerle bütünleşmesini sağlamaktadır.

Bu genellemelerden sonra gençlerin psikolojik durumlarına ve iletişime girme güdülerine dair belirgin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1-** Otoriter, buyurgan tavırları sevmeyen, kararlarını kendisi oluşturmak ister.
- 2-** Nasihat etme ve güdüleme davranışından hoşlanmaz, bilgi ve tecrübe aktarımı bekler.
- 3-** Önemsinmek ve ciddiye alın-

mak ister, çocuk yerine konmaktan, görüşlerinin dikkate alınmamasından nefret eder.

4- Mesajlarını açık ve net olarak verir, aynı şekilde açık ve berrak karşılıklar bekler, imalı ve dolaylı ifadelerden hoşlanmaz.

5- Çıkarıcı yorumlardan çok, akılcı ve mantıklı açıklamalara itibar eder.

6- Yapmacık ve kandırmacı tavırları reddeder, içten ve hasbi yaklaşımlara tutkundur.

7- İdeal örneklerle itibar eder fakat hiçbir örnekle karşılaştırılmaktan hoşlanmaz.

8- Gencin dış süreçlerle bütünleşmesi, dış süreçlerin, onun gerçeklik algısına dair iç şemaları ile özdeşleşmesine bağlıdır.

Yapılan araştırmalarda gençlerle doğru ve etkileyici iletişim kurabilmek için belli temel ilkelerden hareket etmenin yararlı sonuçlar verdiğine dair bulgular ortaya çıkmıştır. Bunları; dengeleme ilkesi, değerlendirme ilkesi ve modelleme ilkesi diye sıralayabiliriz.

Dengeleme ilkesi; gencin psikolojik güdülerine ve zihinsel şemasına dair gerekler gözetilirken kazandırılması gerekenlerin ihmal edilmemesidir. İletişimde konuşanın ne söylediğinin değil dinleyenin ne anladığının önemli olduğuna dair bir kural vardır. Gence yönelik etkileme girişimlerimizin doğru olması bunların her zaman doğru sonuçlar vereceği anlamına gelmez. Din görevlisi gencin dünyasına nüfuz etmeli ama onunla aynı konumda olmadığı gerçeğini gözden uzak tutmamalıdır. Aynı şekilde gencin güdülerini esas alır-

Modelleme ilkesi ise; gençlerle ilişki ve iletişimlerde tutarlılık esasına tam olarak riayet edilmesidir. Gençler akılcı davranışları olduğu gibi tutarlı davranışları da çabuk fark eder ve onları model davranışlar olarak benimser ve idealize eder.

ken onun nasıl etkilendiği gerçeğini göz ardı etmemelidir.

Değerleme ilkesi; akılcılığı ve mantıklı tutarlılığı esas alarak gencin özgür bir zihinsel süreç yaşamasını sağlamaktır. Duygusallık ve hamaset sanıldığının aksine gençler üzerinde akılcılık kadar etkili değildir. İlişkilerinde nedenselliği önemseyen, özgüvenle kendisini gerçekleştirme çabası içindeki bireye karşı daima en kabul edilir sıcak yaklaşım rasyonel (akılcı ve mantıklı) olmalıdır. Rasyonel olabilmek için hareketlerimiz öncelikle kendi zihni yapımıza, sosyal hayatımızın ve kültürel bünyemizin kurallarına uygun olmalıdır. Sonra da her hareketimiz, kendi kişisel tabiatımızın ve müşterek yaşan-

tımızın karakterini ihlal etmeden üç temel gerçeğe uygun olmalıdır. Bunlar: “kişisel hayat disiplini”, “insani ilişki kuralları” ve “hayatı paylaşma disiplini”dir. Sağlıklı bir iletişim için bu üçlü gerçekliğe tam olarak uymak, onlara karşı gelmek, ruh ve beden potansiyelimizi bu gerçekler yönünde geliştirmek gerekir. Bir genç iletişime girdiği yetişkinden öncelikle kendi kişiliği ve yaşantı tarzı ile ilgili bir değerlendirme yapacağı etkiler almak ister. Din görevlisinin sözleri, tutum ve davranışları bu üç gerçeklik yönünden genç bireyin akıl ve mantık dünyasında kolay açıklanabilir etkiler bırakmalıdır. Yani gence sunulan ideal kişilik özelliklerine, insanlarla ilişkiler düzenine ve sosyal

hayat kurallarına dair bildirimler onun zihninde değer bulmalıdır. Çünkü gençler değerlendirme yapıp ikna olmadıkları fikir ve telkinleri kabullenmezler.

Modelleme ilkesi ise; gençlerle ilişki ve iletişimlerde tutarlılık esasına tam olarak riayet edilmesidir. Gençler akılcı davranışları olduğu gibi tutarlı davranışları da çabuk fark eder ve onları model davranışlar olarak benimser ve idealize eder. Tutarlılığı açıklarken genel-geçer belli kriterlerden söz edilebilir ancak konu iletişim olunca çoğu kez farkında olmadan tutarlılığı dinamitleyen kaygan davranışların ortaya çıkması söz konusudur. İnsanlarla iletişime giren bir kişinin tutarlılığı hususunda kanaat oluşturan bu davranışlar onun iletişim tarzını belirler. Bıçak sırtı iki yönde anlayışa müsait olma özelliğine sahip kaygan davranışların pozitif ve negatif karakterlerini birbirinden ayırmak güçtür ve dikkat gerektirir. Vakur ile kibir, tevazu ile zillet, sempatiklikle laubalilik, ciddiyetle somurtkanlık, özen ile saplantı, dikkat ile vesvese, ilgili olmakla sırasızlık gibi davranışlar birbirinin yerine geçebilmektedir.

Vakur davranmak isterken kibirli görünmek, tevazu göstermek isterken zillile düşmek mümkündür. İdeal davranışların ayırt edilmesi için yegâne yolu bu davranışların tutarlı olmasıdır. Gençler tutarlı olmak kaydıyla ideal davranışları benimseme ve modelleme eğilimindedirler, tutarlı olmayan davranışları da kolaylıkla fark eder ve reddederler. Din görevlisinin gençler üzerinde olumlu etki bırakması için ideal davranışlarda bulunması yetmez bu davranışlarının da tutarlı olması gerekir. ■

CAMİ MERKEZLİ DİN HİZMETLERİ VE DİN GÖREVLİLERİ

Neşet BODUR | DİB Cami Hizmetleri Daire Başkanı

Arapça cem' kökünden türeyen, "toplayan, bir araya getiren" anlamına gelen cami, Allah'a ibadetin ve kulluğun dünya üzerindeki en önemli mekânlarından biridir. Cami, İslam'ın ilk yıllarında sadece cuma namazı kılınan büyük mescitler için kullanılan

el-mescidü'l-cami' (cemaati toplanan mescit) tamlamasının kısaltılmış şeklidir. (el-Mu'cemü'l-Evsat, 1, 43.) Camiler, Allah'a kulluk etme amacıyla toplanılan, Allah'ın adının çokça anıldığı, Müslümanların ilim, irfan, kültür ve medeniyetine büyük katkı sağlayan kutsal mekânlardır. Caminin tarihi tevhit inancının

tarihi kadar eskidir. İnsanlar için ilk mabet olan Kâbe'nin banisi ilk peygamber Hz. Âdem'dir (a.s.). (Buhari, Enbiya, 40.) Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "Gerçek şu ki, insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bereket kaynağı olan Mekke'deki evdir." (Âl-i İmran, 3/96.) Hz. Peygam-

ber (s.a.s.) hicretten önce Mekke'de bulunduğu zamanlarda Kâbe'de Hacerü'l-Esved ile Rüknu'l-Yemani arasında namaz kıları. Hicret yolculuğunda Kuba'ya geldiklerinde Kuba Mescidi'ni, Medine'ye vardıklarında da Mescid-i Nebevi'yi inşa etmişlerdi. (Buhari, Menakibü'l-ensar, 45.) Allah Rasulü'nden (s.a.s.) sonraki bütün dönemlerde cami yapımı ve caminin fonksiyonu artarak devam etmiş, Müslümanlar gittikleri her yere İslam'ın mühürleri ve Kâbe'nin şubesi sayılan camileri inşa etmişlerdir. Tarih boyunca olduğu gibi bugün de camiler dinî, sosyal ve kültürel bakımdan bir eğitim, öğretim ve kültür merkezi olarak fonksiyonunu yerine getirmektedir. Camilerde bilfiil görev yapan görevliler ve onlardan hiçbir desteği esirgemeyen gönüllüler sayesinde camiye merkeze alan hizmet yarışı artarak devam etmektedir.

Cami merkezli din hizmeti, din görevlilerinin camiye merkeze alarak dinî bir görev ve sorumluluk bilinciyle cami içinde yürüttükleri görevlerle birlikte cami içinde ve dışında yaptıkları her türlü sosyal ve kültürel faaliyeti içine almaktadır. Bu hizmetlerin önemli bir bölümü imam-hatip ve müezzin-kayyımlarca ifa edilmektedir. Cami merkezli din hizmetinde imam ve müezzinlerle birlikte müftü, vaiz, murakıp, Kur'an kursu öğreticisi gibi daha pek çok personelin önemli katkısı bulunmaktadır. Cami merkezli din hizmetlerini cami içi din hizmetleri ve cami dışı din hizmetleri olarak iki ana başlık altında ele almak mümkündür.

Cami içi din hizmetleri: Cami içi hizmetlerde akla ilk gelen caminin açılışı, ezan ve salânın okunması, kamet ve tespihatın yapılması, na-

mazın kıldırılması, cuma ve bayram hutbelerinin iradı, cemaatin cami dersleri ve vaaz u nasihatler yoluyla bilgilendirilmesidir. İmam-hatip ve müezzin-kayyımlar her gün camiye açarak cemaatin huzur içinde namazlarını kılmalarını ve camide ibadet etmelerini sağlar. Namazlardan önce Kur'an-ı Kerim ve manasını okumak, sohbet etmek,

Camiye merkeze alan ancak camiyle sınırlı kalmayan din hizmetlerinin daha verimli hâle getirilmesi, bu hizmetlerde görev alanların gayret ve samimiyetlerine bağlıdır. Bunun için herkesin yaptığı işin çok önemli olduğunu bilmesi gerekir. Bir hizmet adamı şu-uruyla yeterli bilgi sahibi olup etkin ve yetkin din görevlilerinin din hizmetinde başarılı olacağı aşîkârdır.

namazdan sonra dua etmek, aşır-ı şerif okumak, sorulan sorulara cevap vermek de ifa ettikleri görevler arasındadır.

Cami görevlilerinin cami içindeki önemli görevlerinden biri de camiye gelen cemaatten isteyenlere Kur'an-ı Kerim öğretmektir. Bu amaçla bir taraftan cemaate yönelik kurslar açan din görevlileri,

diğer taraftan yaz tatili süresince kurslar düzenleyerek çocuklara ve gençlere gerekli dinî bilgileri vermektedir. Ayrıca cuma ve bayram günleri, kandil geceleri ve ramazan ayı hem din görevlilerimiz hem de cemaatimiz ve halkımız açısından müstesna zaman dilimleridir. Bu bakımdan cuma ve bayram vazaları/hutbeleri, kandil geceleri yapılan özel programlar, mukabele, teravih, iftar programları ve benzeri hizmetler, cami merkezli hizmetlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle ramazan ayı müminlerin ibadetlerle yoğunlaştığı manevi bir iklimdir. Hem din görevlilerimiz hem de cemaatimiz bu zaman dilimlerini bir fırsat bilmekte ve değerlendirmektedir.

Cami dışı din hizmetleri: Cami görevlilerinin görev ve sorumluluk alanı cami içi faaliyet ve hizmetlerle sınırlı değildir. Toplumun birçok kesimine hizmet götüren din görevlilerinin cami dışı hizmet ve faaliyet alanı oldukça geniştir. Camilerde görev yapan din görevlileri, çeşitli sebeplerle günün yirmi dört saatinde kapısı çalınan gönüllülerdir. Başta köy ve mahallelerde bulunan imam-hatiplerimiz olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığının bütün görevlileri milletimizin ihtiyacı olan her hususta görev almaktadır.

Doğumdan ölüme, düğünden nişana, taziye-den hasta ziyaretine, nikâhtan mevlide, iş yeri açılışından asker uğurlamaya varıncaya kadar insanımızın acı ve tatlı gününde yanında olan, dertlerine ortak olarak hafifleten, sevinçlerini paylaşarak artıran din görevlilerinin her biri gönül eri rehberlerdir.

Din görevlisi, dinî prensiplerden ayrılmadan yalnız cami cemaatinin değil aynı zamanda halkın beklentilerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilen kimsedir. Din görevlisi, halkımızın yoğun bir şekilde talep ettiği ve ilgi gösterdiği mevlit programlarına iştirak etmeli, böyle merasimleri insanımızı irşat etmek için fırsat bilmelidir. Özellikle ölüm sebebiyle yapılan davet merasimlerinde insanların teselli edilmesi, üzüntü ve kederlerin paylaşılması dinin ve din görevlisinin insanlar üzerindeki etkisini artıracaktır. Bu programlara din görevlisinin katılması kadar cemaati teşviki de önemlidir. Ayrıca nişan, düğün, sünnet, asker uğurlama gibi törenlerin dinî yönlerinin icrasında bulunmak din görevlisi açısından önemlidir. Din hizmetini cami içinde yaptığı bazı hizmetlerle sınırlandıran bir din görevlisi görevini hakkıyla yaptığını söyleyemez. Çocuğa isim koyarken, kulağına ezan ve kamet okurken, nikâh ve düğünlerin birçok aşamasında bulunurken, dua ederken aslında toplumsal kültür ve kimliğin kaybolmaması için oldukça önemli görevler yapılmaktadır. Hastaların veya yakınlarından birini kaybedenlerin ziyaret edilmesi hastaya ve ölenin yakınlarına büyük bir destek sağlamaktadır. Unutulmamalıdır ki böyle zamanlarda söylenecek bir cümle, diğer zamanlarda saatlerce nasihatten daha etkili olmaktadır. Bu ziyaretler özellikle küçük yerleşim yerleri olan köy ve kasabalarda büyük önem arz etmektedir. Diğer yandan dargınların barıştırılması, içki, kumar, uyuşturucu ve benzeri kötü alışkanlıklar sebebiyle perişan olan fert ve ailelere destek olunması, hapishanelerdeki kader mahkûmlarına moral verilmesi; yetimin, öksüzün başının okşanması, kimsesizlere, yoksullara, muhacirlere yardım elinin uzatılması da din görevlilerin

nin yaptığı önemli faaliyetlerdendir. Özellikle son yıllarda iş hayatının ortaya çıkardığı stres ve sıkıntıların giderilmesinde, intihar teşebbüslerinden vazgeçirmede din görevlilerinin rolü göz ardı edilmemelidir.

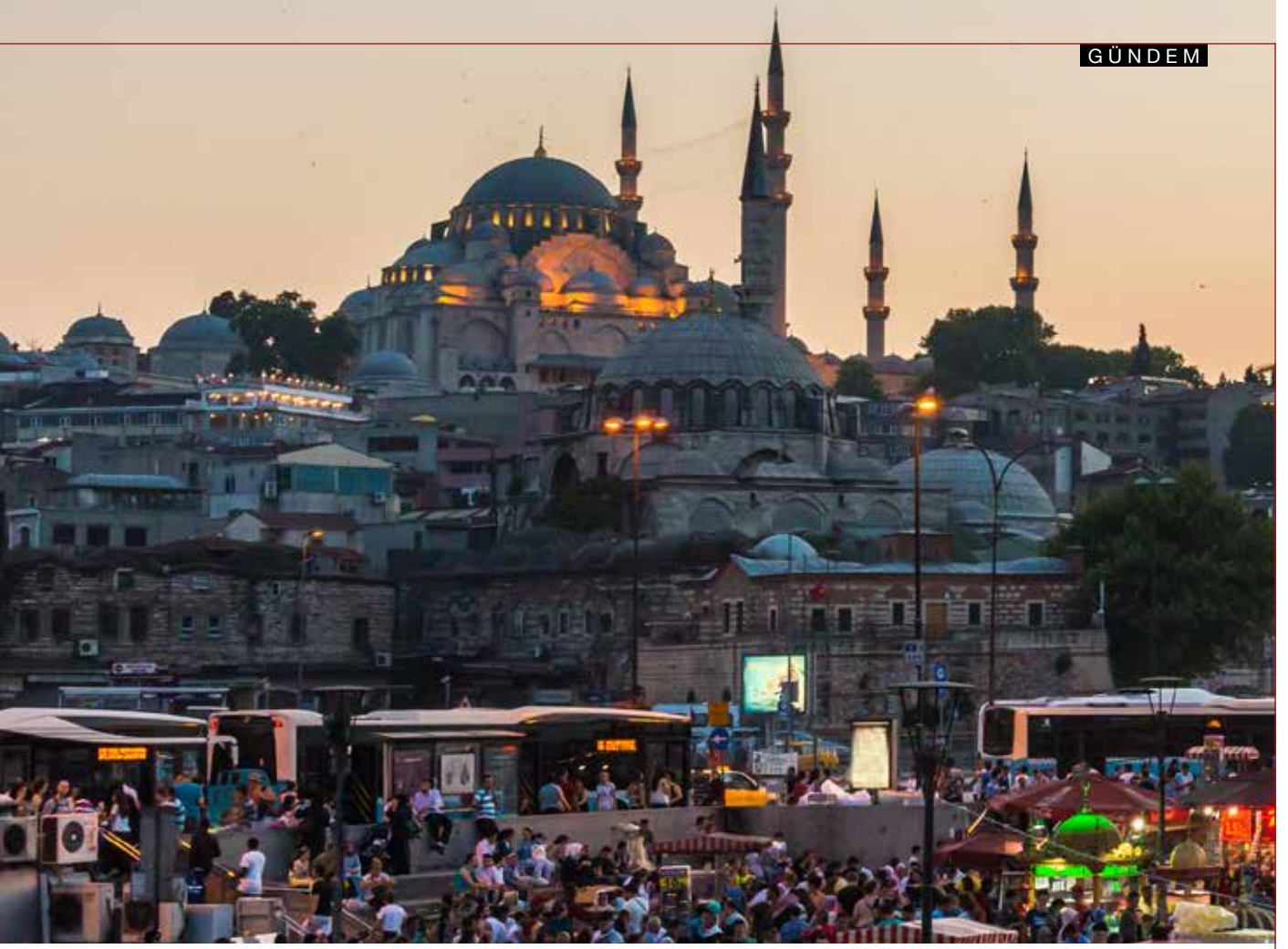
Camiyi merkeze alan ancak camiyle sınırlı kalmayan din hizmetlerinin daha verimli hâle getirilmesi, bu hizmetlerde görev alanların gayret ve samimiyetlerine bağlıdır. Bunun için herkesin yaptığı işin çok önemli olduğunu bilmesi gerekir. Bir hizmet adamı şuuruyla yeterli bilgi sahibi olup etkin ve yetkin din görevlilerinin din hizmetinde başarılı olacağı aşîkârdır. Omuzlarımızda büyük bir sorumluluk var. Bu sorumluluğun gereği olarak milletimiz ve bütün insanlık bizden çok şey bekliyor. Her anı ve uygun olan her mekânı değerlendirmek gerekiyor. Bunun için her din görevlisinin dikkate alması gereken hususları kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1- Her din görevlisi sorumluluk bilinciyle hareket ederek kendini sürekli yenilemeli, mesleğin gerektirdiği bilgi ve donanımına sahip olarak cemaatine ve diğer insanlara güzel örnek olmalıdır.
- 2- Görevinin zorluklarını bilerek sabır yüklenmeli, niyeti halis, hedefi Allah rızası olmalı, herkesle iyi geçinmeye özen göstermeli, iyi ilişkilere ve iletişime önem vermedir. Daima dürüst, güvenilir olmalı, muhatapları iyi tanımalı, hikmet ve güzel öğütlerle konuşmalı, mütevazı, merhametli, tatlı dilli ve güler yüzlü olmalı, insanlara değer vermelidir.
- 3- Bilgi ve tecrübe paylaşımını önemsemeli, tecrübeleri ve birikimli meslektaşlarından yararlanmalıdır.
- 4- Camilerde her kesimin istifade

edebileceği kütüphaneler, gençler ve çocuklar için gençlik merkezleri, yaşlılar için okuma ve çay salonları oluşturulması için gayret gösterilmelidir.

5- Çocuk ve gençlerin dikkatini çekecek ve camiye sevdirecek programlar yapılmalı, yaz kurslarına gelen çocukların diğer zamanlarda da camiye gelmeleri sağlanmalı, zaman zaman çocukların aileleri ziyaret edilmeli ve onlarla irtibat koparılmamalıdır. Cami cemaati ve diğer insanlarla da karşılıklı ziyaretlere önem verilmelidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki camiler, müminleri bir araya getiren ve huzura kavuşturan yeryüzünde Allah'a en sevimli merkezlerdir. Müslümanların kaynaştığı, ilim, irfan, ahlak ve faziletin öğrenildiği halk mektepleridir. Cami ile mümin birbirlerinden ayrılmaz bir bütündür. Cami içinde ve dışında insanlara hizmet veren din görevlileri, toplum içerisinde önemli bir görev yüklenmiş manevi rehberlerdir, önderlerdir. Onlar, ömürlerini mihraba, minbere ve kürsüye adanmış, insanımızı dinî konularda aydınlatmak amacıyla büyük bir sorumluluk yüklenmiş görev adamıdır. Din görevlisi denilince, kapısı günün yirmi dört saati açık, herkesin derdiyle hemhâl olan, özverili ve gayretli gönül erleri akla gelir. Din görevlisi, toplumun manevi dinamiklerini ayakta tutan, yalnız cami içinde değil cami dışında da insanların yararına olan her faaliyette var olan hizmet eridir. Bir gün sünnet, diğer gün düğün, başka bir vakit asker uğurlama, taziye ve dua... Bir tek amacı vardır din görevlisinin. Allah'ın rızasını kazanmak ümidiyle ihlas ve samimiyetle mümin gönüllere girebilmek ve onların dünya ve ahiret saadetini kazanmalarına yardımcı olmak. ■

TOPLUMUN İNŞASINDA DİNİN VE DİN GÖREVLİSİNİN YERİ

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ | Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dini İlimler Fakültesi

Din toplumun kimliğidir

Farabi ve İbn Haldun gibi İslam âlimlerinin de vurguladığı gibi, insan tabiatı gereği toplumsal bir varlıktır. İnsan, insan olarak toplumda yaşamak zorundadır. İnsan insanlığını, inancını, dinini, diyanetini toplumda, toplumsal evrende, toplumsal hayatta kazanır. Toplumsallık, toplumda olmanın ve yaşamamanın, insan olmanın gereğidir.

İnsan birey olarak varlığını toplum içinde kazanırken bir yandan kendisi toplumdan birçok şey alır, diğer yandan da topluma birçok şey verir.

İşte insan bu alıp verme işleminde, dinini bireysel ve toplumsal olarak ama bir toplum evreninde hayata geçirir.

Kuşku yoktur ki din, insan içindir ve insanın mutluluğunu hedefler. Din, insanın bu dünyada birey ve toplum planında sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için Allah tarafından va'z olunan bir kurallar bütünüdür. Din insanların huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlayacak kurallar koyan bir hayat sistemidir. Böyle bir hayat sistemi olan din, insanı birey ve toplum hâlinde şekillendirir.

Tarihî, sosyolojik ve antropolojik bulgular, insanların din ile nasıl sıkı bir ilişki içinde olduklarını, hayatlarını dine aidiyetle kurup düzenlediklerini açıkça göstermektedir. Bilim, dinden bağımsız, dine mensubiyeti olmayan bir toplum ve toplumsal düzenin varlığına dair bir bilgi veya veri sunmaz; tersine toplumların din ile varlıklarını bulduklarına, renklerini din ile belirlediklerine yönelik bilgiler verir.

Anlaşılan odur ki din, toplum ve toplumsal hayatın en belirleyici unsurlarındandır, hatta belki de en belirleyici unsurdur. Din ka-

dar toplumu yönlendiren, topluma rehberlik eden, toplumsal hayatın zaman ve mekân boyutlarını düzenleyen başka bir etken veya unsur bulunamaz. İslam dininin bireysel ve toplumsal hayata ilişkin düzenlemelerine, Müslüman toplumlardaki mekân anlayışı ve uygulamalarına, şehir yapılanmasına, mescit ve camilerin konumlanışına bakıldığında dinin toplumsal hayat üzerinde ne kadar çok etkili olduğu hemen görülebilir.

Dinin toplumdaki, toplumun tesisi, inşası, ikamesi ve idamesindeki yerine dikkatli bir bakış, toplumun din ile kimliklendiğini ortaya getirir. O hâlde din toplumun kimliğidir. Toplamlar din ile kimlik kazanırlar. Toplamlar, toplumsal yapılar, topluluklar birbirlerinden din ile ayrılırlar ve birbirlerini dinleriyle tanırlar. Bu dün böyleydi, bugün de böyledir.

Toplunun inşasında dinin belirleyiciliği

Toplunun kimliği olarak varlık gösteren din, toplumun inşasında hayati bir etkidir. Din, mütemadiyen hayatı, insanı, olayları, evreni, varlığı anlamlandırmasıyla, durmaksızın hayata canlı dokunuşlarıyla, hayatın içinde insanı dinamik kılabacak sürekli düzenlemeleriyle, zaman ve mekâna göre kendini insana yeniden sunmasıyla toplumu inşa eder. Toplumu dinamik tutar, toplumun yenilenmesinde ve hep yeniden inşa olunmasında, toplumun kendine dönüp bakması ve kendinde olmasında hayati roller üstlenir.

İslam dini Müslümanları, zaman ve mekâna kendi renklerini verme, şehirlerini kurma, toplumsal düzenlerinde barış ve hoşgörü iklimi-

Her din görevlisi sorumluluk bilinciyle hareket ederek kendini sürekli yenilemeli, mesleğin gerektirdiği bilgi ve donanıma sahip olarak cemaatine ve diğer insanlara güzel örnek olmalıdır.

ni tesis etme, çalışarak üretme, insanlığa selam, İslam, iman, müslim ve mümin kavramlarıyla güveni, güvenliği, güvenilirliği, barışı getirmeye motive eder. Bu motivasyonları sağlayan bir din olarak İslam, Kur'an ve sünnetin belirlediği çizgide toplumun düzenlenmesinde, toplumsal kuralların belirlenmesinde, kültürün şekillenmesinde, toplumun organize edilmesinde, toplumsal kurumların tesisinde, toplumsal birlik ve bütünlüğün temininde inşa edici bir rol oynar.

İslam dini, toplumsal boyut ve işlevleriyle toplumun inşasında belirleyicidir. Kendisine mensup olan insanlara kazandırdığı zihniyet dünyası; kendi ilke ve inanç esaslarıyla eşyayı, olanları, zamanı, mekânı anlamlandırma kabiliyetiyle; olanları, yapıp edilenleri meşrulaştırıcı boyutuyla; düzenleme, kurumsallaştırma, birleştirme vd. boyut ve işlevleriyle toplumu inşa eder.

Toplunun inşasında din görevlisinin yeri ve önemi

Dinin toplumda yaşanmasında hiç şüphesiz bazı insanlar, ilmi, irfanı, çabası, hizmeti ve üstlendikleri sorumluluklarıyla daha fazla etkili olurlar. Bu insanlar, ister resmî, isterse gönüllü olarak dinî kimlikleriyle, dinî ahlaki kişilikleriyle, samimiyetleriyle, imar, isar ve diğer kâmlıklarıyla İslam'ı anlamaya, yaşamaya, anlatmaya çalışır, çevrelerine örnek, model insanlar olarak katkı verirler.

Bu şekilde hizmet eden, model olan insanların bir kısmı bugün ülkemizde ve gönül dünyamızda yerini alan coğrafyalarının dört bir yanında görev yapan din görevlerimizdir. Çok geniş anlamda müftü, vaiz, imam, müezzin ve diğer din görevlileri söz konusu niteliklere sahip olmaları itibarıyla önemli fedakârlıklar yaparak toplumda dinin öğrenilmesi, hayata aktarılması, doğru

bilgi ve rehberlikle halkın aydınlatılması noktasında kayda değer roller ifa etmektedirler.

Dinin toplumda yaşanmasında, toplumun kimliği olmasında din görevlilerinin katkıları önemlidir. Din hizmetlerinin layıkıyla yürütülmesinde, camilerin hep açık kalmasında, cami içinde ve dışında dinî-ilmî-ahlaki-toplumsal-kültürel hizmetlerin aksatılmadan yapılmasında, ezanların susmamasında, yeri ve zamanı geldiğinde salâların okunmasında, salâlarla halkın değerleriyle buluşarak ülkesinin, iffetinin, hürriyetinin tarumar edilmesinin önüne geçmesinde, Kur'an kurslarının daima Kur'an talebeleri yetiştiren kurumlar olmasında, dinî bilginin toplumun yediden yetmişe bütün yaş ve cinsiyet kategorilerine ulaştırılmasında, her seviyeden, her statüden, her meslekten insanın sorunlarının çözümünde, insanlara aile, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesinde büyük görevler üstlenen din görevlileri, hiç şüphesiz toplumun din ile kimliklenmesinde önemli aktörlerdir.

Bu demektir ki din görevlileri, görevlerini yapmak suretiyle toplumu inşa ederler; dinin toplumu inşa etmesinde asli roller ifa ederler. Din görevlileri, hikmet ve güzel öğütlerle İslam'ın gereklerini topluma hatırlatmak, aktarmak, tebliğ etmek ve öğretmek; insanlara tevazu ile yaklaşmak; çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, hasta, engelli, sağlıklı, erkek, kadın, fakir, zengin demeden herkese ilgi ve sevgiyle yönelmek; topluma açık olmak; sokak, mahalle, köy ve şehriyle bütünleşmek; toplumu bilgi ve duruşuyla aydınlatmak; topluma her konuda rehberlik etmek; muhatabı olan insanlara sevgi ve

tevazu ile yaklaşmak suretiyle toplumu inşa eder, diriltir, yeniden kurarlar.

Toplumun inşasında din görevlisinin vizyonu ve misyonu

Din görevlileri, kimlik, kişilik ve duruşlarıyla toplumda en yüksek statüde yer alan kişilerdir. Toplumumuzda gerçekten de din görevlilerine büyük bir sevgi ve saygı ile bakılır. Din görevlilerinin bu konumlarıyla toplumun inşasında etkili olabilmeleri için samimi bir şekilde yakın ve uzak gelecekte toplumu daha kaliteli bir hayata, daha mutlu ve huzurlu bir dünyaya taşıma vizyonu ile hareket etmeleri gerekmektedir. Bu vizyonla hareket eden din görevlileri, gelecekte toplumun daha nitelikli bir şekilde dini anlaması ve yaşaması, hayatı daha anlamlı yaşaması, daha aydınlık yarınlara kavuşması hedefine erişmek için çalışacaklardır.

Din görevlileri, belirtilen vizyona uygun bir şekilde toplumsal hayatın daha nitelikli hâle gelmesi için bugün çalışıp didinme, gayret ve sa'y etme misyonu ile hareket ederler. Eldeki imkânlarla yapılabilecek olanın en iyisini yapmaya gayret etmek, erdemle, ahlaki ilkelerle hareket etmek; durum insanı değil, duruş insanı olmak; yapılması gerekenleri yapmamak için mazerete sığınmamak, cami cemaatiyle de cami dışındaki insanlarla da zaman geçirmek; insanların problemlerini dinlemek; hastaları ziyaret etmek; taziye ziyaretlerini ihmal etmemek; mahallelisinin sevinçlerini ve kederlerini paylaşmak; toplumu doğru bilgiyle, dinin temel kaynaklarıyla, sahih rivayetlerle aydınlatmak; din görevlisinin misyonunun en önemli unsurlarıdır.

Bu misyonu üstlenen din görevlisi, ufku açık, ön yargısız, kendini yenileyen, abartılı olmayan, mütevazı, onurlu, nerede konuşacağını ve nerede susacağını bilen, gayretli, hedef sahibi, oturuşu ve kalkışıyla örnek insandır.

Sonuç olarak din toplumun inşasında birinci derecede belirleyici unsur iken din görevlisi de dinin topluma ulaştırılmasında ve yaşanmasında çok önemli bir aktördür. Hadim, tebliğci, eğitimci, öğretmen, arif, âlim, aydın vd. konumlarından hangisiyle toplumun huzuruna çıkarsa çıksın din görevlisi, üzerine düşen görevleri samimi olarak ve layıkıyla yapmaya çalıştığında, toplumun inşasında ne kadar önemli bir etken ve aktör olduğunu görebilecektir. Bunun en iyi örneği zor zamanlarda, mesela 15 Temmuz hain işgal ve darbe girişiminde bütün camilerin minarelerinden salâlar okumalarıyla toplum üzerinde çok önemli etkilerde bulunmaları, halkın bütün kesimleriyle darbecilere karşı harekete geçmesinde önemli bir rol oynamalarıdır.

Özetle din görevlisinin işi, misyonu ve vizyonu büyüktür. Din görevlisi bu misyon ve vizyonuna uygun bir şekilde büyük düşünen kişidir. Din görevlisi, rol ve konumunun, misyon ve vizyonunun bir gereği olarak, okuduğu ezanın manasına uygun bir biçimde ibnül-vakt olmaktan ebu'l-vakt olmaya kadar zamanı kuran, planlayan, zamana ve mekâna İslami rengini veren kişidir. Din görevlisi caminin Müslümanlar için ne kadar önemli olduğunu bilen ve ona göre camiden çevreye, çevreden de camiye diyalektik bir şekilde halk ile etkileşim hâlinde olan ve çevresini caminin mana ve şekil dünyasıyla buluşturabilen insandır. ■

NECMETTİN NURSAÇAN:

“Bizim görevimiz tenkit değil tebliğdir,
gönüllere girmektir.”

Değerli Hocam, İslami ilimler alanındaki eğitim hayatınız nasıl başladı?

1952 yılında doğum yerim olan Kayseri/Hacılar ilçesinde ilkokulu bitirdim. Sonrasında merhum Hasan Akkuş Hoca'dan kıraat dersi almış olan bir hocamızdan yaklaşık üç yıl boyunca kıraat üzerine ders aldım. Kayseri merkezdeki tarihî camilerde (Hunat Camii, Cami-i Kebir) görevli hocalarımız klasik usulde dersler yaparlardı. Ben de bir süre başta sarf-nahiv olmak üzere fıkıh, hadis, tasavvuf gibi temel İslami ilimleri bu hocalarımızdan tahsil ettim. 1957 yılında imam-hatip okuluna kaydoldum. Arapça ve diğer İslami ilimlerle iştigale küçük yaşta başlamam sebebiyle sınıf arkadaşlarımla ağabeyi gibiydim. Başarılı bir eğitim-öğretim hayatı geçirerek her yıl iftihar belgesi ile bir üst sınıfa geçmek nasip oldu. Son sınıftayken Diyanet İşleri Başkanlığı vaiz olabilmek için imtihan açmıştı. Nasip oldu ve vaizlik vesikası almaya hak kazandım. Mezuniyet sonrası yapılan sınavda başarılı olarak İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne kaydımı yaptırdım. 2. sınıftayken Kayseri'de açılan Yüksek İslam Enstitüsü'ne naklen geçiş yaptım. Böylece hem vaizliğe devam ediyordum hem de okulum. İslam Enstitüleri Talebe Federasyonunda farklı kademelerde görev yaptım. Kayseri'de vaiz olarak görev yaptıktan sonra 1989 yılında Kayseri'ye müftü olarak atamam yapıldı. Hayırlı hizmetlerle geçen müftülük hayatımda benim için daha değerli olan şey öyle zannediyorum ki devlet-millet kaynaşmasına vesile olabilmek olmuştur. 2005 yılında Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olarak atandım, 2007 yılında da yaş haddinden emekliye ayrıldım. Görevim esnasında Başkanlığımızın emriyle yurt içi ve yurt dışı irşat faaliyetlerinde hizmette bulundum.

Uzun yıllar din hizmetlerinde bulunmuş bir hocamız olarak bu görevi ifa ederken hangi gayelerle hareket ettiniz?

Cenab-ı Hakk'ın kullarının çok sıkıntıları vardır. Bu sıkıntıların giderilmesi için çözüm de vardır. Bunları duyan insan nasıl seferber olmaz, nasıl gecesini gündüzüne katıp çalışmaz. Rabbimizin kimi kulları vardır ki diğer kullarının ihtiyaçlarını gidermede aracı olurlar. Bir gün Kâbe-i Muazzama'nın karşısında merhum Ali Ulvi Kurucu Bey'le oturmuştuk. Bana, “Necmettin Bey kardeşim, bu mübarek mekânda sizden bir söz almak istiyorum. Vazifeniz müftü, müdür, müfettiş ya da başka bir şey, hangisi olursa olsun illa ki vaiz olun. Çünkü vaizlik peygamberimizin mesleğidir.” demişti. Bu sözleri benim kulağıma küpe olmuştu merhumun. Cenab-ı Hakk'a sonsuz hamd ü senalar olsun ki bugün dahi bizleri milletimize hizmetle şereflendiriyor. Bugün, insanlığın çok sıkıntıları vardır. Biz biliyoruz ki bu dertlerin devası Kur'an ve sünnettedir. Bize düşen ise bu devayı dert sahiplerine usulünce ulaştırmaktır. Müddessir suresinin ilk ayetleri nazil olduktan sonra Hz. Hatice validemiz Peygamberimize (s.a.s.) “Biraz uyusanız Ya Rasulallah!” dediğinde “Ey Hatice, benim için uyumanın zamanı geçti!” buyurmuştu. Sevgili Peygamberimizin uhdesinde birçok görev vardı: Devlet başkanı, belediye başkanı, hâkim, müftü, komutan, müfettiş, imam... Bunların içinde hiç terk etmediği görevi irşattır, imamlıktır. Yaşlılık, hastalık, emeklilik veya benzeri durumlardan ötürü din hizmeti inkıyaya uğratılmaz. Hadis-i şerifte belirtilen müminin derdiyle dertlenmek öncelikle tüm kullar için özel olarak da bizler için daha önemli kılınmış bir vazifedir. Kaygılarımız olmalı insanlara dair, geleceğimize dair, ahiret hayatına dair. İşte bu

kaygı bizi bu mesleğe yönelten önemli bir unsurdur. Başta mihraptaki ve kürsüdeki kardeşlerimiz olmak üzere gücü nispetinde tüm insanlar diğer insanlar için ne yapabilirim diye düşünmelidir. “Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim. / Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim! / Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım.” diyen millî şairimiz ne de güzel betimler bu kaygıyı. Başta anne babamız olmak üzere üzerimizde emeği olan kişilerin, kurumların da hakkını verebilmek icap etmez mi? Yani bizler devletimizin okulunda okuduysak oradaki öğretmenlerimiz bize emek veriyse bunun karşılığını ödemek gereklidir diye düşünüyorum. Bir bakıma yaptığımız hizmetle bu emeklerin karşılığını bulduğunu biliyorum.

Hocam, bugünlere gelmenizdeki katkısı ve emeği olan insanlar elbette vardır. Kendinize örnek aldığınız ve sizde emeği olan hocalarınız kimlerdir?

Musab b. Umeyr’in derdi neydi de Medine’ye gitmişti? Vehb b. Keb-şeh’in Pekin’de ne işi vardı? Hala Sultan hazretlerini hangi duygu Kıbrıs’a götürmüştü? Eyüp Sultan’ı İstanbul’a getiren şey neydi? Büreyde b. Husayb hangi ruhla Horasan’a, Merv’e gitmişti? İlk etapta aklıma gelen bu örneklerin sayısı hayli fazlaştırılabilir. Sahabe-i kiram efendilerimiz ve onların vârisleri ulema Rasul-i Ekrem’in görevlendirmesiyle Medine dışına çıkıp İslam’ı diyar diyar gezerek anlatmışlardır. İnsanların ihtiyacı olan can suyunu verebilmek için her beldeye uğramışlardır. Allah’ın kelamının tüm gönüllere girmesi için yumuşak bir üslup ve sabırla hareket ederek gönülleri fethetmişlerdir. Cenab-ı Hakk’ın dininin bizdeki hakkını biz de elimizden geldiğince koşturarak ödemeye çalışıyoruz. Bu kutlu insanları oradan oraya koşturan gaye ne ise biz de gece-gündüz demeden irşat faaliyetine bu gaye sebebiyle devam ediyoruz. Bunların yanısıra benim üzerimde etkisi olan Abdülbaki Keskin adında bir hocamız vardı. Kendisi Başkanlığımızda farklı mevkilerde görev yapan birisiydi. Edip ve hatip bir insandı. İrticalen ama mükemmel dua ederdi. Bir ayet-i kerime ile

45-50 dakikalık etkili bir sunumu olurdu. Tebliğdeki metodu yapıcıydı. Hocamızın öyle tatlı vaazları olurdu ki bizde vaizlik mesleğinin zevkini uyandıran türden vaazlardı bunlar. Acizane biz de bugün mümkün olduğunca kırmayan, onarıcı bir dil gayreti içindeyssek merhum hocamızın bunda payı büyüktür. Ruhu şad olsun.

Yıllarca Cenab-ı Hakk’ın kelamını insanlara anlattınız. Farklı yerlerde farklı insanlarla muhatap oldunuz, bunun da size çokça katkıları oldu. Hizmet hayatınız boyunca sizi etkileyen bir anı ya da hatırayı bizimle paylaşır mısınız?

“

Sahabe-i kiram efendilerimiz ve onların vârisleri ulema Rasul-i Ekrem’in görevlendirmesiyle Medine dışına çıkıp İslam’ı diyar diyar gezerek anlatmışlardır. İnsanların ihtiyacı olan can suyunu verebilmek için her beldeye uğramışlardır. Allah’ın kelamının tüm gönüllere girmesi için yumuşak bir üslup ve sabırla hareket ederek gönülleri fethetmişlerdir.

”

Emekli olduğum zaman çocuklarım kendi iş yerinde bana bir oda hazırlamışlardı. Evde durmak istemediğim zamanlarda orayı kullanabileceğimi belirterek. Bir gün dahi kullanmadım orayı. Köşeye çekilip ziyaretçi kabul etmek benim tabiatıma ters bir durum. Malumunuz olduğu üzere halen camilerde ve ekranda hizmet etmeye devam ediyorum. Cenazelerde, düğünlerde halkımızın yoğun ilgisi üzerine koşturmayı sürdürüyorum. Bu gibi organizasyonlar bizim insanlara ulaşmamızda birer araçtır. Aslında özelde her görevlimiz ve genelde her insan bildiğini anlatabileceği ortamı bulunca hemen paylaşabilmeli. Bir hadis-i şerifte, “Bildirdiğini saklayan ya da söylemeyen bir kimsenin ağzına kıyamet gününde ateşten bir gem vurulur.” buyrulur. İlim tahsili yapmış herkesin bu uyarı gereğince

bilgisini diğer insanlarla paylaşması gereklidir. Yerinde ve zamanında söylenen bir sözün değerini belirlemek imkânsızdır. Bir nikâh törenine davet edildiysem, asıl vazifenin oradaki nikâhı kıymaktan ziyade hazır bulunan insanlara aile hayatıyla ilgili kısacık ama özlü bir şekilde faydalanabilecekleri bilgiyi vermek olduğunu düşünüyorum. Bir cenaze merasiminde insanların sıkmadan, dozu ayarlanarak konuşulacak birkaç kelamın etkisini yabana atmamak gerekir. Sağ olsun halkımız bize teveccüh gösterip çalışmamıza, daha da gayret göstermemize vesile oluyor. Bir gün cezaevinde vaaz ettikten sonra bir mahkûm kardeşimiz bana

şunu dedi: “Hocam, sözlerinizden duyulanıp da söylüyor değilim, gerçekten ben bunun böyle olduğunu bilmiyordum. İki adamın katili aklınıza gelen her kötülüğün de failiyim. Sizin anlattıklarınızı bilseydim bu suçların faili olmazdım” dedi. Yine cezaevindeki gençlerle olan bir sohbetimizde konuştuktan sonra bir genç, “Hocam anlattıklarınızı çok güzel anladım ama sizi ilk defa görüyorum, korkarım bir daha da gelmezsiniz buraya.” dedi. Bunlar benim içimi sızlattı örneklerdi. Başkanlığımız, bu gibi kurumlardaki din hizmetleri eksikliğinin farkına varıp şimdilerde öğrenci yurtlarından hastanelere kadar her yere dokunuyor. Din hizmeti sadece camiye hapsedilemezdi. Camiye gelmeyen veya gelemeyen insana da ulaşmak bizim görevimizdir. İnsanlar bize gelmiyorsa biz onlara gideceğiz. Bir dönem bir vaiz arkadaşımızı yetiştirme yurduna görevlendirmiştim. Belli bir süre oraya sohbet için gitti. Sona erdiğinde yurt müdürü arkadaşımız beni ziyarete geldi; hocam size ve görevlendirdiğiniz arkadaşına teşekkür ederim. Sayenizde bir süredir ekmek israfının önüne geçtik, şu kadar ekmeği çöpe atmaktan kurtardık. Çocuklar ekmeğin israf edilmemesi gerektiğini sizler sayesinde fark etti, bu sadece bir kazanımımız demişti. İşte din hizmetinin bize kazandırdığı şeyleri saymakla bitiremeyiz. Her insanın hayatta bir rolü, konumu var ama Rabbimize sonsuz şükürler olsun ki bu dünyada bizi bu şekilde istihdam ediyor.

Tüm hizmetlerde olduğu gibi din hizmetlerini sunmada da medyanın ve dijital dünyanın etkinliği yadsınamaz bir gerçek. Toplumun büyük bir kısmına ekranlar vasıtasıyla ulaşan birisi olarak medyada din sunumu hakkında neler söylemek istersiniz?

Göreve başladığımız yıllar geldi hatırıma. Eskiden bir köye giderdik, karşımızda 30-40 kişi olunca ne çok cemaatimiz vardı derdik, bizim için büyük bahtıyarlıktı. Şimdi ekran başında kıtalara ulaşma imkânını elde ettik. Her şeyde olduğu gibi ekranı da amacına uygun kullanırsak bizim için paha biçilmez kıymete

sahip olur. Teknolojinin imkânlarından faydalanarak Allah ve Rasulünün mesajını dertli gönüllere iletme bizim vazifemizdir. Yapıcı bir üslubumuz olmalıdır. Yüce Rabbimiz ayeti kerimede “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi.” buyuruyor (Âl-i İmran, 3/159.) Horoz dövüşü gibi birilerine sataşma, birileriyle kavga etme, birilerini eleştirme şeklinde vaaz edemeyiz. Topluma örnek olacak bir insanın kürsüden ya da ekrandan din hizmeti sunarken tenkit edici tavırlardan uzak

durması gerekir. Esasen bizim görevimiz tenkit değil, tebliğdir. İkna ederek gönle girmektir. Birleştirici ve ümitvar bir üslup kullanmalıyız. Kavgacı, kırıcı, yaralayıcı bir dil hem muhatabımıza hem de bize zarar verir. Tebliğ etmek görevi bizde, yargılama ve hüküm verme yetkisi Yüce Mevla’dadır. Bir de şunu unutmamak gerekir; bizler dini sunma görevini üstlendik diye insanlar hakkında zanda bulunma hakkını kendimizde görmemeliyiz. Yani demek isterim ki, cemaatimizden nice insanlar bizden takva yönüyle kat kat üstündür. Bize söz hakkı verildi diye kürsüden onları azarlama hakkı doğmaz. Zaten, bilmeyen birisine göre bizim sorumluluğumuz daha fazladır. İlmimizle amel olamıyorsa kendimizi gözden geçirmeliyiz. Kürsüde konuştuğumuz şeyleri kendimiz yapmıyorsak bir yerlerde eksikliğimizin olduğunu fark etmemiz gerekir. Önce biz uygulayacağımız

ki konuşmaya başladığımızda inandırıcı olalım.

Şüphesiz ki tebliğ ve irşat faaliyetlerinde en büyük örneğimiz rehberimiz Hz. Peygamberimizdir. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) irşat metodu nasıldı, günümüze nasıl uyarlayabiliriz?

Yüce Rabbimiz “Ant olsun ki size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe, 9/128.) buyurmuştur. Bu ayette geçen “harisun aleyküm” ifadesi Rasul-i Ekrem Efendimizin ümmetini ve bütün insanları doğru olan yola irşatta yılmadan, azim

Kutlu Nebi insanlara hep sevgiyle yaklaşmıştır. Doğru yola erişmeleri için hiçbir engel tanımadan canhıraş çalışmıştır. Çabalarına karşılık alamadığı durumlarda derin üzüntüye gark olan Sevgili Peygamberimize, Yüce Rabbimiz bu üzüntüsünden ötürü teskin edercesine vazifesinin sadece tebliğ etmek olduğunu, hidayetini ise yalnızca kendisinden olacağını hatırlatmıştır.

ve gayretle, büyük bir sebat örneği göstererek devam etmesine işaret eder ve Peygamberimizi (s.a.s.) bu ifadeyle vafeder. Bir gün Hz. Abbas (r.a.) “Ya Rasullallah, cübbenizi çekiştiriyorlar, ökçenize basıyorlar, önüne gelen sizinle görüşmesin. Size yüksekçe bir oda yaptırılım.” dediğinde Rasullallah (s.a.s.) “Canım bedenimde olduğu sürece ben insanların eziyetlerine katlanacağım.” buyurmak suretiyle irşat ve tebliğ faaliyetlerinin her şart altında yapılması gerektiğini bizlere öğütlemiştir. Kutlu Nebi insanlara hep sevgiyle yaklaşmıştır. Doğru yola erişmeleri için hiçbir engel tanımadan canhıraş çalışmıştır. Çabalarına karşılık alamadığı durumlarda derin üzüntüye gark olan Sevgili Peygamberimize, Yüce Rabbimiz bu üzüntüsünden ötürü teskin edercesine vazifesinin sadece tebliğ etmek olduğunu, hidayetini ise yalnızca kendisinden olacağını hatırlatmıştır. (Kehf, 18/6.)

Son olarak, malumunuz Camiler ve Din Görevlileri Haftasındayız. Toplumun manevi önderleri olan din gönüllüsü kardeşlerimize neler söylersiniz? Örnek ve önder din görevlisi nasıl olur?

Rabbimiz “Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman Allah’ın ve Rasulünün çağrısına uyun ve bilin ki Allah kişi ile kalbi arasına girer.” buyurmuştur. (Enfal, 8/24.) Bir gün bir esnaf kardeşimiz bana başından geçen bir olay anlatmıştı: “Hocam, iş yerimde silahlı saldırıya uğradım, hafif yaralarla atlattım. Olay sonrasında “Bana bu olayı yaşatanları nasıl cezalandırırım?” diye düşünmeye başladım. Ciddi ciddi adam öldürmeye niyetlenmişim. Günlerce kafamda bunun planlarını yaptım. O günlerde mübarek gecelerden birisine denk gelmişti ve annemin zorlamasıyla camiye gittim. Orada sizin vaaz ederken aftan, merhametten, bağışlamaktan, hoşgöründen bahsettiğinize şahit oldum. “Hz. Peygamber (s.a.s.) kızının ve amcasının katilini, Hz Yusuf (a.s.) kardeşlerini affetmişken biz onların yanında nasıl böyle dav-

ranabiliriz?” diye sorguladım. Sözleriniz karanlıktaki bir insana ışık tutar gibiydi. Bu işten vazgeçtim. Size ne kadar teşekkür etsem azdır.” demişti. Biz hepsinin farkında değiliz ama öyle inanıyorum ki konuşmalarımız vaaz ve nasihatlerimiz yerini buluyor. Halkımız susuzdur, bilgiye açtır. Hani anne kuş gagasında yem getirir, yuvada bekleyen sabırsız yavrularına onu yedirir ya, işte din gönüllüsü hocamız da o anne misali kendisine gelen insanlara öylece bilgisini vermemelidir. Aslında kürsüye çıkan her görevlimiz anlatacağı şeylerin birilerinde mutlaka karşılık bulacağını bilerek hazırlanmalıdır. Vaazı sıradanlaştırmamalıyız. Her seferinde ilk defa anlatıyor gibi heyecanla, kaygıyla anlatmalıyız. Konuya iyi hazırlanmalı, insanların derdini dinleyip takip etmeli ve nihayet o dertlerin devasını Kur’an ve sünnetten sunmalıyız. Medeniyetimizin temelinde cami vardır. Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye gelirken Kuba’da ilk iş olarak mescit inşa ediyor, sonrasında Mescid-i Nebevi yapılıyor ve şehrin merkezi oluyor. Hayat, cami etrafında şekilleniyor. Cami halk üniversitesidir, ilim ve irfan ocağıdır, vatanın bekçisidir, oksijen çadırıdır. Hayatın merkezinde cami, caminin merkezinde de biz varız. Öyleyse topluma yön vermek bizim elimizde. Camiyi sevdirek başlamalıyız işimize. Gelen insanlar tabiri caizse camide aküsünü doldurmalıdır. Öyle hizmet etmeliyiz ki insanlar camiyi özlemle, hasretle beklemelidirler. Hasta kişi hastaneye derdine derman ümidiyle gider. İşte insanlar camiye de böyle geliyor. Kimin ne derdi sıkıntısı vardır bilemeyiz ama bizim görevimiz o dertlere deva olabilmektir. Askerimiz, polisimiz, öğretmenimiz, doktorumuz vatan ve millet sevgisiyle nasıl kendini seferber edip gecesini gündüzüne katıyorsa din hizmeti sunacak olan bizlere de aynı şevkle çalışmaktan başka bir şey düşmez. Vatanımızın onlara ihtiyacı olduğu gibi mutlaka din görevlilerine de ihtiyacı var. Sizler aracılığıyla tüm teşkilatımızın Camiler ve Din Görevlileri Haftasını tebrik ediyorum.

Necmettin Nursaçan 1942 yılında Kayseri-Hacılar ilçesinde dünyaya geldi. İlkokuldan sonra Kiraz Ahmet Efendi, Eyüp Kuruköse, Osman Ustaoglu gibi Kayseri’nin klasik usulle ders veren hocalarından Kur’an-ı Kerim, Arapça ve İslami ilimler tahsil etti. 1964 yılında mezun olduğu Kayseri İmam-Hatip Lisesinde eğitimine devam ederken Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından açılan imtihanında başarılı olarak vaizlik görevine atandı. Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü’nden mezun oldu. Akabinde Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde bir süre ihtisas yaptı. Uzun yıllar Kayseri Vaizi ve Kayseri Müftüsü olarak görev yaptıktan sonra 2005 yılında Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olarak atandı. 2007 yılında yaş haddinden emekliye ayrılan Nursaçan Hoca’nın basılı ve sesli-görüntülü yayınları bulunmaktadır. Ulusal ve yerel televizyon kanalları aracılığıyla irşat ve tebliğ faaliyetlerine devam etmektedir. Evli ve 5 çocuk babasıdır.

İSLAM AHLAK DÜŞÜNCESİNİ YENİDEN İNŞA ETMENİN İMKÂNI

Prof. Dr. Ömer TÜRKER | Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam geleneğinde ahlak düşüncesi, İslam'ın bir din olarak doğuşu ve zamanla büyük kültür ve düşünce geleneklerine dönüşmesi sürecinde oluşmuştur. Dolayısıyla onun dayandığı bilgi, fizik, toplum ve metafizik teorileri, klasik dünyanın öğretileridir. Bilindiği üzere modern dönem, klasik dünyaya ait bilgi, fizik, toplum ve metafizik öğretilerin bir bütün olarak sorunsallaştırıldığı, eleştirildiği, bazı yönleriyle yeniden inşa edildiği ve bazı yönlerinin terk edildiği bir zaman dilimine tekabül eder. Doğal olarak bu eleştirel okumadan hem bir bütün olarak İslam geleneği hem de İslam ahlak düşüncesi payına düşeni almıştır. Ahlak söz konusu olduğunda her ne kadar İslam geleneği klasik dünyadaki iddialarını sürdürmeye devam etse de eski konumundan epeyce uzaklaşarak teorik seviyede ahlaki bilinci ve

pratik seviyede ahlaki davranışı üretme kapasitesini ancak sınırlı bir şekilde muhafaza edebilecek duruma gerilemiş ve evrensel seviyede norm koyma kapasitesini kaybetmiştir. Hiç kuşkusuz bunun nedeni, ahlak teorisinin temelini oluşturan bilgi, fizik dünya, toplum ve metafizik alanlardaki üretim gücünü kaybetmiş ve bu alanları üreten zihinlere bağımlı hâle gelmiş olmasıdır. Bu bağlamda İslam ahlak düşüncesinin eski konumunu yeniden kazanabilmesi, diğer deyişle ahlaki bilinç ve davranışları üretme iddiasını sürdürrebilmesi, söz konusu alanlardaki engellerin kaldırılması veya bu sürekliliği sağlayacak nedenlerin yeniden inşasını gerektirir. Öyleyse İslam ahlak düşüncesini yeniden ele almanın imkânı, onun tam da eskimeye, işlevsizleşmeye ve yokluğa maruz bırakıldığı alanlarda aranmalıdır.

Yukarıda da belirtildiği gibi söz konusu alanların başında bilgi teorisi gelir. İslam'da ortaya çıkan ilk teorik sorunları dikkate alırsak İslam geleneğinin esas itibarıyla veya aynı zamanda ahlaka ilişkin tartışmalarla yola çıktığı söylenebilir. Başlangıçta hilafet sorunu, salt siyasi değil, dinî içerikli bir ahlaki sorun olarak da değerlendirilmelidir. Hilafet sorununun ardından gelen mürtekb-i kebire sorunu ile bunu izleyen kader ve özgürlük sorunu, kelami oldukları kadar ahlaki sorunlardır. Her ne kadar bütün dönemlerde aynı canlılığı koruduğu söylenmezse de hüsün-kubuh sorunu olarak adlandırılan bu tartışma, XIX. yüzyıl sonuna değin varlığını sürdürmüştür.

Tuhaftır ki ahlakın kaynağına ilişkin bu tartışma, ahlak kitaplarında ciddi bir yer bulamamış, daima kelim ve fıkıh usulü kitaplarında varlığını devam ettirmiştir. Bunun

Fotoğraf: Ata Yakup Kaptan

sebebi, İslam ahlak literatürünün felsefi ahlak teorisiyle bilimsel bir hüviyet kazanması ve ahlaki anlamda iyi ve kötünün kaynağına ilişkin herhangi bir başlık içermeyen felsefi teorilerin süreç içinde iyiden iyiye dinî düşünce geleneğine ait ahlak kitaplarına hâkim olarak eserlerin konu sıralamasını belirlemesidir. Bununla birlikte İslam düşüncesinin bütünlüğünü dikkate aldığımızda Sadrüşşeria'nın Tavzih'iyle tartışmanın bilhassa Osmanlı döneminde yeniden bir özgür irade ve teklif meselesi olarak canlandığı ve varlığını uzunca bir süre devam ettirdiği görülür. Bu tartışmanın klasik dönemde ortaya çıkardığı en önemli alt tartışmalardan biri, "ahlaki önermelerin" tahlilidir. Özellikle Mutezile eserlerinde daha derinlikli yapılan bu tahlil, günümüz ahlak terminolojisinde meta-etik tartışmalara tekabül eder ve ahlaki kavram ve yargıların akli dayanaklarını, evrensel karakterini,

olgusal karşılığını belirlemek bakımından hayati bir önemi haizdir.

Çağdaş dönemde mantıkçı pozitivistlerle felsefenin gündemi yeniden oturan bu tartışma, İslam ahlak teorisinin günümüzde irtifa kaybına uğradığı alanların başında gelir. Çünkü ahlaki kavram ve önermelerin akli dayanakları ve olgusal karşılıklarına ilişkin esaslı bir çözümleme yapılmadan evrensellik iddiaları, ahlaki bilincin yetersiz bir tahliline dayanır, dolayısıyla ahlak hakkında felsefi amaçlı bir konuşmayı retoriğe çevirir. Özellikle de evrensel seviyede norm koyma vasfı önemli ölçüde sınırlanmış bir ahlak teorisi için tam anlamıyla bir teorik zafiyet oluşturur ve onu savunulamaz hâle getirir. Hâl böyleyken son yüzyılda İslam ahlak literatürü yakından incelendiğinde görülecektir ki XX. yüzyılda İslam dünyasında ahlak araştırmalarının en zayıf yanlarından biri, ahlakın

kaynağı ve ahlaki önermelerin tahliline yeterli bir yer vermemesidir. Ahlak araştırmacıları, bu hususta genellikle kelimelerin farklı görüşlerini özetler ve filozofların ahlaki önermelerin meşhurluğu iddialarına yer verir. Fakat bu açıklamalar da bizim için teorik seviyede yeniden kazanılmış değildir. İslam dünyasında son yüzyılda ciddi ahlak teorilerinin geliştirilememesinin sebeplerinden birinin bu zafiyet olduğu söylenebilir. Bu bağlamda İslam geleneğinden hareketle ahlak düşüncesini yeniden inşa etmenin ilk adımı, Mutezile, Maturidiler, Eşariler ve filozofların metinlerinden hareketle meta-etik tartışmaların yeniden kazanılması ve bu tartışmalara, kıta Avrupa'sında çağdaş dönemde gelişen meta-etik görüşlerin de dâhil edilmesidir. Yine bilhassa aynı geleneklerin ahlaki kavram ve önermelerin tahliline ilişkin mirasını da yeniden kazanmak gerekir. Bu bakımdan her şe-

yin temellerinin sorgulandığı ve çoğu kez yıkıldığına hükmedildiği bir dönemde İslam ahlakının temellerinin sağlama alınması kaçınılmazdır.

Ahlak teorisinin ilişkili olduğu ikinci alan fizik teorileri, bunlar arasında da bilhassa tıp teorileridir. Klasik ahlak düşüncesinde bu bağlamda Galen tıbbının yahut kadim tıp bilgisinin büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Müslüman ahlakçılar, Galen tıbbının verilerine dayanarak huyların, erdemler ve erdemsizliklerin mizaça ilişkisini tartışmışlardır. Bu sebeple mizaç teorisinin İslam ahlak düşüncesi geleneği açısından hususi bir önemi vardır. Fakat modern dönemde bilhassa tıp çalışmalarındaki gelişmeler, klasik mizaç teorisinden hareketle ileri sürülen görüşlerin yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. İnsan bedeninin yapısına ilişkin bilgilerin artması, gelişmesi ve nicelleşmesi, dahası oldukça değişken hâle gelmesi, bu bilgiler üzerine kurulacak yahut onlarla ilişkili hâle getirilecek ahlaki değerlendirmelerin de benzer özellikler almasına sebep olacaktır. Mesela insan bedeni üzerindeki araştırmaların hormonların dengesini bozma ve cinsiyet değiştirmeye kadar varması ve DNA'nın tespitine ilişkin ilerlemelerin, soy kütüğü hakkındaki eski belirsizlikleri ortadan kaldırması vb. gelişmeler, şehvet gücünün erdemlerini de derinden etkileyecek seviyededir. İnsan bedenine ilişkin araştırmalar, insan tanımını etkileyerek yapay zekâ tartışmalarını tetiklemiştir. Metafizikğin bir bilim olma hüviyetini yitirmesiyle birleşen bütün bu değişim süreci, akıl ve öfke gücünün erdemlerine dair klasik anlatıyı derinden etkilemiştir ve daha da etki-

lemeye devam edecektir. Modern dönemde bireysel ahlaktan ziyade iş ahlakının daha merkezi bir yer işgal etmesi ve hukukun etkinlik alanını eskiden olduğundan daha fazla artırmasının önemli nedenlerinden biri budur.

Dikkatli bir inceleme gösterir ki ahlak ile mizaç arasındaki ilişki, metafizik ile fizik arasındaki ilişkiye benzer. Fizik bilimlerindeki gelişmelerin metafiziği etkilemesi gibi beden hakkındaki çalışmalar

Ahlaki alanda norm koyma gücünü kaybetmiş olmanın getirdiği boşluk, İslam geleneğinde doğrudan uygulamaya dönüşen ahlaki kurallar ile belirli bir toplumsal inşayı veya müesseseselleşmeyi gerektiren ahlaki kuralları tefrik etmeyi zorunlu kılmaktadır.

da ahlaki etkiler. Bu bağlamda tartışılması gereken hayati sorulardan biri, ahlakın tıp araştırmalarından bağımsızlaştırılmasının mümkün olup olmadığıdır. Kuşkusuz ahlakın tıpla ilişkisi hususunda İslam ahlak birikiminden istifade edilebilir. Zira İslam ahlak düşüncesi ne denli mizaça ilişkili olursa olsun esas itibarıyla gaye, yetkinlik, saadet, ilahî rıza vb. metafizik kavramlara dayanır. Mizaça ilgili kavramlar dağıdığı, metafizik olan bu hedeflere

ulaşma sürecindeki kişisel farklılıkları ve fertlerin erdemleri kazanma sürecinde yoğunlaşması gereken yönlerini ifşa etmeyi amaçlar.

Ahlakın metafizikle ilişkisi, doğal olarak insanın metafizik bir yönü olup olmadığı şeklindeki daha zorlu ve karmaşık bir soruna yol açar. Diğer deyişle metafizik bilginin imkânı sorunu, bütün zorluklarıyla kendini gösterir. Gerçi ahlakın metafiziğe açılan bir kapı olduğu, modern düşüncede Kant'ın onayını taşıması nedeniyle daima bir imkân olarak değerlendirilmiştir. Fakat özellikle XX. yüzyıldaki felsefi ve bilimsel gelişmeler, dini olabildiğine mitolojiye yaklaştırdığından ahlakın metafiziğe açılan yönünün daha da zayıfladığı söylenebilir. Doğrusu bu sorunu aşmak, metafiziğe bilimler arasında yeniden yer açmayı gerektirdiğinden oldukça zordur ve ahlakın metafiziği kanıtlama çabaları içinde yitirilmesi tehlikesini barındırır. Bu sebeple metafiziğe alan açma çabalarından ziyade insanı insan yapan değerlerden hareketle ahlakın metafizik yönünü inşa etmek daha elverişli bir yol olarak değerlendirilebilir. Diğer deyişle ahlakın ontolojini epistemolojisinin önüne almak daha elverişli bir yoldur. İnsanı diğer canlılardan ayırtan yönler ve özellikler üzerinde durarak ahlaki bir varlık olmanın ne anlama geldiğine ilişkin sorgulamalar, gaye, yetkinlik ve rıza gibi metafizik ilkeleri, ahlak teorisinin ayrılmaz bir parçası olarak korumaya imkân verir ki bu, Kant ve Heidegger gibi filozofların çizgisiyle ilişkilendirilebilir. İnsanı insan yapan hususiyetlere vurgu, aynı zamanda insan için ulaşılabilir olan bütün tecrübelerin de dik-kate alınması imkânını doğurur. Özellikle felsefi ahlak düşüncesi,

insan nefsinin (ruhunun) soyut bir cevher olduğu üzerine kurulduğundan insana istidlal yöntemiyle tüketilemeyecek bir tecrübe alanı açar, istidlal anlamında akli, nefsin bir işlevine dönüştürür ve doğru bilgi ile doğru davranış arasında insanlık vasıflarının tahakkuk etmesi için tam bir uyum öngörür. Muteahhirun dönemde bu kavrayış, hem kelimeler geleneğine mensup bir kısım düşünürler tarafından hem de sufiler tarafından tevarüs edilmiştir. Muteahhirun dönemde filozofların nefis teorisi, dinî düşüncenin duyarlılıklarıyla okunmuş ve teorisinin kabiliyetleri bilhassa sufiler tarafından ifşa edilmiştir.

Diğer yandan İslam dininin modern dünyada varlık ve insana ilişkin iddialarını hâlâ sürdürmesi, Müslümanlara kelimeler, felsefe ve tasavvufu içerecek şekilde geniş anlamıyla metafiziği diri tutma imkân ve mükellefiyeti vermektedir. Bu durum, teorik olarak bir imkân iken dinî olarak bir yükümlülüktür (teklif). Bu sebeple teklifi temellendirme, alanını belirleme, teklif dairesi ile din arasındaki ilişkinin keyfiyeti gibi klasik İslam düşüncesinin tartışmalarını da yeniden kazanmayı gerektirir. Mutezilenin ve Maturidiliğin teklifin sınırı ile dinin sınırını özdeşleştirmemesi ve ahlaka evrensel bir temel bulma çabası İslam ahlak düşüncesinin sahip olduğu en önemli imkânlardan biridir. Özellikle Mutezili düşünürlerin ahlaklı olmayı, irade sahibi bir varlık olmanın zorunlu gereği olarak görmesi, ahlak düşüncesinin beşerî ilimlerin tamamını etkileyecek ve amelî felsefenin bir ahlak olarak yeniden inşasına vesile olacak şekilde geliştirilebilir. Buna Hanefî usulcülerin özgürlük tartışmalarını da eklemek gerekir. Fakih-

lerin illet, istihsan, maslahat ve maksat çizgisinde geliştirilen yorum metodlarının bir anlama yöntemi olarak inşası da ahlaktan hareketle insani varlık alanının İslam geleneğinin metafizik kabulleri doğrultusunda yeniden inşasında güçlü bir imkân olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda İslam geleneğinden hareketle ahlak üzerine düşünmek, şimdiye kadar önemli ölçüde ihmal edilen bir çalışma tarzını da gerektirir: Bütünlük.

Bütüncül tasavvur, bize, ahlak düşüncesinin modern dönemde hem teorik hem de pratik seviyedeki iddialarını daha kapsamlı bir şekilde ele alma imkânı verecektir. Zira çağdaş bilimdeki gelişmeler, klasik dünyada bulunmayan birtakım ahlaki sorunların “uygulamalı etik” adı altında ahlak çalışmalarında yer almasına sebep olmuştur. Fakat bu sorunların önemli bir kısmı, ahlaki normu belirleme yetisini yitiren milletlerin gündemine yapay bir şekilde taşınmakta ve gerçekte rejim ve hayat tarzı transferinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ahlak alanında norm koyma ve neyin ahlaki olduğunu tayin etme gücünü yitiren İslam toplumları, kendi uygulamalı ahlak sorunlarını dahi tayin edemez hâle geldi. Kuşkusuz bunda özensiz tercüme alışkanlığı ile toplumsal duyarlılıktan ve bilimsel ciddiyetten yoksun kitap yazma kültürünün de önemli etkisi vardır. Üstünlük bir inceleme dahi gösterecektir ki bugün uygulamalı etik ve meslek etiği kapsamında değerlendirilen meseleler, klasik İslam geleneğinde genellikle edep kapsamında değerlendirilir. Bu bağlamda pratik ahlaki sorunlar, teorik kabullerin bir uzantısıdır ama bölgesel unsurlara bağlı olarak özelleşir. Dolayısıyla

teorik ahlaktan bağımsız şekilde uygulamalı etik sorunlar öbeğini transfer, teoriyi de bilinçsizce dönüştürme riskini barındırır. Çünkü ahlaki özneyi basiretsizleştirir. Bu kabil tehlikelerin önünü kesmek asıl itibarıyla İslam fıkhdan yardım almayı yani yeni uygulama önerilerini, sınanmış uygulama örnekleriyle karşılaştırma, ölçme ve değerlendirme imkânı verir.

Ahlaki alanda norm koyma gücünü kaybetmiş olmanın getirdiği boşluk, İslam geleneğinde doğrudan uygulamaya dönüşen ahlaki kurallar ile belirli bir toplumsal inşayı veya müessesleşmeyi gerektiren ahlaki kuralları tefrik etmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla erdemler hiyerarşisinin yaygın bir öğretime ve imal-i fikre konu olmasını temin edecek şekilde düzenlemesi, bir erdemlin insani varlık alanının çeşitli seviyelerinde nasıl tahakkuk ettiğine veya edebileceğine ilişkin müzakerelerin yapılması gerekmektedir. Hâlâ örgün eğitimde ahlaka ilgili kelime dağarcığı öylesine azdır ki İslam ahlak düşüncesi sözlüğü neredeyse unutulmaya yüz tutmuş durumdadır. Bu şartlarda pratik ahlakın da asalak bir ahlaki yaşantıyı doğurması kaçınılmazdır. Öyle ki davranış dönüşümü, zihniyet dönüşümünü önceler hâle gelmiştir. Farklı kelimelerle ifade edilen farklı anlamlar, aynı kelimeyle ifade edilir hâle gelirse zamanla sadece kelimeler değil, anlamlar (uygulamalar) da unutulur ve ismi unutilan anlam, yerini başka anlamlara bırakır. Bu bakımdan İslam geleneğinin bütünlüğünü yeniden kazanmak ve ahlaki anlamlar ve kelimeler dağarcığını olabildiğince geliştirmek gerekir. Kuşkusuz bu aynı zamanda ahlaki bilincin de geliştirilmesi demektir. ■

HAK-BATIL MÜCADELESİ

Dr. Abdülkadir ERKUT | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وقل جاء الحق وزهق الباطل إن الباطل كان زهوقا

“De ki: Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur.” (İsra, 17/81.)

Mekke’yi terk etmelerinin üzerinden yıllar geçtikten sonra Müslümanlar, Allah’ın izniyle bu mübarek şehrin fethine muvaffak oldular. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), devesinin üstünde tam bir tevazu hâlinde ve Allah’ı zikrederek Kâbe’ye doğru ilerliyordu. Artık, 360 putla doldurularak şirkin odağı haline getirilmiş Kâbe’nin arındırılmasının, tekrar gerçek hüviyetine kavuşturulmasının zamanı gelmişti. Elindeki asa ile dokunduğu putlar yüzüstü veya sırtüstü yere düşüyor; bu sırada onun mübarek ağzından “De ki: Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur.” ayeti duyuluyordu. (Müslim, Cihad ve Siyer, 87.) Allah Rasulü’nün okuduğu bu ayet, yıllar önce, Mekke döneminin ağır şartlarında nazil olmuştu. Bu sırada hak ile batıl, yani iman ile küfür arasında amansız bir mücadele yaşanıyordu. Müminler, en son mallarına ve canlarına kastedilmesi dâhil, her türlü zulümle karşı karşıya kalmışlardı. Ancak Yüce Allah, bu ayetle, şartlar ne olursa olsun Hakk’ın galip geleceğinin müjdesini veriyordu. Peygamber ve ashabı da bu ilahî vaade büyük bir imanla bağlandılar. Hakk’a olan bu imanları sayesinde bütün zorluklara göğüs gerdiler. Mekke’de tebliğ imkân kalmayınca İslam’ın hakikatlerini tebliğ edebilecekleri başka yerler aradılar; sonunda Medine yollarına revan oldular. Karşılaştıkları olumsuzlukların tesiri altında kalmadan mücadelelerine devam ettiler. Güçlü bir iman ve tarifsiz bir fedakârlıkla sürdürülen mücadelenin sonunda, işte bu gün Mekke’nin fethi gerçekleşmiş ve Hz. Peygamber’in lisanından hakkın batıla galip gelişi cümle âleme ilan edilmiş oldu.

Batıl, eritilen madenlerin üzerindeki yok olup giden cürufa, hak ise, eritilen bu madenden geriye kalan faydalı cevhere benzer.

Fethe giden yolda Hz. Peygamber ve müminleri, batılın kuvvet, kudret ve cesameti, yıldırıp ümitsizliğe düşürmemiştir. Çünkü Kur’an batılın güçsüz olduğunu değişik şekillerde vurgulamaktadır. Batılın hak karşısında güçsüzlüğü sadedinde, mesela, “Bilâkis biz, hakkı batılın başına çarparız da onun işini bitirir; bir de bakarsınız ki batıl yok olup gitmiştir...” (Enbiya, 21/18.) buyrulmaktadır. Kuvvetli bir cismin zayıf bir cisme atıldığında onu yok edivermesi gibi, hak da batıla mukabele ettiğinde onu yok edivercektir. Zira batıl; hak, karşısında durmadığında saldırıya geçer; ama hak geldiğinde oradan uzaklaşır ve süratle yok olup gider; canlılık emarelerini yitirir, hükmünü icra edemez hâle gelir. (Sebe, 34/49.) Onun hâkimiyeti, tabiri caizse, meydanı boş bulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden batılın süresi uzun görünse, bağlıları çok da olsa buna aldanmamak gerekir. Batıl, gökten inen yağmurlarla dolup taşan, vadiler dolusu akıp giden selin üzerindeki köpüğe, hak ise bu nehirdeki, yerde kalan ve canlılara hayat veren suya benzer. Batıl, eritilen madenlerin üzerindeki yok olup giden cürufa, hak ise, eritilen bu madenden geriye kalan faydalı cevhere benzer. Batıl bir süre hakka galip gelmiş olsa da hakkın kalıcı ve değerli, batılın değersiz ve geçici olduğu sonradan anlaşılır. (Rad, 13/17.)

Yüce Allah hakkın batıla galip geleceğini müjdelemektedir; ancak koyduğu kanunlar gereği bunu kullarının fiillerine bağlamıştır. Hz. Peygamber ve ashabı da bu ilahî sünnete ittibaen her fedakârlığa göğüs germişlerdi. (Enfal, 8/6.) “Ey iman edenler!

Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." (Muhammed, 47/7.) ayetinde ifade edildiği üzere; batıl ile mücadelede müminlerin zafere nail olmaları, Allah'ın dinine yardım etmelerine bağlıdır. Bir diğer husus da hakkın galibiyetinin ilan edildiği Mekke'nin fethinin, belli bir sürecin sonunda gerçekleşmiş olmasıdır. Zira hakkın batıla galip geleceğini müjdeleyen bu ayet, fetihten en az sekiz yıl önce indirilmiştir. Bu süre boyunca Allah'ın evi putlarla kirletilmiş hâlde bulunuyordu. Bu durum, Hz. Peygamber'in de bilgisi dâhilinde idi. Kâbe'nin arındırılması, ancak Mekke'nin fethi ile bilfiil gerçekleşebildi. Bunu gerçekleştirebilmek için Hz. Peygamber'in, önce kalplerdeki putlarla ilgili inançları, gönüllerde putlara duyulan muhabbeti izale etmesi gerekti.

Hz. Peygamber'in, Mekke'nin fethi sırasındaki tavrı, hakkın galip gelmesinden ne anlaşılması gerektiğine dair bazı mesajlar içermektedir. Allah Rasulü'nün yıllardır kendisine düşmanlık edenleri affetmesi, bunlardan en dikkat çekenidir. Kâbe'yi putlardan temizledikten sonra; orada toplanmış, kendilerine yapılacak muameleyi endişe ile bekleyen Mekkelilere, "Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?" diye sormuştu. Onlar da, "Senden iyilik bekliyoruz çünkü sen hayırlı bir kardeşsin." cevabını verince, "Size Yusuf'un kardeşlerine hitap ettiği gibi hitap edeceğim." diyerek, "Bugün sizler azarlanıp kınanmayacaksınız; gidin, hepiniz serbestsiniz." demişti. (Taberi, Tarih, II, 161.) Üstelik Hz. Peygamber, Mekke fethedildikten sonra bile düşmanlığını halen sürdürenleri affederek gönülleri kazanmayı amaçlamaktadır. Nitekim bir gün Kâbe'yi tavaf ederken, içinden kendisini öldürme düşüncesi geçiren Fudale b. Umeyr'e Hz. Peygamber "Sen Fudale misin?" diye sordu. O da "Evet ey Allah'ın Rasulü, Fudale'yim." diye cevap verdi. Bu defa Allah Rasulü, "Nefsinle konuştuğun şey ne idi?" diye sorunca o da, "Hiçbir şey değil, Allah'ı zikrediyordum." diye karşılık verdi. Allah Rasulü onun bu sözüne güldü, sonra kendisine, "Allah'a istiğfar et." dedi. Elini Fudale'nin göğsüne koydu, Fudale'nin kalbi böylece sükûna erdi. Fu-

dale bu anı sonradan şöyle ifade ediyordu: "Allah'a yemin olsun ki elini göğsümden kaldırdığında, artık Allah'ın yarattıkları içinde bana ondan daha çok sevimli hiç kimse yoktu." (İbn Hişam, II, 417.) Bu itibarla hak galip geldiğinde, insanların akıl ve iradelerine ipotek koyan baskı sona ermiş, özgürce tercihlerini yapabilmelerinin önündeki engeller kalkmış olur. Artık insanlar batılın çirkinliğini hakkın güzelliğini görmüşler, Allah'tan başka varlıklara kulluk etmekten kurtularak gerçek özgürlüğü tatmışlardır. Hakk'ın batıla galip gelmesi, imanın küfre, hilmin cehalete, affın kine, muhabbetin adavete, adaletin zulme, merhametin acımasızlığa, umudun umutsuzluğa galip gelmesidir.

Akıl ve irade sahibi olması hasebiyle insanın yapacağı tercihlerin ciddi sonuçları söz konusudur. İnkâr eden ve insanları inkâra yönlendirenlerin, iyi olduğunu düşünerek yaptıkları amelleri hesap gününde kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. İman eden ve salih ameller işleyenlerin ise, hasbel kader işlemiş oldukları günahları örtülecektir. Çünkü iman ve salih amel, onların düşünce tarzlarını yaşayış şekillerini değiştirerek kendilerini bambaşka bir hale sokmuş; böylece hem dünyada hem de ahirette muvaffakiyete nail olmuşlardır. (Muhammed, 47/1-2.) Her iki grubun elde ettiği bu birbirinden farklı sonucun sebebi Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: "Bunun sebebi, inkâr edenlerin batıla uymaları, inananların da Rablerinden gelen Hakk'a uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır." (Muhammed, 47/3.)

Hz. Peygamber, Mekke fethedildikten sonra bile düşmanlığını halen sürdürenleri affederek gönülleri kazanmayı amaçlamaktadır.

İnananların bütün çaba ve gayretlerinden sonra hakkın galip gelmesi, Allah'ın bir lütfu olarak görülmelidir. Buna vesile olanlara düşen, O'na şükretmek, galibiyeti kendinden bilmemek, kibir, gurur ve şımarıklıktan uzak durmak ve bu yolda olabilecek hatalardan dolayı istiğfar etmektir. Fetih-ten sonra Mekke'ye kibir, gurur ve taşkınlıktan uzak bir şekilde şükür ve minnet duyguları ile Allah'ı zikrederek giren Allah'ın elçisinin bu tavrı ne kadar ibret vericidir!

KARDEŞLİK AHLAKI

Meral GÜNEL | İstanbul Maltepe Vaizi

Enes'ten (r.a.) rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Din kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et."

Bir adam:

Ya Rasulallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zalimse ona nasıl yardım edeyim, dedi. Peygamberimiz: "Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir." buyurdu.

(Buhari, Mezalim 4.)

İslam yeryüzünün tamamında rahmet ve adaleti ayakta tutma, zulmün karanlığını hakikat ışıyla aydınlatma misyonunu yükler müntesiplerinin omuzlarına. İnsanlığın kaderi âdeta Müslümanın elleri arasında şekillenir. Müslüman olmak, sorumluluk yüklenmektir, kendisi ve din kardeşleri sonra da tüm dünya insanları için dert sahibi olmaktır. Bu dert ve sorumluluk, dayanağını, "Müminler ancak kardeşlerdir, öyleyse iki kardeşinin arasını düzeltin, Allah'a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız." (Hucurat, 49/10.) ayetinden alır. Kardeş, muhtaç olduğunda yardıma ilk koşulacak, el uzattığında eli ilk tutulacak, aman dilediğinde ilk affedilecek, yanlışla düştüğünde ilk uyarılacak kişidir. İnsan kardeşini seçemez; kan bağıyla bağlandığımız kardeşlerimiz gibi iman bağıyla bağlandığımız kardeşlerimizi de seçemeyiz. Allah'ın "bu kardeşindir" dediğine, yardım etmemiz emrediliyorsa bu emri yok sayamayız. Sadece, nasıl yardımcı olabileceğimizi düşünmeye başlayabiliriz.

Kendini düşünmekten yorgun günümüz insanını böyle bir misyonu olduğuna inandırmak zor görülebilir. Duyarsızlık, bencillik kimi gönüllere ve zihinlere kalın duvarlar örmüş durumda. Başkalarının uğradığı haksızlıklar çoğu kez ilgilendirmiyor insanları. Oysa Allah Teala, getirdiği kardeşlik ilkesiyle insanları âdeta birbirine

zimmetler. Sadece nicelik olarak değil nitelik olarak da kardeşimizin yanında olmamızı, onu güçlendirmemizi bekler bizden. Gerçekten neye ihtiyacı olduğunu görüp anlayana kadar birbirimiz üzerinden esirgeyemeyiz bakışlarımızı. Bu duyarlılığın gelişmesi için belki de, "Komşusu açken kendisi tok yatan bizden değildir." hadisini karnı aç olana yiyecek vermek kadar bilgisiz olana öğretmek, dertli olanı dinlemek, yalnızlığa düşenle yarenlik etmek, yanlışlığa düşene, yanlış düşünene kılavuz olmak şeklinde de okumalıyız.

Hz. Peygamber, inananların zihniyetini Kur'an ve sünnet çizgisinde yeniden inşa edebilmek için kelimeleri bazen yeniden yorumlar, olayları ters-ten okuyarak nasıl farklı bakılabileceğini gösterir, onlara âdeta düşünmeyi öğretirdi. İnsan kelimelerle düşünür. Kelimelere giydirilen anlamlar, düşünce ve duygu dünyamızda yüklendiği ışık kadar yolumuzu aydınlatır. Rasulüllah'ın, "Zalime de yardım et." buyurması sahabe-nin zihninde bir an kaos oluşmasına neden olmuştu ilk başta. Aslında, "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et." sözü cahiliye dönemi Araplarında çok güçlü olan kabile taassubunu yansıtan bir özdeyişti. Çöl ortamının getirdiği şartlar çerçevesinde kendi varlıklarını koruyabilmek için her durumda "birlik olma" anlayışından kaynaklanan bu sözü Hz. Peygam-

Allah'ın "bu kardeşindir" dediğine, yardım etmemiz emrediliyorsa bu emri yok sayamayız.

ber'in kullanması sahabeyi şaşırtmıştı. "Zalim" ve "yardım etmek" sözlerine açıklama hemen gelmişti: "Zulmüne yani günaha düşmesine ya da haksızlık yapmasına engel olarak ona yardım et." Öyle ya, yardıma muhtaç olan belki de odur.

Zulüm, bir şeyi uygun tarzda yapmamak, hak ettiği yere koymamak, ölçsüz davranmak, haddi aşmak, haksızlık yapmak anlamına gelir. Allah'ın uluhiyet ve ubudiyet hakkını teslim etmemekten insanın günaha düşerek kendi nefesine yazık etmesine kadar uzanan geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Ebeveynin çocuğuna, eşlerin birbirine hak ettiği şefkat ve ilgiyi göstermemesi, patronun işçisine hak ettiği ücreti zamanında ödememesi, doktorun hastasıyla yeterince ilgilenmemesi vb. davranışlar zulmün birer çeşidi olarak kendine bu yelpazede yer bulabilir.

Bu anlam genişliği içindeki "zalim'e nasıl yardım edebiliriz gerçekten?

Öncelikle yapılan işin bir haksızlık olup olmadığını berrak bir zihin ve ön yargısız bir adalet anlayışı ile değerlendirmek gerekir. Yardım edecek kişi, "doğru ne, haklı kim?" sorularına cevap verebilmelidir ki yeni bir haksızlığa neden olmasın. Bu cevabı verirken de kriterlerin Kur'an ve sünnet çerçevesinde belirlenmesi esastır. Bana göre doğru/hak olan İslam'a göre doğru olmayabilir. Allah ve Rasulünün rızası dışında bir hak tanımı ve adalet arayışı temelden yanlıştır, Müslüman kimliği ile bağdaşmaz. Unutmayalım ki Allah ve Rasulü razı edilmeye en layık olandır. (Tevbe, 9/62.)

Haksızlık yapanın durumu da önemlidir; yaptığı şeyin yanlış olduğunu, nasıl sonuçlar doğurabileceğini bilmiyor ya da düşünmemiş olabilir. Bu yüzden insanlarla konuşmak, onları bilgilendirmek, yaptığı yanlış ve bu yanlışın yol açacağı sonuçlar konusunda uyarmak gerekir. İyi niyetle hatalı iş yapmak, hak ihlaline götürdüğünde kişiyi mazur kılmaz. Ayrıca bu iş uygun bir dil ve yöntemle yapılmalı, zalimin zulmüne engel olayım derken yeni bir zulüm kapısı aralanmamalıdır.

Zalime engel olmakla, hem zalime hem topluma fayda sağlanmış, haksızlığın toplumsal ahlak haline gelmesi önlenmiş olur. Zulmün toplumda yayılması ve normalleşmesi Allah'ın gazabını çeker. Haksızlığa şahit olanlar, uyarıda bulunmanın yanında gerekiyorsa kanuni yollara başvurarak zulme engel olmaya çalışmalıdır. Kanunun izin vermediği yöntemlerin, zulmü yetkisi olmadığı hâlde kendi eliyle bertaraf etmeye kalkmanın terör ve anarşiye yol açacağını da unutmamalı.

Ayrıca, yanlışlıklar ve haksızlıklar karşısında hakkı koruyup adaletten yana tavır alınmaması zalime ve zulme zımnın destek vermek olacaktır. Kendimiz zulmetmemeye çalıştıkça, kendi yanlışlarımızdan dönebildikçe, bizi uyarıları dikkate aldıkça başımız dik olarak haksızlıklara karşı koyabiliriz. Haksızlık bizden sadır olduğunda ya da birilerine yapılan haksızlıktan nemalandığımızda göstereceğimiz tavır bizim "hak ahlakı" karneimizdeki notumuzu belirler.

Kur'an-ı Kerim, zulüm çeşitlerine dikkatlerimizi çekerken, şirk ve insanların birbirlerine karşı zulümlerinden başka bir de ilahî buyruklarla amel etmediğinde insanın kendisine zulmetmesinden bahseder. (Lokman, 31/13; Şûrâ, 42/42; Fâtır, 35/32.) Şahsi ilişkilerimizde haksızlığa uğradığımızda, Kur'an bize affetmeyi, cahillerin sataşmalarına uymayarak vakarlı bir duruşla karşılık vermeyi tavsiye eder. (Furkan, 25/63; Fussilet, 41/34.) Ancak toplumu ilgilendiren boyutta bir haksızlıktan söz ediyorsak gözetilecek ana mesele kamu hakkıdır. Orada sessiz ve tarafsız kalma lüksümüz yoktur.

HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Din kardeşlerimize maddi-manevi tüm konularda yardımcı olmamız gerekir.

Hak ve adaletin yaygınlaşması için çabalamak kulluğumuzun gereğidir.

En büyük yardım insanlara bilgi ve bilinç kazandırmak, yanlış düşmelerine, haksızlık yapmalarına engel olmaktır.

Toplumu ilgilendiren boyutta bir haksızlıktan söz ediyorsak gözetilecek ana mesele kamu hakkıdır. Orada sessiz ve tarafsız kalma lüksümüz yoktur.

HAYAT VEREN VE ÖLDÜREN MUHYÎ VE MUMÎT

Fatma BAYRAM | İstanbul Üsküdar Başvaizi

Muhyî hayattan; Mumît de memattan gelir. Hayat veren ve öldüren anlamında. Esasında Muhyî yoktan var eden demek olmadığı gibi, Mumît de yok eden demek değildir. Muhyî, bir şeyin durumunu iyileştirerek ona yeniden hayat verip varlığını sürdür-
ren; Mumît de yeni canlılara yol açmak üzere ece-
li gelen canlının hayatıyetini alan demektir. Bu iki ismin bir arada zikredilmesi evrendeki hayat-ölüm döngüsüne bir işaret olduğu gibi, birini anlamadan diğerinin anlaşılamayacağını da gösterir. Rabbimiz Kur'an'da dirilişten şüphe edenleri hep yaratılışa bakmaya davet etmesi bu yüzdendir. (Rum, 30/50; Fussilet, 41/39.)

Rabbimiz Muhyî oluşuyla övündüğü gibi, Mumît oluşuyla da övünmektedir. (Enam, 6/95.) Kur'an'ın ifadesiyle yaratma ve öldürme, uluhiyetin tanımında en önemli unsurlardır. (Yasin, 36/33; Duhan, 44/7-8.) Bu bakımdan bu iki gücü elinde tutanın yalnızca Allah olduğunu bilmek tevhit inancı açısından büyük önem arz eder. (Mülk, 67/1-2.)

Hayat bir nimet; ölüm, Allah'a dönüş imkânı

Kur'an'a göre hayat bir nimettir, ama kâfirler bu nimete nankörlük ederler. (Bakara, 2/28.) Oysa hayat bütün nimetlerin temel sebebidir; hayat varsa nimetler vardır. Hatta manevi nimetler bile hayat nimetine bağlıdır. Çünkü dünya nimetleri hayat olmadıkça tadılamayacağı gibi, manevi tekâmül imkânı da hayat devam ettiği sürece vardır. Her ne kadar bazıları "beni yaratırken bana sormadı ki!" gerekçesiyle yaşamının bir nimet olduğunu görmezden gelse de insanın en temel duygusu varlığını koruma içgüdüsüdür. Hayatı bir nimet olarak görmemenin psikolojik alt yapısını bütün önemine rağmen bir tarafa bırakırsak, Yaratıcı'yı inkâr etmek isteyenlerin O'ndan gelen temel nimetleri yok sayarak O'na minnet

duymaktan kurtulup vicdanlarını rahatlatmak istediklerini söyleyebiliriz.

İnsanın bu dünyadaki sorumluluklarının sona erip çabalarının karşılığını görmesi ölmesine bağlı olduğu için ölüm, inanan ve düzgün işler yapan kişi için bir nimettir. Necip Fazıl merhumun dediği gibi:

"Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber.
Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?"

Efendimizin tanımına göre dünya müminin zindanıdır. Sufiler bu hadisi esas alarak dünyaya nazaran ana karnı nasıl zindan gibiyse, mümin için ahirete nazaran dünya da öyledir, demişlerdir. Bu nedenle aşk yolunu tutanlar, ölümü kişinin sevdiğine kavuştuğu ve ruhun beden hapisanesinden azat olduğu bir düğün gibi görmüşlerdir.

Kur'an'da Muhyî ve Mumît

Kur'an'da diriltme anlamındaki ihya kavramı fiil kalıbında kırk yedi; Muhyî de isim olarak iki yerde geçer. (Rum, 30/50; Fussilet, 41/39.) Bu ayetlerde ihya, "Can vermek, öldükten sonra tekrar diriltmek, yağmur indirmek suretiyle yeryüzünü bitkilerle donatıp ihya etmek, manevi açıdan ölü durumunda bulunan kalpleri ilahî hidayet ve marifetle canlandırmak, iman edip yararlı işler görenleri dünyada ve ahirette mutlu kılmak." gibi manalar taşır.

Kur'an'da "imate/öldürme" fiili, hayat verme anlamındaki ihya ile beraber Rabbimizi tanımlamak üzere yirmi üç ayette Allah'a nispet edilmiştir. Ayrıca, "Ruhunu kabzetmek, hayatına son vermek" manasındaki "teveffî" kavramı da aynı anlamda kullanılmıştır. Kur'an'da kavuşmak anlamına gelen "likâ" kelimesinin de ölüm yerine kullanılmış olması dinimizde ölümün aslının bir kavuşma olarak görüldüğünü gösterir. (Araf, 7/51; Kehf, 18/110; Ankebut, 29/5.)

Yaratma ve öldürme gücünü elinde tutanın yalnızca Allah olduğunu bilmek tevhit inancı açısından büyük önem arz eder.

Muhyî ve Mumît tecelli ederse

Mahlukatta canlılığın alametleri çeşitlidir. Yerin yenden bitirmeye başlaması, bitkilerin aşağıya doğru kök salıp yukarıya doğru uzamaları, hayvanların içgüdüleri gereği avlanmaları, üremeleri, insanın rızasının peşinden koşması vs. hep canlılık alametidir. Maddi dünya böyle olduğu gibi beynin öğrenmek, ruhun yükselmek istemesi de iç dünyamızın canlılığıdır. Ne zaman ki bilginin yerini vehimler almaya; yükselmenin yerini düşük ahlak ve davranışlardan haz duyma tutmaya başlar, işte o zaman iç dünyada ölüm başlamıştır. Kalbin ölümü küfürle, dirilişi de imanladır. (Enam, 6/122.) İnsanı imana davet eden vahiy de Kur'an'da bu nedenle hayat sebebi olarak nitelenmiştir. (Enfal, 8/24.)

Sufiler insanda canlılığı avunmak ve teselli bulmak olarak tarif ederler. Onlara göre hayat bir avunmadır. Bildiğiniz üzere insanın avunma ve teselli yeteneğini kaybetmesi depresyon olarak ortaya çıkar. İnsanı dibe çeken majör depresyon bütün teselli yollarının tükenmesi demektir. İşte bunları dikkate aldığımızda avunmanın nasıl bir canlılık belirtisi olduğunu daha iyi anlarız. Manevi açıdan insanlar arasındaki derece farkı da kişinin ne ile avunduğuna bakarak anlaşılır. Dünya ehli dünya ile ukba ehli ise ancak Rabbin rızasını kazandıran işler ile avunur. (Hud, 11/15-16; Hicr, 15/3; Muhammed, 47/12.)

Ebu Bekir İbn Arabî, Rabbimizin Muhyî oluşunun çeşitli tecellilerini sayarken, bilinenlere ilaveten kalplerin iman nuruyla

ihya edilmesini, üzüntü ve keder yüzünden ölüm derecesine gelmiş gönüllerin neşe ve sevinçle hayata kavuşturulmasını ve iyi insanların hatırasının yaşatılmasını da zikreder. Zira ihya kelimesinde bir şeyi anarak gündemde tutmak anlamı da vardır. Yine bu kökten türeyen hayâ/ar kavramı insandaki manevi hayatın bir belirtisidir. Belki de bu nedenle Efendimiz hayâsi olmayanın imanı da olmayacağını söylemiştir.

Bu isimlerin muhtevasına tam bir teslimiyetle inanmak bizi Yüce Allah'ın kapısından başka bir yerde deva aramaktan kurtardığı gibi varlığın dönüşümü ile uyum içinde olmamızı da sağlar. Gelenin gideceğini bilmek ve bunun doğallığına rıza göstermek bizi aşırı üzüntülerden korur. Kalplerin de bedenler gibi dirim ve ölüm sebepleri olduğu hakkında uyanık olmaya çağırır. Bunların neler olduğu hadislerde detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Ölüm hakkındaki yaklaşımımız iyimser ya da kötümser bir karaktere sahip olmamızı belirleyen en güçlü etkidir. Hatta felsefi anlamda iyimser ve kötümser dünya görüşlerinin oluşmasında ölümle ilgili inanç ve düşüncelerin büyük payı vardır. İslam dini ölümü Allah'tan gelen bir varlığın yine O'na dönmesi olarak kabul etmekte (Bakara, 2/156.), hayatın gerçek anlam ve değerinin ancak bu şekilde anlaşılabileceğini vurgulamaktadır. Ölüm Allah'ın kaçınılmaz emridir. Ondandır korkmak, kişiyi ona hazırlanmaya teşvik etmelidir. Aksi hâlde yapılacak bir şey bulamadan sadece korkmak insanı hasta eden bir saplantıdır.

Gelenin gideceğini bilmek ve bunun doğallığına rıza göstermek bizi aşırı üzüntülerden korur.

‘SİYAHILAR, BEYAZLAR VE ARAPLAR!’

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

‘Blacks, blancs et beurs!’

Fransa’da yapılan 2018 dünya futbol şampiyonasının ardından ırkçılık literatürüne üç kelimelik yeni bir ifade daha eklendi: ‘Siyahlar, Beyazlar ve Araplar’. Fransızcada ‘beurs’ kelimesi esasen ‘Kuzey Afrikalılar’ manasına geliyor; bu nüfusun Fransa’da yaklaşık 6,5 milyon olduğunu hatırlatmış olalım.

Avrupa’da ırkçılık, içten içe gürül gürül fokurdayan, sürekli tüten

gazıyla uykuya yatmış bir volkana benzer. Volkan uyanınca kızgın lavlarını olanca şiddetiyle nasıl püskürtürse, hep tilki uykusunda olan ırkçılık da fırsat yakaladığında derin öfke ve nefretini püskürtür. Çevreye verdikleri derin hasar bakımından da birbirlerine çok benzerler.

Burada bir hususun altını çizelim. Avrupa nüfusunun tamamının ırkçı olduğunu kesinlikle söylemiyoruz. Söylemek istediğimiz şey bu

nüfus içinde koyu bir ırkçı damarın var olduğudur. Başından beri var olan bu damar, son derece bağnaz, dayatmacı, fanatik, kindar ve yok edicidir.

Talepkâr ve dayatmacıdır, tuhaf istekleri vardır... Örnek mi?

‘Müslümanların sayıları sınırlandırılmalı; Danca, ilkokullardaki tek dil olmalı; göçmenler evlerinde Danca konuşmalı; mültecilerin DNA’ları kaydedilmeli; bütün ku-

rumlar çocuklara domuz eti servis etmeli.' (Weekly Post, 26 Haziran-2 Temmuz / 2016).

Danimarka Halk Partisi'nin bu ırkçı taleplerinin, Danimarka'nın seküler-liberal-Batılı değerleriyle taban tabana zıt olduğunu ve her hâlükârda kamuoyunda ragbet bulmadığını vurgulamalıyız.

İrkçi damar, yabancı düşmanıdır, siyah tenliden tiksindir, Müslüman'dan nefret eder, İslamofobik söylemler üretir, korku, kin ve nefret pompalar, felaket tellallığı yapar...

Âciz kaldığında ise sesini kanlı şiddet eylemleriyle duyurur: Norveçli ırkçı katil Anders Behring Breivik ve benzerleri gibi.

Fransa Milli Takımı ve Mesut Özil olayları!

Fransa 2018 Dünya Kupası'na ev sahipliği yaptı. Ancak ne var ki, ilginç bir biçimde, turnuvanın ardından futboldan ziyade ırkçılık konuşuldu...

'Güzel oyun futbol, Avrupa'da ırkçılık ve kimlik hakkındaki çirkin hakikatleri su yüzüne çıkarıyor.' diyen Karen Attiah da Küresel Görüşler Editörü olarak çalıştığı Washington Post gazetesinde Avrupa'nın kronik hastalığına parmak basmış oldu. (24.07.2018)

Ona bu lafları söyleten iki çarpıcı olay cereyan etti. İlkinde, 23 futbolcusundan 19'unun göçmen aile çocuğu, bunların da 14'ünün

Afrika kökenli olduğu Fransa milli takımının dünya şampiyonu oluşuna koyu ırkçı Fransızlar hiç mi ama hiç sevinmediler. Çoğunluk Fransızlar şampiyonluğu coşkusuyla kutlarken, ırkçı azınlık açıkça omuz silyerek 'Bana ne! Bu benim takımım değil!' dedi...

Bir ırkçı için tam bir azap!

Bu arada bazı resmî skandallar da yaşanmadı değil. Fransız Futbol Federasyonunun bazı yetkililerinin, yabancı kökenliler için yüzde otuz sınırlaması getirilsin şeklindeki 'tuhaf' sözlerinin ses kayıtları basına sızdı.

İrkçi kamp nazarında Afrika veya Arap kökenli olup da Fransa için ter dökenler hiçbir zaman 'gerçek'

Fransız değildi. Bu 'yabancılar' yani 'zenci ve Arap gençler', büyük şehirlerin devasa yapısal sorunlarıyla boğuşan arka mahallelerde mukim 'düşük gelirli' etnik azınlıkların çocuklarıdır. Onlar, Fransız felsefeci Alain Finkielkraut'un ırkçılık konan ifadesiyle, 'mafya ahlaklı hırslılar çetesinin' birer üyesidirler. (J. Downing, France's World Cup Success, Quartz, 13.07.2018.)

Kalplerinde başka aidiyet taşıyan 'banliyö çocukları' hiçbir zaman gerçek Fransız olamazlardı...

Anlayacağınız, Fransa'da şimdilerde spor, bilhassa da futbol, ırkçılık ile yan yana anılıyor ve konu oldukça hararetli tartışmalara sahne oluyor. ırkçılarla ırkçılık karşıtları karşı karşıya...

İkinci örnek Almanya'dan ve doğrudan bizi ilgilendiriyor: Mesut Özil vakası!

Yetenekli gencimiz Mesut Özil, verdiği bir röportajda, "Kendimi bildim bileli bana ne olduğum soruldu. Ben sadece o ya da bu değilim. Ben ikisiyim. Evde Türk kültürüyle, okulda ve futbol akademisinde Alman kültürüyle büyüdüm. Böyle olunca ortaya benim gibi bir adam çıkıyor. Almanya için oynuyorum, Türkiye'yi kalbimde taşıyorum." dedi. (A. Arman, Hürriyet, 18.02.2018.)

Sırtına geçirdiği Alman milli takımını formasını terinin son damlasına kadar sırlıslamak eden, azimli mücadelesini, güzel çalımlarını şık gollerıyla süsleyen Mesut Özil, Alman milli takımını şahsına yönelik ırkçı tutum ve hakaretler sebebiyle de bıraktığını açıkladı.

Bu iki olay, Avrupa'da ırkçılık tartışmalarını yeniden alevlendirdi.

Fransa milli takımı ve Mesut Özil ile ilgili yaşananlar, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin uzun zamandır Avrupa futbolunun ana unsurları olduğunu söyleyen Detroit Üniversitesi'nde hukuk profesörü olarak görev yapan Khaled Beydoun'u da haklı çıkarıyordu. Beydoun, benzer şekilde, ABD'nin hukuk, siyaset ve devlet sistemindeki ırkçı söylem ve tutumların da İslamofobiye köruklediğini 'Amerikan İslamophobia' adlı eserinde ortaya koyar. Ona göre, ırkçılık, açıkça İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve cinsiyet ayrımcılığı ile iç içedir (American Islamophobia, University of California Press, Oakland 2018, s. 17.)

2016'da Danimarka'da cereyan eden 'Kim Danimarkalıdır?' tartışmalarına Kraliçe II. Margreth de katılmış ve ülkenin göçmenlerine şunu diyebilmiştir: "Burada yaşamak sizi Danimarkalı yapmaz!"

Sadece gelelim...

Batı'nın büyük şehirlerinin altyapısı zayıf, bakımsız ve artık çökmek üzere olan banliyölerinde yetişen göçmen gençleri için 'futbol' bir anlamda bu köhne ve rutin hayat-tan bir kaçış, bir kurtuluştur. İyi topçuysanız, olağanüstü yeteneğinizi disiplin ve başarıyla taçlandırırırsanız, şöhretin ve zenginliğin basamaklarını tırmanma şansınız vardır. Bu aynı zamanda, imtiyazlı 'beyaz' mekânın kapısından girmek için de bir fırsattır.

Ancak kazın ayağı öyle değil!

Hikâyeyi biraz başa alalım ve adım adım gelelim...

Ölçülü, iyi tasarlanmış, rasyonel bir alan olan Batılı 'beyaz' mekân, aynı zamanda dışa kapalı, kendi içinde katı hiyerarşik toplumsal

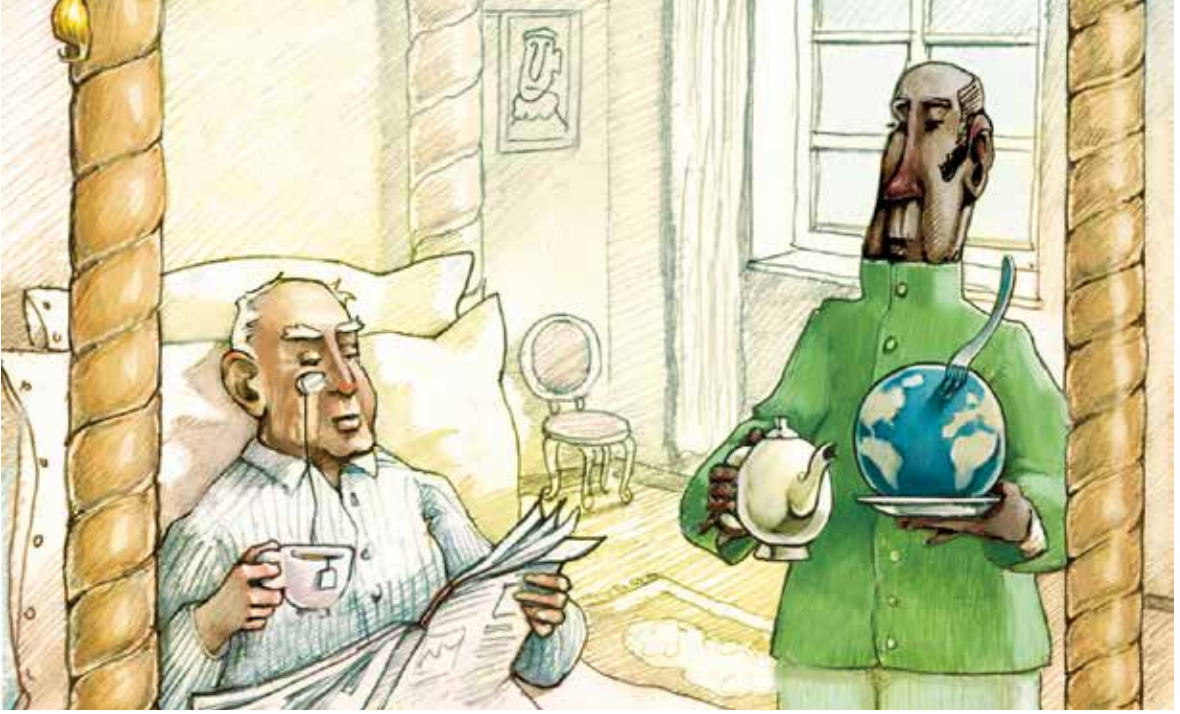
katmanları olan bir mekândır. Bu mekân, içinde belli hukuki kodların, dini dogmaların, siyasi kural-ların hüküm sürdüğü, mitolojik hikâyelerle beslenen 'kutsal'ın kök saldığı bir mekândır. Bir zamanlar bu mekânda, tek din, tek dil, tek etnik yapı ve tek ten rengi [beyaz] vardı ve etrafı 'barbar' akınlarına karşı surlarla çevriliydi. Bu mekâna 'tehlikeli barbar' yabancıların sızmasına izin verilmezdi.

Derken...

Bu 'beyaz' mekân; kapitalizm, endüstrileşme ve şehirleşmenin baş döndüren hızı ve etkisiyle büyüdü, genişledi. Büyük tahribat veren savaflara sahne oldu. Eli iş tutabilen nüfusunun önemli bir kısmını bu savaflarda kaybetti. Şehirlerin tahrip olan alt yapısını yeniden inşa etmek, hammaddeyi işlemek ve üretmek için ilave işgücüne ihtiyaç duydu. Mekâna renkli tenli, dini, dili, kültürü farklı yabancılar davet edildi. Onların el emeği ve alın teriyle kalkındı, gelişti. 'Mısır' sıfatıyla gelen yabancılar sonra ailelerini getirdiler, oturum aldılar, vatandaş sıfatı kazandılar. Çocuklarına 'ithal' gelinler ve damatlar buldular. Torunları oldu; aradan 50 yıldan fazla bir zaman geçti ve bugün bu mekânlarda ilk nesil yabancıların dördüncü nesli var...

Bu yabancı göçmenler, kendi dillerini, dinlerini, kültürlerini korumak istediklerinde ekonomik, siyasi, sosyal ve ideolojik marjinalleştirme politikalarına maruz bırakıldılar. Bugün büyük şehirlerin banliyölerinin, gettolarının, toplu konutlarının ve tecrit alanlarının ezici çoğunluğunu onlar oluşturuyor.

Göçmen çocukları eğitim alsa da yerli nüfusun çocuklarıyla eşit

Kendilerine sözde ırk teorileriyle 'ırk imtiyazı' tahsis edenler, bu imtiyazın tehlikeye girmesinden duydukları rahatsızlıkları açıkça seslendiriyorlar. İmtiyazlı azınlık, ülkenin zenginlik ve refahının 'yabancı öteki' ile paylaşımından rahatsızlık duyuyor.

şartlarda yarışmıyorlar. Ayrımcı muamelelere, bazen ırkçı taciz ve saldırılara maruz kalıyorlar... 'Beyaz' mekânlar artık çok dilli, çok dinli, çok kültürlü ve çok renkli; bu mekânlarda ırk, cinsiyet ve sınıf ilişkileri Batı'nın kendi aşına olduğu ve koyduğu hiyerarşik kurallar dairesinde işliyor...

Ünlü bir futbolcu olmak, büyük kulüplerde top koşturmak küçük erkek çocukların hayallerini süslüyor.

Ne var ki, ün ve şöhret sahibi olmak yetmiyor; bunlar sizinle ilgili önyargıları silmeye yetmiyor, doğduğunuz, ekmeğini yediğiniz, aidiyetini yüreğinizde hissettiğiniz ülkeniz adına milli olup ter dökmeniz bile yeterli olmuyor.

Tıpkı Fransız oyuncuların, özellikle Adil Rami'nin, Kareem Benzema'nın, bizim Mesut Özil'in ve diğerlerinin maruz kaldıkları ırkçı muamelelerde olduğu gibi...

Martinik kökenli Fransız yazar Fanon'u anlatan Azzedine Haddour şunu söyler: 'Beyaz kültürü içinde yaşadıkça siyahiliğinin gitgide daha çok farkına varmaya başlamıştı. (...) Söz konusu kültürün yarattığı faşizmin nesnesinden başka bir şey olmadığı bilincine ciddi şekilde varmıştı... İrkçilikla bu teması hayatı boyunca peşini bırakmadı. (...) Bir parçası olduğunu düşünmüş olsa da bu kültür ona karşı ayrımcılık uyguluyordu. (...) Fanon, dünyada mesafe kat edebilmek

için takmak zorunda kaldığı Beyaz maskesini [siyah derisinin üzerinden] artık çıkarmak zorundaydı." (Fanon Kitabı, Ank. 2017, 8-10.)

'Beyaz' kültürün 'ırkçı' taciz, aşağılama ve saldırıları farklı tenlileri ve bilhassa da siyahileri daha fazla bilinçlendiriyor ve kenetliyor. Zaman zaman şiddet ve toplu isyan olaylarını da tetikliyor. Sadece İngiltere'de yirminci asırda vuku bulan ırkçılık ve ayrımcılık karşıtı isyanlar bunun en bariz örnekleridir.

Diğer taraftan, kendilerine sözde ırk teorileriyle 'ırk imtiyazı' tahsis edenler, bu imtiyazın tehlikeye girmesinden duydukları rahatsızlıkları açıkça seslendiriyorlar. İmtiyazlı azınlık, ülkenin zenginlik ve refahının 'yabancı öteki' ile paylaşımından rahatsızlık duyuyor.

Bu sistemli tepkiler ırkçılığın ayak sesleridir!... ■

KÜTÜPHANEDE YAŞAYAN ADAM: MEHMET NİYAZİ

Nermin TAYLAN

“Biz ne istiyoruz! Kavgamızın sebebi nedir?
İki yüzyıldan beri bizden üstün olduklarına inandığımız milletlerin kültürlerini almaya çalıştık. Alabildik mi?
Alamadık!
Alamayız da.
Her milletin kültür kaynakları, tarihî gelişmesi farklıdır.
Onlara şahsiyet veren mana iklimlerine antenlerimiz kapalıdır.
İç dünyalarına nüfuz edemediğimizden sadece kabukta onları taklit edebildik.
Ama...
Kızımızın yaşmakları soldu!
Şairimizin kalemi sustu!
Düşünürümüzün beyni dumura uğradı.

zünün farkında, köklerine sevdalı, istikbalden endişeli ama bir o kadar da ümitvar olan Mehmet Niyazi Özdemir; var olmanın kavgaya dönüştüğü bir hengâmda böyle sunuyordu kurtuluş reçetesini milletine... Çünkü o Osmanlı-Rus Harbi'nde Ruslar'a karşı savaşmış düşmanı köylerine sokmayan dedelerinin torunu, I. Balkan Harbi'nde şehit olan amcanın yeğeni ve I. Dünya Harbi'nde savaşan bir babanın evladıydı.

Aslen Trabzonlu olan Mehmet Niyazi, 1942 yılında Sakarya'nın Akyazı ilçesinde dünyaya gelmiş, başarılı geçen eğitim hayatı onu İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ne erdirmişti. Çocukluk yıllarından beri okumayı çok seven Mehmet Niyazi'nin fikir dünyası lise yıllarında tanıştığı edebiyat öğretmenini ve diğer bir iki ho-

casıyla oldukça gelişir. Bu yıllarda ülkenin önde gelen dergilerine abone oluyor, hocalarıyla fikir sohbetleri yapabiliyordu. Hayali olmasa da lisenin bitiminde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine girmeye hak kazanır.

Abone olduğu “Varlık”, “Büyük Doğu” gibi dergilerin de katkısıyla üniversite yıllarında derslerinin haricinde kendisini araştırmaya veren Mehmet Niyazi, bir gün fakülte çıkışında semadan yağın rahmetten ıslanmamak için rastgele sığındığı “Marmara Kiraathanesi”nde dönemin en önemli isimleriyle tanışır. İlk gidiş belki rastlantıdır ancak sonrakiler öyle olmayacaktır. Edebiyatçıların, aydınların uğrak yeri olan bu kiraathane “Varolmak Kavgası” adıyla şekillenmesini sağlayacaktır.

Toplumun sağ ve sol diye şekillen-

Şehirlerimizi, evlerimizi donatan nakışlarımız silinip gitti.

Bu gidişe bir 'dur' demezsek birkaç nesil sonra milletimiz yok olacak.

İnsanlık da nadide bir figürünü yitirecektir.

Milletimiz, hem bizim için hem de insanlık için var olmalıdır.

Bu da; eşyayı kendi gözüyle görmesiyle, kendi beyni ile değerlendirmesiyle, beynine döktüğü alın teriyle, uygarlığını ortaya çıkarmasıyla ve dünya uygarlığına katkıda bulunmasıyla mümkündür.

Bunun için de beynimiz durumunda olan üniversiteler kuracağız, özelliklerimizi benliğinde taşıyan insanlar yetiştireceğiz, elimizi eşyaya uzatacağız, ruhumuzun asliyetini dağa taşınakşedeceğiz ki; gelecek yüzyıllarda var olalım!”

diği, öğrenci kavgalarının ayyuka çıktığı bu dönemde dinî ve millî yayın yapan kurumların olmaması sebebiyle bir yayınevi kurmayı görev addediyor ve birkaç arkadaşı ile birlikte kıt kanaat bütçeleriyle Ötüken Yayınevi'ni kuruyordu.

Artık onların sesi Ötüken'den yükseliyor, Necip Fazıl buradan haykırıyor, Peyami Safa halkla buradan konuşuyor, ülke için gerekli görülen ne varsa buradan yayımlanıyordu. Bu sırada Mehmet Niyazi yine kütüphanelerde çalışmalarına devam ediyor, dünyanın dağdağasında boğulmaktansa ilim deryasında hayat buluyordu.

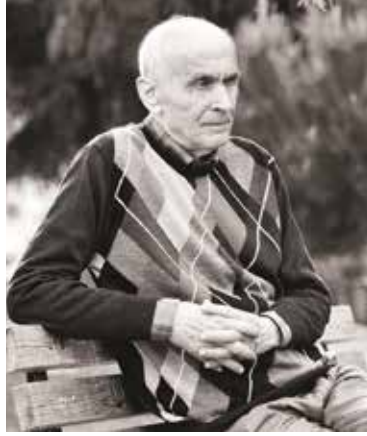
Bu duygularla ve tamamen kendi çabalarıyla kazandığı doktora hakkını tamamlamak için Almanya'ya gider. Almanya'da Marlburg, Bonn ve Köln üniversitelerinde “Türk Kamu Hu-

kukunda Temel Hürriyetler” konulu tezini tamamlayarak doktor olur ama hemen ülkesine dönmez. Uzun süre yalnızca yaz aylarında kalmak üzere Türkiye’ye gelir ve tam yirmi yıl Almanya kütüphanelerinde çalışmalarına devam eder. Öyle ki Almanya’da yabancı öğrenciler için hazırlanan bir televizyon programında onun için “kütüphanede yaşayan adam” ifadesi kullanılır.

Nihayet 1989 yılında İstanbul’a yerleşir. Bayezid Devlet Kütüphanesi’nin müdavimi olur. Gazete yazılarını ve kitaplarını burada kaleme alır. Sabah erken saatlerden akşam kütüphanenin kapanma saatlerine kadar çalışır. Kendisiyle sohbet etmeye, fikir danışmaya gelen öğrencilere “herkesten farklı bir üslupla, vatan aşkıyla ama en önemlisi tüm ruhuyla” saatlerce çırpınarak bir şeyler anlatmaya çalışır. Talebelerin düzenlediği tüm konferanslara ücret almaksızın gider. Çok veya az izlenen diye ayırım yapmadan davet edildiği her televizyon ve radyo programına insanlığa sesini duyurabilme gayesi ile asla hayır demez ve hiç ücret kabul etmez.

Hep ulaşılabilir olur. Onu arayanlar kendisini kütüphanede bulur, rahatça yanında oturur. Masasında her görüşten insan oturur. Kimseyi kırmaz, sevdiklerini asla bırakmaz. Sözüne sadık, dostuna vefalı olan Mehmet Niyazi iddiasında aşırı olmaz fakat verdiği eserlerindeki kalite onu her vakit otorite yapar. Talebesi olan Gazeteci Ekrem Kaftan’ın ifadesine göre “Geliri çok iyi olmasına rağmen her yıl birkaç öğrenciye burs verir.” Kimseye yük olmaz, kendisine yemek ısmarlatmaz. Çok ısrar edilirse karşı tarafa ağır gelmesi için yalnızca çorba içer.

Her bayram Fatih Sultan Mehmet’in türbesinden başlayarak tüm

padişahların türbelerini ziyaret eden Mehmet Niyazi, 20 yıl dışarıda yaşamasına rağmen milliliğini korumayı başarmıştı. Yemen’in, Suriye’nin, Filistin’in, Çanakkale’nin acısını hâlâ sinesinde hissediyordu. Gençlik yıllarından itibaren tüm varlığını milletin dertlerine merhem olmaya adanmış bu abidevi şahsiyet, Osmanlı’nın son yıllarını hatırladıkça kendi nefisini düşünmekten hayâ ediyordu.

Şöhret, para, maddi menfaatler, beyhude eğlenceler değildi gayesi. Zaman denilen sermayeyi iyi kullanmayı bildi. Asla akademik bir gaye peşinde koşmadı. O daima kökü, özü, vatani ve milleti için çalıştı. İç hürriyetinin mükemmelliği ile tarihi hürriyetini fark eden ve bunu gelecek nesillere taşıma sevdası ile yaşayan bir insan oldu daima. Tarihçi, romancı, fikir adamı ama en önemlisi gönül insanı...

Onun milliyetçiliği tam anlamıyla bir İslam milliyetçiliği idi. İddiaları büyük değildi, kimseye üstünlük kurmaya çalışmadı ama eserlerinin de rakibi yoktu. Tarihte var olmuş ama şimdilerde isimleri unutulmaya yüz tutmuş birtakım kahramanları bularak bizlere anlattı. Eserlerini hazırlarken kurgudan çok gerçek

olayları aktarmak istediğinden romanlarının hazırlık safhası uzun sürdü. Aylarca Çanakkale’de, Yemen’de, Plevne’de kaldı. “Yemen’deki şehit sayısından dünya korkuyor, demek ki orada büyük dramlar yaşanmış. Bu nasıl bir millet ki böyle bir tarihi anmaz, hatırlamaz.” diyerek Yemen’e gitti. “Plevne’yi hakkıyla anlatan bir eserimiz yok. Yazılmalı ve kitabı okuyan orada hakikate aykırı bir şey bulmamalı.” diyerek Plevne’ye koştu.

Almanya’da kaldığı yıllarda bir hocanın kendisine “Çanakkale’yi bir daha yapabilir misiniz?” sorusu üzerine Alman kütüphanelerinde Çanakkale üzerine altı yüzü aşkın eser bulup ülkesindeki kütüphanede yalnız yirmi eser olduğunu görünce, “Üzerimize vazifedir Çanakkale” deyip Çanakkale’yi cephe cephe gezerek Çanakkale Mahşeri’ni kaleme aldı ve Çanakkale destanı onun kalemıyla âdeta yeniden yazıldı.

Artık kaç yazarı aradığımızda kütüphanelerde bulabiliyoruz? Kaç isim uzak durabiliyor paradan, şandan, şöhretten? Bir Mehmet Niyazi Özdemir vardı; ömrü, hayatı, yaşantısı ve eserleri ile hepimize, herkese örnek. 6 Nisan 1942’de başlayan hayatı 11 Mayıs 2018’de son buldu. O çok sevdiği rabbine kavuştu. Kendi adıma diyebilirim ki tarih konuşuyorsam ve sinemde bir sevda hissediyorsam ecdada karşı, görev biliyorsam vatanıma hizmeti, “her lahzamda, her kelimemde Mehmet Niyazi Özdemir’in hakkı vardır. O, Sait Başer’in tabiri ile “Müslüman Türk delikanlısının en şerefli mücadelesi olan ‘Var Olmak’ mücadelesini hakkıyla vermeyi başardı. O millete ve devletine her daim hakkını ödeyerek yaşadı.”

Aziz ruhu şâd, menzili pak, makamı âli olsun... ■

JAPONYA'DA İSLAM VE MÜSLÜMANLAR

Ensari YENTÜRK | DİB Müslüman Ülke ve Topluluklar Daire Başkanı

VII. yüzyıla kadar dış dünyaya kapalı adalar ülkeciği olarak hayat süren Japonya'nın, güttüğü bu politika sonucu son ilahî ve evrensel mesajla tanışması, diğer Uzak Doğu ülkelerine kıyasla epey gecikmiştir. Bu tanışıklığın gecikmesi nedeniyle İslamla şereflenme oranı da yine diğer ülkelere kıyasla daha düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Müslümanlarla ilk ciddi münasebetler, imparator Meiji döneminde

(1867-1912) başlamış olsa da bunların daha ziyade politik ve diplomatik amaçlı olduğu bilinen bir gerçektir. Üstelik müteakip yıllarda bu ilişkiler arzu edilen seviyelerde sürdürülemedi.

Rusya'daki Bolşevik ihtilalinden sonra bir grup Kazan Türkü Japonya'ya göç etmiştir. Kazan Türkleri'nin içinde bulundukları sosyo-psikolojik durum göz önüne alınarak, İslam adına hizmetlerinin daha ziyade kendilerine yönelik olduğu ve "tebliğ"in öncelikli gayeleri

olmadığı söylenebilir. Nitekim o dönemde yayımlanan matbuatın sadece Kazan Türkçesi ile hazırlanmış olması, çoğunluğunun da temel ders kitabı olması bu tespiti güçlendirir mahiyettedir. Bununla beraber hâlen Japon Müslüman Derneği yöneticiliğini yapan bir grup Japon'un o dönemde, Kazan Türkleri tarafından inşa edilen eski Tokyo Camii'nde ihtida ettiğinin de bilinmesi gerekir.

II. Dünya Savaşı öncesine kadar Japonlar Avrupa'nın takipçisi ve tak-

litçisi idiler. Her hususta Avrupa milletlerini referans aldıkları gibi, İslam hakkında da Avrupa kıtasında kaleme alınmış kaynaklardan bilgi sahibi oldular. O kadar ki İslam'a giriş için dört kadınla evliliğin şart olduğunu zannedenler bile oldu.

Savaş öncesinde ve savaşın bitişine kadar imparatoru Tanrı kabul eden Japon milliyetçilerin mağlup oluşu, dine karşı bir güvensizliğe sebep oldu. Savaşı müteakip, taklitçilik ya da daha doğru ifadeyle etkileşim Avrupa'dan Amerika'ya kaymıştır.

Pragmatik olduğu kadar, nispeten kiliseyle de bağlarını devam ettiren Amerikalılar'ın bu özelliğine rağmen, Japonlar her iki vasfı benimsemek yerine, sadece pragmatik bir hayat tarzıyla yetindi. Ve bugün hatırı sayılır oranda insanın, özellikle genç nüfusun kendisini ateist olarak vasıflandırmasına kapı araladı.

İslam'a ilk yönelimler

1971 yılında ortaya çıkan petrol krizi sebebiyle, Japonya, özellikle petrol ihraç eden İslam ülkelerini

daha yakından tanıma ve ilişkileri kuvvetlendirme amacıyla, devlet memurları ile ciddi sayıda araştırma görevlisini bu ülkelere göndermeye başlamıştır. Hâlen Japon üniversiteleri İslam araştırma bölümlerinde görev yapan profesörlerin bir bölümünü, bu dönemde, İslam ülkelerine araştırma ve inceleme için gidip Arapça öğrenmiş ve sonrasında Müslüman olmuş hocalar oluşturmaktadır.

Sanayisinin gelişmeye başlamasını müteakip, 1980'lerin ilk yılların-

Tokyo Camii

dan itibaren Japon ekonomisi hızla yükselişe geçer. Üretim ihtiyacı için başta Endonezya, Pakistan, İran, Bangladeş ve Malezya'dan olmak üzere çok sayıda Müslüman, çalışmak için Japonya'ya gelir. Bu kitlenin özellikle vasıfsız işçi durumunda olanları, yasal olmayan yollara başvurmaya başlar. Vizesiz yaşamaya devam etme yanında, adi vakalarda (soygün, uyuşturucu vb.) adları geçer. Bu bağlamda yaşananların Japon halkı nezdinde Müslümanların imajını zedelemiş olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerekir.

Ekonomik ilişkileri günden güne kuvvetlenen Japon iş adamlarının ticari seyahatlerinin yanı sıra, yaşam standardı yükselmiş sıradan vatandaşların turistik ve eğlence amaçlı seyahatleri de ivme kazan-

mıştır. Bu vesileyle sadece Arap ülkeleri değil, Malezya, Endonezya, Türkiye, Pakistan, Bangladeş ve diğer ülkelerde Müslüman olan Japonların oranı dikkate değer rakamlara ulaşmaya başlamıştır.

Öte yandan bu ticari gelişmişliğin diğer bir getirisi olarak Japonya'da şirket kuran, yerleşen ve eğitim amaçlı gelip bu ülkedeki şirketlerde çalışmaya başlayan Müslüman nüfusun da anılması gerekir.

Mescitlerin çoğalışı

90'lı yılların sonrasında dikkat çeken bir diğer husus, açılan mescit sayısında gözle görülür bir artışın olduğudur. 1980'lerde sadece dört tane olan cami ve mescit sayısı, -2008 resmî kayıtlarına göre- 51'e ulaşmıştır ki, Japon araştırmacılar bu dönemdeki canlılığı "mescit

inşa yarışı" (rush to establish masjids) olarak adlandırırlar. Bu dönemde Müslümanlar ayrıca hem birbirleriyle hem de uluslararası iletişim ağları oluşturmuşlardır. Örneğin öğrenciler arası, işadamları arası, aynı milletten olanlar arası kurulan ağlar gibi... Mescit inşasında öne çıkan Müslüman toplum, en büyük Müslüman grubu Endonezyalılar oluşturmalarına rağmen, Pakistanlılar ve Bangladeşliler olmuştur. Özellikle araba ihracatı işiyle uğraşan Pakistanlıların, ekonomik olarak daha iyi durumda olması bunun en anlaşılabilir izahı gibi görünmektedir.

1990'ların başından itibaren açılan mescitler, Japonya içinde yaşamakta olan Müslümanlar tarafından finanse edilmiştir. Bunda elbette artan nüfusun yanı sıra, Müslüman

Kobe Camii

toplumun zamanla gelişen sosyo-ekonomik durumu da etkili olmuştur. Üstelik Müslümanlar sadece yaşadıkları bölgenin mescitini inşa etmekle kalmamış, diğer bölgelerde açılmakta olan mabetlere de dikkate değer maddi katkılarda bulunmuşlardır. Kısacası bu doğrultudaki amaçlarına ulaşmada dâhili yardımlaşma başat etken olmuştur.

Müslümanlar yine bu yıllarda sadece yeni mescitler inşa etmekle yetinmemiş, helal gıda alışveriş merkezleri ve restoranlar da açarak, toplum içinde sosyal bir grup olarak kendilerini göstermeye başlamışlardır.

Japon Müslüman Derneği ve Japonya İslam Merkezi

Bu arada, mescitlerin yanı sıra pek çok bölgede kurulmuş dernek ve merkezlerin de anılması gerekir. Bunlar içerisinde en dikkat çekici olanı Japon Müslüman Derneği ile Japonya İslam Merkezi'dir.

Japon Müslüman Derneği, çoğunluğu Çin ve diğer Asya İslam ülkelerinde Müslüman olmuş Japonlar tarafından 1952'de kurulmuştur. Japon Müslüman Derneği'nin hizmet politikası, biz Japon olmayan Müslümanlar için anlaşılması güç bir durum arz etmektedir. Örneğin, kendi ana dilleri ile soydaşlarına yapacakları tebliğ ve propoganda faaliyetleri daha etkin olacağı hâlde, bu gayeyi hizmetlerinin mihveri kabul etmemektedirler.

Kur'an-ı Kerim ve Sahih-i Müslim bu dernek tarafından Japonca'ya tercüme edilmiş, birkaç İslam'a Giriş mahiyetindeki temel kitap da yine bu dernek tarafından yayınlanmıştır. Zaman zaman eğitim kamplarının ve hayır kermeslerinin organize edilmesi, dernek merkezinde düzenli tefsir ve hadis derslerinin yapılması, Arapça kurslarının düzenlenmesi, cenaze işlemlerinin organize edilmesi gibi hizmetler derneğin öne çıkan faaliyetleri arasında sayılabilir.

Japonya İslam Merkezi ise 70'li yıllarda yirmiden fazla personeli istihdam etmiş bir kurum olmasına rağmen, son yıllarda maruz kaldığı finansman sıkıntısı sebebiyle atıl vaziyettedir. İslam'la ilgili yayınlamış oldukları broşür ve kitapçıklar, hâlen Japonya'nın muhtelif bölgelerinde dağıtılmakta ve okunmaktadır.

Müslüman nüfusu ve karşılaşılan sıkıntılar

Bugün Japonya'da yaklaşık yüz bin civarında Müslümanın yaşadığı, bunların on bininin ise Japon asıllı olduğu ifade edilmektedir. Örgün eğitim kurumlarında hiçbir dini öğretinin verilmediği Japonya'da, Müslüman çocukların din eğitimi meselesi büyük bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Öte yandan şirket veya fabrika ortamında uygulanan disiplin sebebiyle günlük ibadetlerin, (özellikle cuma namazının) düzenli ve zamanında yerine getirilmesinde ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Daha da önemlisi din hizmeti ifa edecek Japonca bilen din görevlisinin azlığı, teolojik alanda Japonca makale yazabilecek veya bu dile tercüme yapabilecek Müslüman araştırmacının yok denecek kadar az oluşu İslam'ın bu ülkedeki geleceğine yönelik en büyük handikaplardır.

Müslümanların sanat ve estetik anlayışını temsil noktasında hatırı sayılır bir fonksiyon icra eden ve devletimizin desteğiyle inşa edilen Tokyo Camii'nin, görkem ve zarafete meftun bu milletin İslam'la tanışmasında önemli bir rol oynadığı da bu vesileyle kayıtlara geçmelidir. ■

SESİM KISILDI

Müberra AKTÜRK | Diyarbakır Sur Kur'an Kursu Öğreticisi

Birkaç gün devam eden şiddetli boğaz ağrısı ve gribin ardından sesim tamamen kısılmış ve fısıltı hâlinde çıkmaya başlamıştı. Doktora gitsem hemen rapor verecekti. Ancak ertesi gün Kur'an kursunda dersim vardı ve görev yaptığım 4-6 yaş grubu sınıfıma gitmesem olmazdı. Doğum iznine bile ayrılmamış, doğumun hemen arkasında eğitim-öğretime başlamış bir öğretici olarak kuzucuklarımı bir gün bile sınıflarından ayrı bırakamazdım. Hasta ve halsiz de olsam, sesim çıkmasa da en azından gider derslerini dinlerim, dedim.

"Allah'ım sen kolaylaştırl!" diye diye kursa vardım. Çocuklara zor, güç duyulan sesimle selam verdim. Hepsinin gözlerinde şaşkın bakışlarla sordular. "Öğretmenim size ne olduuu?" Durumu kısık sesle anlattım;

Çocuklar bugün çok rahatsızım. Sesim sadece bu kadar çıkıyor. Beni yormayacağınızı bildiğim için dersinizi dinlemeye geldim. Ne olursa olsun dersinizden geri kalmayın.

Hepsi pür dikkat beni dinliyor, sınıfta çıt yok. On altı kişilik sınıfta Kur'an okuyan altı çocukla derse başladım. Elif-Ba'da olanlar derslerini çalışıyor, Kur'an okuyanlar

sırayla sayfalarını okuyordu. Her şey normal gibi...

Ama çocuklarda bir tuhafılık var, o kadar kısık sesle okuyorlar ki zar zor duyabiliyorum. Bir şey isteyecek olan bile çok kısık sesle söylüyor isteğini. Sanki benimle birlikte bütün sınıfın sesi kısılmış. Benim sesim de çıkmıyor ki "Çocuğum, biraz sesini yükselt." diyeyim Sübhanallah!

O gün dersin sonuna kadar hep birlikte sessiz sinema oynadık sanki. Kursa gelirken Allah'ım bugün ders nasıl geçecek diye çok korkmama rağmen, "Zorlukla beraber kolaylık vardır." ayeti tecelli etmiş ve dersi hiç zorlanmadan tamamlamıştık.

Akşam kurstan dönerken hep bu olayı düşündüm. Aman Ya Rabbi, bu ne büyük sorumluluk! Tertemiz, saf yürekler örnek almayı o kadar abartmışlar ki sesimin tonunu bile taklit ediyorlar. Bilimsel olarak bildiğim "0-6 yaş aralığında çocuklar taklit metodu ile öğrenir" gerçeğini bizzat yaşayarak öğrenmiş oldum. Hareketlerim, davranışlarım, bir olay karşısında sergilediğim tutumlar boş zihinlere kaydediliyor, âdeta Peygamberimizin ifadesi ile zihinlerine nakşediliyordu. Çocuklar zihinlerine sadece ilmi değil, kendilerine gösterilen sevgiyi, ilgi ve alakayı da nakşediyorlar. Kendileri ile ilgilenen, özen gösteren, oyun oynayan, şarkı söyleyen, bilmece soran kişileri ömür boyu unutuyorlar. Kendilerine yapılan iyiliği de kötülüğü de kaydediyorlar. Bir tebessüm tatlı bir söz ile gönülleri fethediliyor.

2014 Şubat ayından bu yana 4-6 yaş sınıfında çocuklara Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Eğitim-Öğretim Programı çerçevesinde Kur'an-ı Kerim ve Dini Bilgiler dersleri veriyorum. "Aman hepsi Kur'an'a geçsin, şunu da ezberlesinler, bunu da bilsinler." öncelikli amacım olmadı. Önce Allah'ı sevsinler, Kur'an'ı sevsinler, Peygamber'i sevsinler, beni de sevsinler dedim hep. Çok şükür dediğim gibi de oldu. Seven sevdiğini razı etmeye uğraşır. Bir bilim insanı diyor ki: "Çocuklarla uğraşırken iki duygu içinde ol; çocuk olduğu için sevgi, yarın büyüyeceği için saygı." Bence de asıl mesele bu. Bizler çocuklarla uğraşırken sevgiden, saygıdan, sorumluluklarımızdan bir an ödün vermeden hareket etmeli, gücümüzü aşan yerlerde sabırla sebat etmeyi bilmeliyiz.

Bir baba çocuğuna güzel ahlaktan daha üstün bir miras bırakamaz buyuran Peygamberimizin özellikle miras ifadesini kullanması dikkat çekicidir. Nasıl ki kendimize ait olmayan bir malı miras bırakamıyorsak, bizde olmayan güzel huyları, ahlaki özellikleri de evlatlarımıza öğretemeyiz. En iyi nasihat güzel örnek olmaktır. Onlar ne söyledikimizden çok ne yaptığımıza bakıyorlar. Baba, "Ev-

Evlatlarımız bizlere Allah'ın emanetleridir. Yalnızca biyolojik olarak annesi babası olduğumuz çocukların değil, bütün çocukların bu güzel hasletlerini kaybetmemeleri için uğraşmalı, topluma, insanlığa faydalı bireyler olmaları için çaba sarf etmeliyiz. Aksi takdirde emanete sahip çıkamamış oluruz.

ladım ayağımı bastığın yere dikkat et." deyince, çocuk "Sen dikkat et babacığım! Ben senin adımlarını izliyorum." cevabını vermiş. Sürekli bizi izleyen, bizi takip eden ve büyüdüğünde bizden öğrendiklerini yaşayacak olan minik yürekler var çevremizde.

Çocuklarda 5 şey vardır ki büyüklerde olsa evliya makamına çıkarlar buyuruyor İmam Süyuti: "Onlar rızık için endişe etmezler, hastalık-

larında Yaratıcı'ya şikâyet etmezler, yemeyi birlikte yerler yalnız yemeyi sevmezler, korktuklarında hemen gözlerinden yaş akar, kavga ettiklerinde kin tutmayıp hemen barışırlar. Bir de onlar başkalarının ne dediğini önemsemez içlerinden geleni söylerler ve asla yalan söylemezler."

Aslında onlar doğuştan getirdikleri bu güzel hasletleri, içerisinde yaşadıkları ortamda ya devam ettirir ya da zamanla kaybederler. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, "Her doğan, İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra, anne-babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar." hadisini bu bağlamda da düşünmek gerekir.

Evlatlarımız bizlere Allah'ın emanetleridir. Yalnızca biyolojik olarak annesi babası olduğumuz çocukların değil, bütün çocukların bu güzel hasletlerini kaybetmemeleri için uğraşmalı, topluma, insanlığa faydalı bireyler olmaları için çaba sarf etmeliyiz. Aksi takdirde emanete sahip çıkamamış oluruz.

Sınıfımda görev yaparken hep şu duayı tekrarlıyorum içimden; "Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle. Ya Rabbi, evlatlarımızı sana layık kul, rasulüne layık ümmet, annesine babasına hayırlı, vatanına, milletine, insanlığa faydalı insan eyle. Allah'ım, bizlere de evlatlarımıza güzel örnek olmayı, onların gönlüne dokunabilmeyi, ruhlarında güzel izler bırakabilmeyi, ömürlerinin sonuna kadar yüzlerinde tebessümle hatırlanmayı, hayırla anılmayı nasip et!" ■

ÖMRÜNÜ DİN HİZMETİNE ADAYANLAR

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Allah'a ve O'nun dinine hizmet, büyük bir bahtiyarlıktır. Bu, herkese nasip olabilecek bir vazife değildir. Bundan nasiplenene din gönüllüleri, bunun bereketi ve feyzini sadece ahirette değil bu dünyada da görür. Onlara meşakkat yüklü nice hizmet kolay gelir, o hizmetlerden büyük bir mutluluk duyar. O hizmetleri kendine bir vazife bilerek her geçen gün daha büyük bir heyecan ve

iştiyakla bu dine hizmet eder. Bu esnada da gecenden, gündüzünden, rahatından, sevdiklerinden hep feragat eder. Böylesi fedakârlık ancak bir gönül erinin yapabileceği bir iştir. Gönlünü, ömrünü bu hizmete sunan din gönüllülerine bu dini öğrenmede çok minnet borçluyuz. Söyleşi gerçekleştirdiğimiz din gönüllüleriyle hayatını bu hizmete vakfetmiş ve vakfetmekte olan nice din gönüllüsünden bir kesit sunmayı istedik sizlere.

Ali Kemal Hut: Dinin kanseri huraferlerden uzak durulmalıdır

Sizleri din hizmetine hazırlayan hocalarınız kimlerdir, bize onlardan bahsedermisiniz?

Rize Sötlüce köyünde "Muhacir Hoca" ismi ile maruf Gürcistanlı Mecid Efendi'de hafızlığımı başlayıp tamamladım. 1950 yılında da Rize'deki Çarşı Camii'nde Alaaddin Hoca'dan kıraat eğitimi aldım.

İlmimi geliştirmek için İstanbul'a geldim. Yeraltı Camii İmamı Üsküdarlı Hafız Ali Efendi'den talim ve tecvit eğitimleri aldım. Enderuni İsmail Efendi, Hamdi Efendi ve Hasan Akkuş efendilerden aldığım eğitimlerin cemiyete aksetmesi ile ayan'ın teveccüh ve takdirleri tezahür etti. İlmî tedrisatların neticesinde Kesik Bacak İsmail Efendi'den de icazete mazhar olundu. Hayat ve hatıratımda müstesna yerleri olan kıymetli hocalarımı her daim hasret, dua ve rahmet ile yâd ediyorum...

Zor zamanlarda okudunuz ve yine zor zamanlarda talebe okutunuz. Bize o dönemlerden söz eder misiniz?

Çok zor ve çileli zamanlarda okuduk ve okuttuk. Hafızlık yaparken camide eğitim esnasında jandarma tarafından baskına uğramamak için köy girişlerinde gözcüler bekletilirdi. Jandarma görüldüğünde hemen haber gelir, Kur'an-ı Kerim'ler toprak altında önceden hazırlan-

mış bir kuytuya saklanır, biz öğrenciler hepimiz bir yana kaybolurken jandarmanın teftişi bitince tekrar hafızlık düzenine geçilirdi. Baskın korkusuyla Kur'an eğitimi aldık. O dönem acı ve ıstıraplı dönemlerdir. Kur'an-ı Kerim okutmak yasaktı ve yasaklara rağmen gizli gizli talebe olmaya ve okutmaya devam ederdik. Kur'an eğitimi için sağlanan bugünlerdeki geniş ve güzel imkânlar, o günlerin tarifsiz hüznüne teselli olurken İslam'a, dolayısıyla insanlığa hizmet aşkımıza bereket katıyor...

Farklı muhitlerle birlikte uzun süre Kasımpaşa'da görev yaptınız. Ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Her biri ayrı kıymette, müstesna camilerde vazife yapmak Mevla'nın lütfu oldu. Yavuz Sultan Selim ile başlayan görev Piyale Paşa ile devam etti. Ardından Koca Mimar Sinan'ın kalfalık dönemi eseri Kasımpaşa Camii Kebir'de 25 yıl. Hususen 1977 - 1981 seneleri aralığında anarşi ve siyasi kargaşa-

nın çok yoğun yaşandığı yerlerden biriydi Kasımpaşa. Bu yılların dışında da zaten birçok kabadayının, külhanbeyinin ve Beyoğlu'nda gayrimeşru çizgide yaşayan kimsenin sürekli olduğu bir muhitte hizmet etmeye çalışmak Mevla'mızın takdiri oldu. Camiye giderken çeşitli bahanelerle yolumun kesildiği, tehdit edildiğim hatıralarım var. Birçok zorluğa rağmen asla yılmadım ve yolumu kesen o insanlar da dâhil yanlış yoldaki kişilere iyiliği, güzelliği anlatıp kötülüklerden sakınmaları için nasihatler ederek iyiliği yayma hareketinin gelişmesi ve sürmesi için mücadele ettim. Elhamdülillah o insanların birçoğu zaman içerisinde kötü alışkanlıklarından kurtulup hem cami cemaatimden hem de talebelerimden oldular. Sonrasında da onlar iyiliği yaymayı kendilerine mesuliyet edindiler.

Din hizmetinde bulunan din görevlülerimize tavsiyeleriniz nelerdir?

Din hizmetinde olmak, çok büyük çok hassas bir mesuliyettir! Din hizmetinde bulunanın vazifesi kötülükten koruyup iyiliği yaygınlaştırmaktır. Dün sual olan birçok husus, bugün sual olmaktan çıkmış iken bugünün sualleri farklıdır. Bugünün suallerine cevap verecek ilme sahip olmaları zaruri bir hâldir. Bu arada maalesef şahit olduğum bir yaklaşım tarzı var ki altını çizerek ehemmiyetini ifade etmeyi manevi mesuliyet sayıyorum: Üslup ve had bilme! Din hizmetinde bulunanlar, dinin kanseri, vebası olan hurafelerden ve din üzerinden dünyevi menfaat devşirme yaklaşımlarından titizlikle korunmalı ve uzak durmalıdırlar. Dinimizi, dolaşısıyla da insanlığı korumak, sonsu-

za kadar şiarımız olmalıdır. Hangi dayanakla olursa olsun, hiç kimse hiç kimsenin ahiretteki durumunu ve konumunu kesinleştiremez. Cemaat tektir. O da cami cemaatidir. Camilerin hepsi Allah'ın evleridir. Senin camin benim camim diye bir şey söz konusu değildir. Dinî ilimlerle beraber, insani, ruhi, iktisadi, fenni, edebî, matematik, teknolojik nice ilimlere, başka lisanlara vâkıf olunmalıdır. Haksızlık etmemeli, ettirmemeli haksızlık karşısında duran olmalıyız.

Ali Küçük: Din görevlisi devlete bağlı olmalıdır

Hocam kısaca ilmî hayatınızdan bahseder misiniz, hangi hocalardan ders aldınız?

Peygamberler ne altın ne de gümüş para bıraktılar. Onlar arzu eden ve kıymetini bilen kimseler için ilim bıraktılar. Biz de peygamberlerin mirası bu ilmin ipine yapışmaya çalıştık. Çünkü bizler ilimle nasiplenmeyi arzu ettik ve düştük ilmin peşine. Benim ilk hocam babamdı. Babam beni dokuz yaşındayken hafız etti. Hafız ettikten sonra

kendi hocalarından okuduğu sarf ve nahiv cümlelerini bana öğretti. Babam beni Erzurum merkezdeki Darü'l-Huffaz'a getirdi, burada hafızlığımı iyice geliştirdim. Osmanlı âlimi olan Sakıp Efendi'den, yine başka bir Osmanlı âlimi Ahmet Efendi'nin talebesi Veysel Efendi'den, dönemin Tortum müftüsü Muhammet Sıddık Efendi'den dersler aldım. Bu insanlar büyük âlimlerdi.

Görev yıllarınız boyunca sizi en çok motive eden şeyler nelerdi?

İlmi bir peygamber mirası olarak buldum. Bu mirası korumak ve talebelerle paylaşmak bana büyük bir haz veriyordu. Sabah namazında başlayan ve yatsı namazına kadar devam eden ders halkaları bana âdeta bitmez tükenmez bir enerji veriyordu. Tabii bu Allah'ın (c.c.) lütfu ve keremiydi. Bir ideal uğruna bunu yapıyorsanız ki bu da Allah'ın (c.c.) rızasıysa o bize ne yorgunluk ne de bezginlik veriyordu.

Ders halkalarının uzun soluklu olmasını ve süreklilik arz etmesini nelere bağlıyorsunuz?

Evvela ilimde disiplin, ideal sahibi olmak ve sebat etmek şarttır. Ben de derslerimde disiplinli olmayı, talebelerime de hüsnüzanla muamele etmeyi kendime şiar edindim. Arapça dil bilgisi dışında Halebi, el-Münteka, Kuduri, Ramuzü'l-e-hadis kitaplarını okuturdum. Emekli olduğum 1984 yılına kadar hem cami hizmetine hem de ders halkalarına Taş Camii'nde devam ettim. Emekli olduktan sonra da Zeynel Camii'nde dersler verdim. Artık yaşımın ilerlemiş olması ve sağlığımın el vermemesi üzerine oradaki dersleri 1997'de bırakmak zorunda kaldım. Oradaki dersleri

bıraktım ama beni bırakmayan bazı talebelerimle de evde ders yapmaya devam ettim.

Din hizmetinde bulunan din gönüllülerimize tavsiyeleriniz nelerdir?

Din hizmetinde bulunan kimse-
nin dünyevi olmaması ve devlete
bağlı olması lazım. Sadece dünya-
lık oldu mu hem bu dine hem de
bu devlete isyan eder. Herhangi
bir amaç uğruna dine ve devleti-
mize asla ihanette bulunmaması
lazım. İdeal sahibi olmalı ki din
hizmetinde asla bir yorgunluk bir
yılgınlık yaşamasın. Kendisine her
kim geldi ise onu asla ötelememeli
ve cemaat içerisinde de ayrımcılık
yapmamalı. Yapmış olduğu ve ya-
pacağı tüm hizmetlerin Allah (c.c.)
nezdinde bir mükâfatı olduğunu
asla aklından çıkarmamalı ve dine
hizmete sınırsız sarılmalı.

Ahmet Efe: İlmi ibadet görerek, yapmak onu bereketlendirir

Hocam, sizce ilim nedir ve sizin ilim yolculuğunuz nasıl gelişti?

İlim yolu en hayırlı yollardan bi-
risidir. Cenab-ı Hak ilim sahibi
insanları toplumun diğer kesimle-
rindeki insanlardan farklı tutmuş-
tur. Çünkü ilim sahibi insanlar o
toplumu iyiliğe, hayra, güzelliğe
sevk eden insanlardır. Ben önce
Balıkesir Dursunbey köyünde bir
Kur'an kursunda hafızlık yaptım.
1965'te İstanbul'a Sultanahmet
Camii imamı Gönenli Mehmet
Efendi'nin ilgilendiği caminin
kıble tarafında iki katlı, ikişer
odalı bir kursa geldim. Bu kursta
kalırken Beyazıt Camii'nde rah-
metli Abdurrahman Gürses Ho-
caefendi'nin talebelerinden Ne-

cati Hoca ve Şerafettin Hoca'dan
talim dersleri aldım. Sonrasında
Gönenli Mehmet Efendi'den kıra-
at-ı aşere dersleri almaya başladık
ve 10. cüze kadar okuduk. 1973
yılında İstanbul Fatih imam hati-
bini bitirdim. Sonrasında bugün-
kü Marmara Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi olan Yüksek İslam Ens-
titüsünü 1977'de bitirdim. Yüksek
İslam Enstitüsüne devam ederken
1974-78 yıllarında Muhammed
Emin Saraç Hocaefendi'nin yat-
sıdan sonra yaptığı derslere katıl-
dım. Hocamızın tavsiyesi üzerine
ilim hayatıma Mekke'de devam
ettim.

Mekke'de akademik hayata de- vam etmek yerine sizi Türkiye'de imam olmaya sevk eden neydi ve burada din gönüllüsü olarak ne gibi hizmetlerde bulundunuz?

Mekke'de doktoramı tamamladı-
ktan sonra hocalarım benim Üm-
mü'l-Kura'da akademisyen olarak
devam etmemi istediler lakin ben
onlara teşekkür ederek memleke-
time hizmet etmek istediğimi söy-
ledim. Çünkü benim ülkemim ilim
erbabı insanlara çok ihtiyacı vardı.
Böylelikle 1988 yılında Bağcılar

Ebubekir Camii'nde imamlığa baş-
ladım. İmamlık yaptığım zaman
zarfında da caminin yanındaki va-
kıfta kalan üniversite talebelerine
Arapça dersleri veriyordum. Yine
bu vakıfta kalan ilahiyat öğrenci-
leriyle Sabuni'nin Tefsirü'l-Aya-
tu'l-Ahkâm'ı ile Menar'ı okuttum.
Haftada en az üç gün bazen dört
gün sabah namazı ile öğle namazı
arasında Bağcılar'dan Fatih'e derse
gelirdim. Bende çokça emeği bu-
lunan Emin Saraç Hocaefendi'nin
ders halkasında Mecmaü'l-En-
hur'u, el-İhtiyar'ı, miras bahisleri-
ni okuttum. Hâlâ devam etmekte
olan ve sonuna yaklaştığımız Dü-
rerü'l-Hükkâm'ı okutmaktayım.
Dolayısıyla bu ilim yolculuğumu-
za kendi ülkemizde devam etmeyi
Allah bize nasip etti.

Yıllarca hizmet etmiş ve hâlâ hizmet etmekte olan bir din gö- nüllüsü olarak din hizmetinde olanlara neler söylemek istersi- niz?

Din hizmetinde bulunan arkadaş-
larımız sürekli okumalı ve okut-
malı. Çünkü kişi kendi ilminin
derecesini okutunca anlar. Ayırı-
ca ilmin ibadet bilerek yapılması
onu bereketli kılar. Her yeni vaaz
ve hutbeyle kendini geliştirmeli
ve yenilemeliler. Benim vazifede
olduğum zamanlarda gelen hut-
beler genele hitap ettiği için ve
meseleler gün be gün değiştiği için
halka hitap etmiyordu. Dolayısıyla
hutbeleri kendim hazırlamaya ça-
lışırdım ve hutbeye bir hafta uğ-
raşırdım. Böylelikle hazırladığım
ve irat ettiğim hutbelerin sayısı
250'yi bulmuş. Arkadaşlarıma tav-
siyelerim arasında hadislerle vaaz
verme yolunu tercih etsinler. Ayet
ve hadislerden bahsedecekleri za-
man mutlaka Arapça metinlerini

okusunlar çünkü onda bir bereket var. Halkımız da o Arapça metni duyduğunda her ne kadar Arapça bilmese de daha bir mutmain oluyor ve hocamızı güvenle dinliyor.

Talip Akbal: İmamlar bilgilerini sürekli güncellemelidirler

Kur'an'la olan yolculuğunuzdan bahseder misiniz, hangi hocalardan dersler aldınız?

Ben 1954 yılında Bayburt merkeze bağlı Yeşilyurt köyünde doğdum. Aynı köyde henüz ilkokula başlamadan hafız oldum. İlk hocam Hafız Şakir Kılıçarslan'dı. Hafızlığımı tamamladıktan sonra Kesik Bacak İsmail Efendi'nin de talebesi olan Hakkı Şahin Hocamızda talim okuduk. Sonrasında Haseki'deki varlığıma ışık tutan Gümüşhane'nin Arzular köyündeki Kur'an kursunda Dersiam ve Karadeniz Bölgesi Medreseleri Müfettişi olan Hacı Dursun Efendi'nin talebesi Mehmet Devran Hoca'dan 1967'den 1974'e kadar Arapça okudum. Sonraki yıllarda Haseki Eğitim Merkezine seçildik ve Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin talebesi olma şerefine nail olduk.

İlim tahsil ederken zorluklar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bunlardan kısaca söz eder misiniz?

Hafızlık yaptığımız mekânların durumu şimdiki Kur'an kurslarımız gibi güzel ve bakımlı değildi. O günün şartları maalesef öyleydi. Bu imkânsızlıklardan ziyade biraz da o yıllarda resmî tutumdan kaynaklanan ve insanların bilgisizliğiyle alakalı bir durum da vardı. Bir de Haseki'deki eğitimimiz meşakkatliydi. Çünkü aşere takrip ilmini bilenlerin yok denecek durumda olduğu bir Türkiye'de Abdurrahman Gürses Hocamız bu ilmi öğretmekle kalmıyor âdetâ ülkemizin bu ilimden mahrum kalıp kalmama mücadelesini veriyordu. Bizleri de bu mücadeleye hazırlıyor ve ne kadar büyük bir sorumluluğu omuzlarımıza bıraktığını telkin ediyordu. Yazıyla kaim olan bu ilmi yazmamızı tavsiye ediyordu. Bizler de âdetâ gecemizi gündüzümüze katarak bu ilmi öğrenmeye çalışıyorduk.

Allah'ın kelamını öğrenen ve öğrenen bir kimse olmanızın hayatınıza nasıl yansımaları olmuştur?

Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeyi ve öğretmeyi bizler için tahdis-i nimet olarak görüyorum. Ben Kur'an-ı Kerim'in bereketini hem maddi hem de manevi olarak yaşamış birisiyim. Allah ilim ve makam yönünden bizden daha üst düzeyde olan kimselere bizi hoca etti ve maddi anlamda da kimseye muhtaç etmedi. Ayrıca Cezeri, Tayyibe'sinde şöyle der: "Kur'an'da bir söz var ki o söz insanlara yeter zaten." Nedir o söz? "Biz o kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed'in ümmetine) miras olarak verdik." (Fâtır, 35/32.) İnşallah bizler de o kimselerden

oluruz. Bizim yegâne dileğimiz de bu zaten.

Meslek hayatınız boyunca beslendiğiniz, size çalışma azmi ve şevki veren hususlar nelerdir?

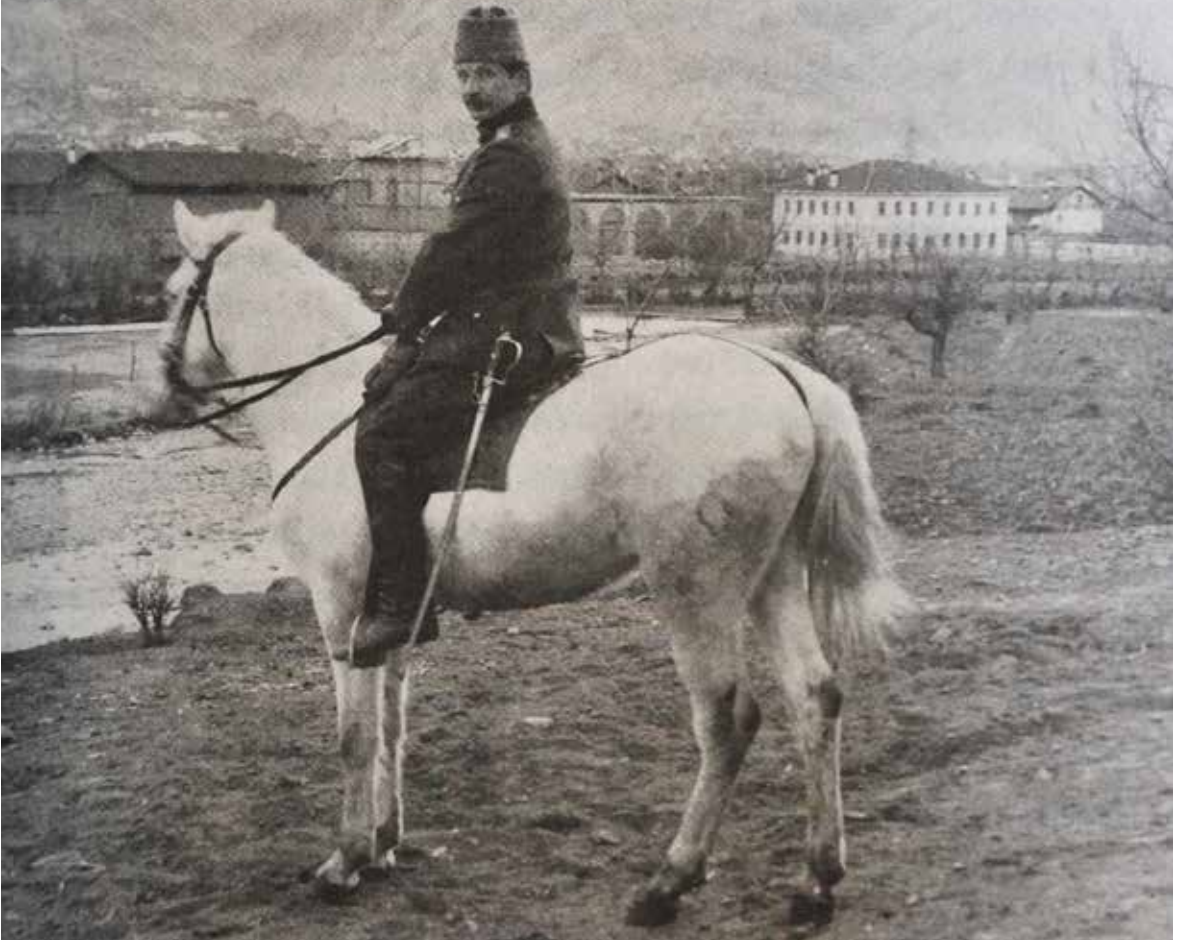
Kıraatle ilgili beni çalıştıran en büyük etken ihtilaflı meselelerle ilgili gelen sorulardır. Bunlarla uğraşmak beni daha zinde tutuyor. Daha ziyade kıraat ilminin tarihî seyriyle ve okunuş farklılıklarıyla ilgilendiğim çalışmalar beni mutlu ediyor. Beni ziyadesiyle daha da çalışmaya sevk ediyor. Örneğin Türkiye'de okutulan tashih-i huruf ve kıraat programının ilk müellifi olmak, aşere ilmine ait kurallar ve kaidelerle ilgili çalışmalar yine tashih-i hurufa yönelik Kur'an-ı Kerim ve ilm-i kıraat ders notları benim en büyük bahtiyarlığımıdır. Çünkü Abdurrahman Gürses Hocamızın vasiyetini yerine getirmek ve bu ilmin öğrenilmesi adına ortaya koyabileceğimiz her türlü katkı bende hiçbir yorgunluk bırakmıyor, âdetâ yenilenmiş olarak devam etmemi sağlıyor.

Din hizmetinde bulunan din görevlilerimize tavsiyeleriniz nelerdir?

Bu meslekte olan kimselerin gayretli olduğuna inanan biriyim. Önce bilgili olmalılar. Bilgili olmak için, doğru bilgiye ulaşmak için çok çalışmalılar. İmamlar bilgilerini sürekli güncellemeliler. Kendilerinden başkalarının bir şey bilmediği yanlışına düşmemeliler. Hasbi olmak ve hesapçı olmamak. Öğrendiklerimiz ya da okuduklarımızla başkalarının nazarında beğenilme cehdiyle değil ibadet maksadıyla ve Hak nazarında mertebe kaydedebilmek cehdi içinde olmalıyız. ■

VARDAR KIYISINDA BİR OSMANLI ZABİTİ: ÖMER SEYFETTİN

Emin GÜRDAMUR

Vardar Nehri'nin kenarındaki seyrek söğüt ormanından beyaz atıyla bir Osmanlı zabiti çıkıyor. Üç haftadır muhafız ahırında istirahat etmiş atının uyuşukluğunu fark edince gayriihtiyari kırbacına

davranıyor. Zabit, sadece Rumeli'nde değil, parçalanmak üzere olan büyük bir haritanın üzerinde umutsuzca dörtmala at sürüyor. Damarlarında bir saldırı, bir harp iştiyaki yükseliyor ve yaşadığı çağı, devletinin düştüğü hâli, sefil sulh ortamını yadırgıyor. Derin bir iç çe-

kişle ağzından çıkan sözler havada kıvılcım gibi izler bırakarak gerisine düşüyor: "Ah, dört beş asır evvel yaşasaydım!"

At, sahibinin heyecan ve elemiyle bütünleşmiş bir hâlde son sürat tarlalardan geçerken yerden kal-

kan toz ve çamur parçaları etrafa, ecdadının bu toprakların üzerinde akıncılık ederken, zaferden zafere koşarken ne kadar mesut ve mağrur olduğunu düşünen zabitin üzerine sığıyor. “Hâlbuki biz, silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harap edici olan mücadele-i medeniyetin biçare muhripleri, ne kadar sefiliz...” diye mırıldanıyor genç subay.

Bir yanda çamurlu Vardar, öbür yanda yükselip alçalan ama kesintisiz, “ecnebi bir yılan gibi uzanıp giden” demiryolu. Bu koşu boyunca durdurulamaz bir elemle ağlamak isteği duyan genç adam, Üsteğmen Ömer Seyfettin’den başkası değildir. Atın sırtında, bir yanı “sefil barışın” egemen olduğu kasabaya, bir yanı dağlara, isyana, kahramanlık çağlarına doğru koşmaktadır. Ömer Seyfettin’in At hikâyesindeki subayın isyanı ve inkırazı pek çok açıdan müellifin kendi haletiruhiyesini yansıtmaktadır.

Ömer Seyfettin, dilde sadeleşme akımının temsilcilerinden hatta öncülerindendi. Onun dile yaklaşımı Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin Türkçede kalması, kaide-lerinin ise kullanılmamasını ihtiva ediyordu. Ayrıca Batı menşeli kelimelerin özenti hâlinde Türkçeyi istila etmesine de tepkiliydi. Halit Fahri Ozansoy, onun Şeyh Galip’in Hüsn ü Aşk’ını gözleri parlayarak okuduğunu ve övgüler dizdiğini aktarır. Ömer Seyfettin temel olarak imtiyazlı edebiyata karşıydı. Ağdalı, halkın anlamadığı, tumturaklı terkipler yerine İstanbul Türkçesinin yazı diline egemen olmasını savunmaktaydı.

Ayrıca hem güncel hem de tarihî hikâyelerinde millî ve manevi değerleri öne çıkarmış, kahraman-

lığı ve fedakârlığı işlemiş, insani erdemleri ve ahlaki her hâlükârda korunması gereken seciyeler olarak işaretlemişti. Diyet’te kimseye minnet etmemeyi, Falaka’da yalan söylemenin zararlarını, Pembe İncili Kaftan’da millî gururu bir değer eğitimi dikkatiyle gençlere aşılamıştır. Ömer Seyfettin hayatı boyunca gayrimillî düşünce ve oluşumlardan uzak durmuştur. Yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Meşrutiyet’ten önce Balkanlar’da mason kulüplerinden yararlandığını, masonluğun bürokrasi ve aydın çevrelerinde yaygın olduğunu; o kadar ki kendisinin, Ömer Seyfettin’in ve Ziya Gökalp’in dışında mason kulüplerine üye olmayan kimsenin kalmadığını söylemiştir. Kendilerinin ise onların “insaniyet-perverlik süsü altındaki kozmopolit temayülüne muhalif” olduklarını aktarır. (Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin Hayatı-Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Numuneler, Remzi Kitabevi 1947, İstanbul.) Ömer Seyfettin, Balkanlardaki bu trajik durumu ve masonluğun milletler üstü olmak fikrinin sahtelik içerdiğini Primo Türk Çocuğu adlı öyküsünde gözler önüne sermiştir. Kalemî, mefkûresine tabiydi. Pek çok güncel meseleyi öyküleştirmekten ve yayımlamaktan imtina etmemiştir. Ömer Seyfettin, kolayca anlaşılan dili ve millî değerlere yaptığı vurgu sebebiyle Cumhuriyet dönemi boyunca da okullarda öncelenmiş ve derslerde okutulmuştur. Bundan dolayı bütün Anadolu’da her yaştan insan tarafından Ömer Seyfettin kadar bilinen, tanınan ve sevilen ikinci bir modern hikâyeci uzun yıllar boyunca olmamıştır.

Balkanların elden çıkışı Devlet-i Aliyye için sonun başlangıcıydı.

Ömer Seyfettin neredeyse başından sonuna kadar bu çöküş yıllarına şahitlik etmiştir. Vatan topraklarının parça parça elden çıktığı, Balkanlardaki milliyetçi akımların Osmanlılık fikrini dumura uğrattığı, ordunun tepeden tırnağa siyasete bulaştığı bir dönemde subay olarak göreve başlamıştı Ömer Seyfettin. Onun başta milliyetçi, mefkûreci düşünceleri olmak üzere dil, din, Batılılaşma meseleleriyle ilgili kanaatleri ve kısa ömrüne sığdırdığı bütün eserleri, bir yıkımın gölgesinde teşekkül etmişti. Balkan Harbi öncesinde Türklerin Balkanlarda düştüğü durumu bizzat yaşamış, büyük bir umutsuzlukla tetkik etmiş ve eserlerinde yaklaşan Balkan Harbi’ni önceden haber vermiştir.

On yaşındayken şahit olduğu İstanbul depreminin daha büyüğü, daha dehşetengizi ayaklarının altında tecelli etmekte, vatan çatırdamaktaydı. 31 Mart olaylarını Manastır’da izleyen, Trablusgarp’ın işgalini Selanik’te haber alan, Balkan savaşına iştirak edip esir düşen, mütareke yıllarına kahırla şahit olan Ömer Seyfettin, hayatı düşüncelerine, düşünceleri hikâyelerine yansımış bir Osmanlı münevveridir. Bundan dolayı hikâyelerinin izini sürerek düşüncelerine ve hayatına dair ayrıntılara ulaşmak mümkündür. Hikâyelerindeki pek çok sahne ve olay kendi hayatından kesitler içerir. 11 Mart 1884 tarihinde Balıkesir’e bağlı Gönen kazasında dünyaya gelen Ömer Seyfettin, And hikâyesine “Ben Gönen’de doğdum.” diye başlar. Kaşığı ve ilk Namaz hikâyelerindeki ev ve mahalle tasvirleri, anne figürü, neredeyse birebir gerçek hayatından fragmanlar içerir. Falaka, bir dönem babasının tayini nedeniyle git-

tikleri Ayancık'ta geçmektedir. Kaşığı'da kuşpalazından ölen Hasan onun gerçek kardeşidir. Vefatına yakın yıllarda yazmaya başladığı ve yarım bıraktığı Bekârlık Sultanlık-tır adlı romanının giriş bölümünde, mahalle ve cami adlarına varıncaya kadar çocukluk muhitinden bahsetmiş, annesi tarafından eğitimi için İstanbul'a getirildiği dönemi anlatmış, dedesi Kaymakam Mehmet Bey'i, annesi Fatma Hanım'ı adlarıyla telaffuz etmiştir. Hürriyet Bayrakları, Nakarat ve İrtica Haberi hikâyeleri de büyük ölçüde Balkan devresine dair anı defterinden hareketle örülmüştür.

Bu onun yazıları ve yaşamı arasına bir mesafe koymadığını, yaşamıyla yazdıklarının iç içe, tıpkı duygu ve düşüncelerinde olduğu gibi sarmaş dolaş geliştiğini göstermesi bakımından önemlidir. Eyüp Askerî Baytar Rüştüyesi'nin ardından 1900 yılında Edirne Askerî İdadisi'nden mezun olan Ömer Seyfettin on altı yaşında İstanbul'a dönüp Mekteb-i Harbiye-i Şahane'ye başlar. Bu sırada İstanbul'daki dergilerde şiirleriyle boy gösterir. Makedonya'daki karışıklık nedeniyle 1903'te "sınıf-ı müstacele" denilen bir hakla erken mezun olup teğmen rütbesiyle Kuşadası Redif Taburuna görevlendirilir, 1906'da da İzmir'de yeni açılan jandarma er okuluna öğretmen olarak atanır. Burada geçirdiği üç yıl boyunca, edebiyat çevrelerinden pek çok isimle tanışır. İzmir devresi onun düşüncelerinin olgunluk kazanacağı bir kuluçka evresi olur.

1909'da Selanik'te 3. Orduda görevlendirilen Ömer Seyfettin, Manastır, Yakorit, Köprülü, Cuma-yı Bâlâ başta olmak üzere pek çok köy ve kasabada görev yapmıştır. Bomba, Beyaz Lale ve Tuhaf Bir Zulüm gibi Balkan çetecilerin Türk

düşmanlıklarıyla ilgili hikâyelerini buralarda edindiği gözlemlere dayanarak kaleme almış, sözgelimi Bomba hikâyesinde, komitacıların kendi soydaşlarına bile zulümde sınır tanımadıklarını çarpıcı bir kurguyla okurlarına duyurmuştur.

Öğrencilik yıllarında başladığı edebî faaliyetlerine askerliği süresince de ara vermemiş, boş zamanlarını okuyarak ve yazarak geçirmiştir: "Bir elinde mavzer, ayaklarında dolama çarık, göğsünde çapraz bağlanmış fişeklik, sarp Balkan'da, Bulgar komitacıları izlerken, Bulgar köylerinin basık ve tavanları isten kararmış hanlarında, dağ eteklerine sığınmış sınır karakollarında, yağ kandillerinin veya ocak ateşlerinin ışıkları altında okumaya ve arkadaşlarına mektuplar karalamaya çalışır, bazen de ıslak çadırın içinde titreyerek ısınmaya çabalarken büyük çam ormanlarının kuytuluklarına sığınmış oduncu kulübelerinin çıtırtılı ocak ateşleri karşısında dalgın hülyalar kurarken, onun içinde İstanbul'dan İzmir'e getirdiği, oradan da Balkanlar'a sürüklediği bir eski kişiliğin bazı yönleri yavaş yavaş kılık değiştiriyor, yeni bir Ömer Seyfettin, dağdan elinde ateşle inecek bir öncü doğuyordu." (Tahir Alangu, Ömer Seyfettin, YKY, 2. Baskı, Ağustos 2017, s. 106.) Yakup Kadri Karaosmanoğlu da onun askerliği boyunca da fikri meselelerle uğraştığını söyler. Dostlarının tavsiyesiyle askerlikten istifa edip hayatını yazar ve öğretmen olarak sürdürmek üzere Selanik'e yerleşen Ömer Seyfettin, burada Genç Kalemler dergisi etrafında dil merkezli bir fikir hareketinin yükselmesine vesile olmuş, ancak bir yıl süren sivil hayatının sonunda Balkanlardaki karışıklık sebebiyle yeniden askere çağırılmıştır. Yanya kuşatmasında

esir düşen ve Atina yakınlarındaki Nafliyon kasabasında bir yıla yakın esaret hayatı yaşayan Ömer Seyfettin, 1913'te İstanbul'a dönmüş, vefatına kadar yazarlığa ve Kabataş Sultanisi'nde öğretmenliğe devam etmiştir.

İlk Namaz adlı meşhur hikâyesinde, annesi tarafından ilk kez namaza kaldırılan, onun refakatiyle abdest alıp namaz kılan, dua eden ve sımsıcak yatağına yatıp oradan yeşil başörtülü annesinin Kur'an okumasını seyreden, cenneteki gülleri hayal eden bir çocuğun, sonraki yıllarda bunları özlemle hatırlayışını anlatır Ömer Seyfettin. Geçmişe özlem, onun eserlerinde sıklıkla gözlenir. Bu özlem geleneksel bağların hatıralar üzerinden yazarı ve onun temsil ettiği Meşrutiyet aydınının yaşadığı travmadan kurtulmak isteği imler. Geçmişe özlem aynı zamanda bir Meşrutiyet aydını olan ve neredeyse diğer bütün akranlarında gözlenen fikri sarsıntının vicdani bir tezahürüdür. Hikâyede, annesinin "Kur'an tutan ince parmaklarıyla" başı okşanan ve öylece uyuyan çocuk artık geçmişte kalmıştır. Hayat şimdi tatsız, neşvesiz, muhabbetsiz, aşksız ve heyecansızdır. Her şey boştur. Hiçlik duygusu her şeye egemendir. "Şimdi mülevves emellerle, hırslarla", "tahammülsüz bıkarlıklarla mecruh olan ruhum, mecruh olan kalbim ve maneviyetim..." ifadeleri, Batı'nın entelektüel birikimi karşısında sarsılan, cesaretini yitiren ve fakat bununla birlikte Batılılaşmaya şiddetle karşı çıkan inkıraz neslinin çığlığı olarak okunmaya müsaittir. Geleneksel düşüncedeki kimi açmazların, zihinlerdeki tıkanıklığın farkında olan Ömer Seyfettin eserlerinde sıklıkla Doğu ve Batı karşılaştırmasına başvurur. Aslında

o da akranları gibi Tanzimat'la başlayan modernleşme sancılarının içinde gözlerini hayata açmıştı.

Yazar, modernleşmeyi dünyanın her yerinde olduğu gibi Osmanlı'da da kadın imgesi üzerinden tartışmaya açmıştı. Bahar ve Kelebekler adlı hikâyesinde eski ile yeni, kurmaca kılığında, nine ve torunda tecessüm etmiş fikirler olarak karşılaştırılır. Hikâye mazi ile atının yüzleşmesidir. Nesiller arası uçurumun resmedildiği Bahar ve Kelebekler'de bir nineyle torunu arasında geçen konuşmalar yer alır. Genç kız Fransızca bir roman okumakta, ninesi ise onunla konuşmak istemektedir. Kitabın adını soran ihtiyara genç kız, "Sevinç ve saadetten mahrum kadınlar" diye cevap verir. "Onlar kimmiş?" diye sorar muhteşem mazi fikrini temsil eden nine ve hayret edeceği bir yanıt alır: "Biz... Türk kadınları..." Torununun şahsında gençliğe acır ihtiyar kadın. Hiddetlenir ve titreyen ellerini koltuğun yanlarına dayayarak konuşmaya başlar: "Sevinç ve saadetten mahrum kadınlar,

Türk kadınları mı? dedi, hayır, hayır, hayır. Türk kadınları asla sevinç ve saadetten mahrum değildiler. Sevinç ve saadetten mahrum olanlar sizsiniz. Şimdiki kadınlar... Siz bozuldunuz. Siz büyük annelerinize benzemediniz. Ah biz... Gençken ne kadar mesut idik. Bütün meşguliyetlerimiz neşe ve eğlence idi. Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşünüyor, kabarıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz."

Nine geleneğin içinden konuşmaktadır. Yeni zamanlar karşısında hayretler içinde olduğu kadar gençliğin mahvına sebep olan şeyin de farkındadır: Batılılaşma. Frenkliğin bir veba gibi topluma yayıldığını, yanaklardaki allığı, dudaklardaki tebessümü sildiğini, feraceleri parçalayıp pabuçları attığını, "Eşyamızı, esvaplarımızı, evlerimizi değiştirirken ruhları" da değiştirdiğini düşünür. Âdetlerle birlikte sevinçlerin de söndüğünü, şimdi

her şeyden nefret eden, her şeyi karanlık gören, hasta, tedavisi imkânsız, şaşkın ve mustarip bir neslin doğduğunu söyler: "Her şey yalan her şey sahte her şey taklit oldu. Ananelerimiz öldü. Saadet uzak bir hayale, yetişilmez bir hülyaya inkılap etti..." (Ömer Seyfettin, Hikâyeler 1, Dergâh Yay. 5. Baskı, Eylül 2017, s. 169-180.)

Şeker hastalığına yakalanan Seyfettin, son yıllarını bu hastalıkla mücadeleyle geçirmiş, Haydarpaşa Numune Hastanesinde hayatını kaybetmiştir. Vefatında kendisine kimse sahip çıkmamış, otopsi masasındaki fotoğrafı sonradan büyük tartışmalara konu olmuştur. Fotoğraf basına yansıyınca yakınları ve arkadaşları hastaneye akın edip na'şına sahip çıkmışlardır. Hayatı boyunca toplumsal ve siyasi meselelere duyarlı kalan Ömer Seyfettin, 6 Mart 1920'de, yani 36 yaşında vefat ettiğinde ondan geriye 151 hikâye, 109 şiir ve onlarca makale kalmıştır.

Ömer Seyfettin'in bütün düşünce hayatı, âdeti Vardar Nehri'nin kenarındaki seyrek söğüt ormanında beyaz atıyla yol alan zabiti anımsatır. O zabıt bir devri, bir devrin sancılı aydın tipini temsil etmektedir. Parçalanmış bir haritanın üzerinde umutsuzca dörtlüğe koşan atının sırtında, bir yandan ceddinin ihtişamlı tarihini yâd etmekte, bir yandan "silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harap edici olan mücadele-i medeniyetin biçare muharipleri" olarak yaşadığı çağı yadırgamaktadır. Bir yanı artık ilmi ve terakkiyi temsil eden Batı'yla uzlaşma sefaletini yıldıran duygular eşliğinde yaşamakta, diğer yanı dağlara, hürriyete, kahramanlık çağlarına doğru koşmaktadır. ■

BİR ŞEHİR BİR MABET BİN HASRET

Handan YILDIZ BAYRAK

ürkiye'deki şehirleri dünya şehirlerine kardeş bilirim her nedense. Mesela İstanbul Kudüs'e; Ankara Saray Bosna'ya; Mardin Beyrut'a kardeşdir benim gözümde...

Sen de şimdi gözlerini kapa!

Hazır mısın?

Yeryüzünün, gökyüzüne en yakın yerine seyahat başlıyor...

Yer ehlinin ve gök ehlinin sevdiği beldeye...

Onun özgürleşmesiyle tüm İslam

âlemi özgürlüğüne kavuşur.

İşte orada bizi bekliyor, Kuds-i Şerif...

Dünya yaratıldığından bu yana her peygamberin yolunun düştüğü peygamberler şehri...

Uçaktan indiniz ve Kudüs'e gitmek üzere bir otobüse bindiniz. Geçtiğiniz şehirler, beldeler hep Filistin. Ne demişti bir Zarif adam;

Filistin bir sınav kâğıdı

Her mümin kulun önünde...

Kayıtsız kalamıyorsunuz buralara. Bak şimdi Yafa'dasın. Deniz bir çar-

şaf gibi önüne serilmiş, vakit geçiyor, Bahr Mescidi'nde öğle namazı kılmalı denize nazır. Ama çok da oyalanmamak gerek, asırlık sevgili yollarımızı bekler çünkü. Bir tepeye doğru kıvrılan yolun üstündesin, birazdan şehir dolar gözlerine, sabret! Doğusu batısı benim biliyorum ama işte Batı Kudüs. Yahudi yerleşimi yoğunlukta. Bir mahzunluk var tüm debdebesine rağmen. Kocaman üst geçitler, devasa yapılar, Akdeniz iklimi çiçekler camların önünde ve Akdeniz ağaçları...

Otobüs tekrar kıvrılıyor yolda, bu sefer şehrin çehresi değişti az önceki gösteriş yok. Taş duvarlar,

bakımsız asfaltlar... Anlıyorum ki Doğu Kudüs'teyiz. Otobüs durdu, inme vakti ama hazır ol her şey bundan sonra başlayacak. Otobüsün kapısından Kudüs toprağına ilk adımını atana kadar her şey normal. Ayağın toprağına değer değmez tüm bedenini saran bir hasret ilk saniyede kalbini ürpertiyor. Geri dönmek zorunda olma hüznü kalbini titretti bile. Kudüs, yollarını gözleyen bir anne gibi kucakladı seni. Anne kokusu neyse Kudüs kokusu da o. Artık gözünde hiçbir şeyin önemi kalmadı, valizlerin, yerleşeceğin otel... Tek kaygın var bu anne sıcaklığı içinde çevresi mübarek kılınmış el-Aksa Mescidi'ne ulaşmak. Büyülenmiş gibi yürüyorsun taş duvarlı evlerin arasındaki daracık yollardan. Oralardan geriye aklında sadece aşınmış taş merdivenler, yollarda selam veren şimdiye kadar hiç tanışmadığın Filistinli kardeşlerin ve her köşe başında ecdadının adıyla anılan sokak isimlerini gösteren tabelalar kalıyor. Ve Mescid-i Aksa'nın Amud kapısından içeri giriyorsun. Zeytinliklerin arasında yürürken ikilemde kalman çok normal. Bir yandan hızla gidip mescitlere ulaşmak istiyorsun, diğer yandan her santimetrekareyi hissederek yürümenin telaşındasın. Derken önüne bir merdiven çıkıyor ve merdivenlerin üst tarafında kemerler. Yavaş yavaş çıkıyorsun merdiveni, Kubbetü's-sahra'yı görebilmek için başını kaldırırsan da nafiye, gördüğün tek şey masmavi gökyüzü. Birkaç basamak daha çıkınca yavaş yavaş küçülmeğe başlıyorsun, çünkü artık Kubbetü's-sahra'nın mavi çinilerini görmeğe başladın. Birkaç basamak sonra tüm heybetiyle gördüğün kubbe; seni alaşağı ediyor. O büyüdükçe sen küçülüyorsun, az önceki mavi gökyüzü ise sana daha çok yaklaşı-

yor. "Miraç", diyorsun "böyle bir şey olmalı."

Mescid-i Aksa seni yerle yeksan edecek güce sahip. Şimdiye kadar sol tarafında taşıdığın şeyin kalp olduğunu anlamaman bu zamana denk geliyor. Orada duyduğun ilk ezan tüm Kudüs semalarına yayılıp tekrar kulağına vurduğunda iştikten daha fazla duyun aktif hâle geliyor. Dinlediğin ilk Fatih... Şimdiye kadar milyon kez namaz kılıp milyon kez Fatih dinlemiştin. Fakat bu başka... İmamın okuduğu her harf kalbine ok olup batıyor. Her yeni ayet başladığında gözünden akan yaşlara engel olamıyorsun ve her namazın böyle olsun diye dua ediyorsun.

Mescitten çıkabilmek çok zor, bir parçanı orada bırakıyorsun. El-Aksa'ya ulaşma arzusuyla koşarak geçtiğin yollar şimdi seninle tanışıyor. "Selamünaleyküm" diyor ve belki de icabet ettiğin en güzel selam "ve Aleykümselam Ey Kudüs! Ey hasretim! Ey sevgilim! Ey bereketini Miraç'tan alanım!"

Gecesi gündüzü başka güzel, otelin camını açıp kokusunu ciğerlerine dolduruyorsun. Hatta derin bir nefes alıp, içine sinmesini dilercesine tutuyorsun o nefesi. Rengârenk ışıklarıyla o kadar güzel, gece ibadet yasağıyla o kadar mahzun el-Aksa. Geceyi orada geçirmek için neler vermez ki insan. Sabaha kadar Allah rasullerinin secde ettiği topraklara secde etmek arzusuyla yanıp tutuşursun. Elini uzatsan değeceğin kadar yakın ama bir o kadar uzak Aksa. Bu hasretle uyursun, seni tatlı bir ezan sesi uyandırır.

Ve tekrar Kudüs... Alacakaranlıkta dar sokaklardan hızla gidersin imamın kalbini yaralayan sesini duyma-

ya. Zerre korku hissetmeden! Kudüs, seni yeniden kucaklamanın heyecanını yaşıyor. Sen onun sokaklarını ezerken o senin ayakların incinmesin diye taşlarını pamuğına çeviriyor. Hiç üzülme! Senin onu sevdiğin kadar Kudüs de seni seviyor!

Namazdan çıkıp avluyu seyre dalıyorsun. Avluda dolaşan düzinelerce kedi, onları besleyen yaşlı amca, kubbenin üstünde uçuşup duran güvercinler... Onlar da senin gibi, orayı terk etmek istemiyor. Aklın seninle oyun oynamaya başlıyor, bu bir yakaza hâli. Aksa'nın avlusunda büyük beyaz taşlar var, taşların üstünde duruyorsun, kollarını açtın Kudüs'ü kucaklıyorsun, güvercinler konuyor omuzlarına! Rüyaaysa hiç bitmesin!

Her geçen saat içine bir acı yüklemişti zaten. Korktuğun başına geldi, artık ayrılık vakti. Gözlerinden akan yaşlar Kudüs toprağına değip yeniden buharlaştığında sen Selahaddin'in atıllarının sesini duyuyorsun. Gözlerini silmek için başını yerden kaldırdığında Ömer giriyor kapıdan içeri, elinde şehrin anahtarları! Sonra Kudüs kulağına fısıldıyor: "Beni sensiz bırakma!" Artık bırakman mümkün değil zaten ama sıkıca yumduğun gözlerini tekrar açtığında ayağının altında kandan bir nehir akıyor. Yerinden fırlayıp kalkacaksın, dizlerin tutmuyor. Dizlerinin üzerine toprağına çökünce tekrar kucaklaşıyorsun kadim ve daim sevgilinle... Sen de Kudüs'ün kulağına fısılda: "Tekrar döneceğim!"

"Kudüs'e bir kez gidersin, sonrakiler hep dönüşür!" Diyorsun otobüsün içinde gelirken çıktığın yokuştan indiğinde. Şehirden uzaklaştıkça gözünde küçülen Kudüs kalbinde devleşti bile! ■

REİSLİĞİN İLK YİRMİ BEŞ-OTUZ YILINDA MÜFTÜ SEÇİM VE TAYİNİ

Dr. Mehmet BULUT | DİB Başkanlık Müşaviri

Dinî soruların cevaplandırılması (fetva), bu hizmeti deruhte eden birimler ve bizzat ifa eden müftüler (1930'lu yılların sonuna kadar kavramın "müftü" şeklinde yazıldığı daha önce bu köşede belirtmiştik), fert ve toplum nezdinde her zaman önemli olmuştur. Bu mühim vazife sebebiyledir ki her dönemde müftü seçimine itina gösterilmiştir. Ayrıca, Osmanlı memleketlerinde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde Türkiye sınırları dâhilinde her vilayet ve kazada kanunen birer müftü bulunmasının öngörülmesi önemli bir husustur. Mesela, Reislik teşkilatında 1927'de 411, 1935'te 400 ve Reisliğin yeniden teşkilatlandığı 1950'de 479 müftü kadrosu bulunuyordu.

Bu yazıda, Reisliğin ilk 25-30 yılında, "Makam-ı Riyasetin mümesilleri" olan müftülerin seçim ve tayinleri ile seçimlerinde esas alınan tahsil kriteri üzerinde durmak istiyorum.

Tarihi arka plan

Osmanlı döneminde, medrese eğitimini tamamlayıp müderrislik payesini alan bir kişi, müftülük görevi talebinde bulunabilirdi.

Tanzimat'tan sonraki uygulamaya göre, bir beldede müftülük "inhiâl ettiğinde", buraya mahalli ulema arasından, yine mahallinde yapılan seçim sonucu, medresede ders vermekle görevli ve ilmi yeterliliği olan bir kişi müftü olarak seçilirdi. Bu seçim, o bölgenin ders okutan medrese müderrisleri, büyük camilerin

imam ve hatipleri, mahallin idare meclisi ve belediye meclisi üyelerinden temsilcilerin gizli oyları ile yapılırdı. Seçim sonucunda en fazla oy alan adayın ismi Meşihat makamına bildirilirdi. Mahallinde uygun adayın bulunmadığı durumlarda Meşihat bizzat müftü tayin edilebilirdi.

Bu sistem, Şeyhülislamlığın lağvına kadar uygulandığı gibi, bilahare Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti döneminde ve aşağıda üzerinde duracağımız gibi, kısmen de Reisliğin ilk 25 yılında uygulanmaya devam etmiştir.

Reislik mevzuatında müftü seçim ve tayini

3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı "Şer'iyye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin İlga-

na Dair Kanun”da, müftüler konusunda sadece “Müftülerin mercii, Diyanet İşleri Reisliğidir.” (Madde: 6) hükmü yer almıştı.

Reisliğin ilk teşkilat kanunu olan 14 Haziran 1935 tarih ve 2800 sayılı “Diyanet İşleri Reisliği Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun”da, Reisliğin taşra teşkilatının müftü, müsevvit, vaiz ve dersiamlardan oluştuğu ifade edilmişti. (Madde: 1) “Her vilayet ve kaza merkezinde Diyanet İşleri Reisliğine bağlı birer müftü bulunur.” hükmünü de içeren bu kanunda, müftülerin seçim ve tayini konusu şu şekilde yer almıştı. (Madde: 4):

“Müftülük inhilal ettikte vilâyetlerde valilerin, kazalarda kaymakamların reisliği altında mahallindeki dersiam, vaiz, imam ve hatiplerle belediye azası içtima ederek müftülük için lazım gelen ilim ve fazileti haiz zevat arasında gizli rey ile üç kişi seçerler. İntihab neticesi, vilâyetin hususi mütalaası da ilâve olunarak vilâyetten Diyanet İşleri Reisliğine bildirilir. Bu üç zattan biri Reislikçe tercih olunarak tayin ve memuriyeti mahalline tebliğ olunur. Reislik, intihab edilenlerden hiçbirini münasip görmediği takdirde yeniden intihab yapılmak üzere iade eder. Mahallinde müftü intihabına layık kimse bulunmadığı anlaşıldığı takdirde doğrudan doğruya Reislik makamınca evsaf-ı lâzimeyi haiz müftü tayin ve izam olunur.”

Görüldüğü gibi bu kanun, müftülük için önce mahallinde seçim ve sonra Başkanlıkça tayin şeklinde iki aşamalı bir süreci öngörmekteydi. Burada müftü olabilmek için gerekli ehliyet üzerinde durulmuş; ancak imtihandan söz edilmemiştir. Ayrıca hemen belirtelim ki burada sözü

edilen kıstaslar zamanla farklı veçheler alabilmiştir.

Bu kanuna dayanılarak Kasım 1937’de çıkartılan “Diyanet İşleri Reisliği Teşkilâtının Vazifelerini Gösterir Nizamname”de, Reisliğin kuruluş amaçlarından biri olarak “müftülerin mercii olmak” da gösterilmiş; ancak bu tüzükte sadece görevlerden bahsedilmiş, müftü seçim ve tayini konusu yer almamıştır. Buna göre müftü seçim ve tayininde 1920’li ve 1930’lu yıllarda kısmen Osmanlı son döneminin konuya ilişkin düzenlemelerinin esas alındığı anlaşılmaktadır.

1940’lı ve 1950’li yıllarda müftü seçim ve tayinleri Müşavere Heyeti karar ve mütalaaları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Nitekim bu yıllarda alınan kararlardan müftü ve vaiz seçimine ilişkin olanlar önemli bir yekûn tutmaktadır. Bu uygulamada Heyet, imtihanları ya bizzat yapmış ya da mahallinden yapılan imtihanlara ilişkin dosyaları -bu vaizlik imtihanlarında da böyle idetkik ederek sonuçlandırmış ve nihayet tayinlerin yapılmasını sağlamıştır. Esasen Heyet’in görevlerinden birini bu muameleler teşkil etmekteydi. Hâlbuki bu süreçte, yine ilmi hizmet erbabından olan vaizler -1950’ye kadar Reisliğin barem harici kadroları arasında yer almışlardı-, cami hademesi arasında sayıldıklarından, 1928 ve 1935 yıllarında çıkartılan hayrat hademesi/cami hademeleri tüzüklerinde, bunların imtihan ve tayinlerine ilişkin detaylı hükümler bulunmaktaydı. Şunu da belirtelim ki, vaiz seçim ve imtihanları konularıyla ilgili bir kısım meseleler Müşavere Heyeti kararlarında müftülerle birlikte mütalaa edilmiştir.

1944’e gelindiğinde, müftü ve vaizlerin ehliyetlerini tespit doğrultu-

sunda önce 9 Şubat 1944 tarihini taşıyan bir kararname çıkartılmış, ardından Reislik bu kararname çerçevesinde bir “Vaizlik ve Müftülük İmtihan Talimatnamesi” yayımlanmıştır. Talimatnamede imtihanların hangi derslerden yapılacağı, hangi derslerin yazılı, hangilerinin takrir şeklinde olacağı, taşrada yapılacak imtihanlar için oluşturulacak komisyonların kimlerden teşekkül edeceği, il ve ilçelerde yapılması hâlinde imtihanların nasıl icra edileceği gibi hususlar yer almıştır.

Müftü seçim ve tayin süreci

Öncelikle, 1950’ye kadar olan dönemde müftü seçim ve tayin sürecinin günümüzde yapılan benzer imtihanlardan bir hayli farklı olduğunu belirtmek isterim. Bir defa bu yıllarda imtihanlar, kişilerin talebi üzerine ve şahsa münhasır yapılan imtihanlardır. Yani Reislik belli zamanlarda müftü ve vaizlik imtihanı açmamakta, şahsın talebine binaen imtihan açılmaktadır. Buna göre:

Müftülük veya vaizlik vazifesine talip bir kişi, mesleki tahsil belgesi varsa doğrudan tayin edilebilmekte, yoksa önce mahallinde “ehliyet imtihanına” tabi tutularak yeterliliği tespit edilmekteydi. Yani mesleki tahsili olmayanların ehliyetlerinin imtihanla sabit olması gerekiyordu. Bu durumda, mesleki tahsil belgesi bulunmamak, müftülük veya vaizlik talebinde bulunmaya engel teşkil etmemekteydi; kişi, yapılan imtihanla ehliyetini belgelemesi hâlinde müftülüğe talip olup ayrıca müftülük imtihanına girebilmekte, başarılı olması hâlinde de müftü olabilmekteydi.

Sözü edilen ikinci imtihan için Müşavere Heyetince hazırlanıp mahal-

line gönderilen imtihan sorularını havi kapalı ve mühürlü zarf, usulen önceden teşekkül etmiş olan imtihan komisyonu huzurunda açılmakta ve adaydan, soruların cevaplandırılması istenmekteydi. Cevaplandırma tamamlanınca imtihan komisyonunca yapılan değerlendirme zaptı ile birlikte cevap kâğıdı da yine kapalı zarf içerisinde Reisliğe gönderilmekte; Müşavere Heyeti dosyayı inceledikten sonra nihai kararı vermektedir.

Müşavere Heyeti kararlarında onlarca örneği bulunan, “Dosyasında mesleki tahsili bitirme belgesi bulunmadığından, ehliyeti imtihanla sabit olduğu takdirde Kurulumuz tarafından hazırlanan kapalı ve mühürlü zarfa konan imtihan sorularının talimatnamesiyle birlikte mahalline gönderilmesi uygundur.” şeklindeki kalıp ifadede, mesleki tahsil belgesi olmayanların mahallinden yapılacak imtihanla ehliyetini belgelemesinin, ayrıca Heyet tarafından gönderilen sorular çerçevesinde müftülük imtihanının yapılmasının istendiğini rahatlıkla anlıyoruz. Ancak mevzuatta imtihansız alınacakları kaydedilmişse de kararlardan mesleki tahsil belgesi olan adayın da müftülük imtihanına tabi tutulup tutulmadığı kapalı kalmaktadır. Bununla birlikte yine de bu gibi adayların dosyasının Heyetçe tetkik edilerek bir karara varıldığı kesindir. Özetle, mesleki tahsil belgesi olmayan talipler için iki aşamalı imtihan söz konusudur: Mahallinden yapılan mesleki ehliyet imtihanı ve müftülük veya vaizlik imtihanı.

Bu uygulamada, 1950 yılında küçük bir değişiklik yapılarak yazılı imtihandan önce bir “şifahi imtihan” yapılması cihetine gidilmiştir.

Müftü seçiminde tahsil kriteri

Ele aldığımız dönemde, müftü ve vaiz seçim ve tayininde mesleki tahsil belgesine sahip olmak önemli bir avantaj teşkil etmiş; ancak bu hizmetlere kabul için bu bir ön şart olmamıştır. Buna göre, mesleki tahsil belgesine sahip olmayan bir kişi, imtihanla ehliyetini belgelemesi hâlinde müftü olabilmekteydi.

Ortaokul düzeyinde bir diplomaya sahip olan ancak müftü ve vaizliğe ilmi kifayetin bulduğu bir âlim

1950’li yıllara gelindiğinde bile müftü ihtiyacını önemli ölçüde Osmanlı son dönemi medreselerinde tahsil görmüş veya Darülfünun İlahiyat Fakültesinden mezun zevatla karşılanmış, başka bir ifadeyle kaynak bu yıllarda bile Osmanlı eğitim müesseseleri olmuştur.

heyetince tasdik edilen bir şahsın müftülüğe tayine hak kazandığı ifade edilen 1944 tarihli bir Müşavere Heyeti kararında şu hükme de yer verilmişti: “Devlet hizmetine alınmak için umumi ahkâm dairesinde menşe şahadetnamesi mevcut bulunan ve meslekte bulunduğu dair vesika ibraz eden bir kimseden mesleki tahsil vesikası aramaya mahal yoktur.”

1935 yılına ait kanunun neşrinden yıllar sonra Diyanet İşleri Başkan-

lığı’ndan müftülüklere gönderilen 25 Aralık 1952 tarihli genelgede, söz konusu kanunun 4. maddesine dayanılarak mahallinde yapılacak müftü seçimlerine ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmişti. Bu cümleden olarak, müftü seçimine aday olacaklarda aranılacak eğitim şartları da sıralanmıştır. (Madde: 7) Buna göre adaylarda; Darülfünun İlahiyat Fakültesi, medrese (Medresetü’l-İrşad, Medresetü’l-Vaizin, Kuzat Medresesi, Nüvvab, Daru’l-Hilafeti’l-Aliyye Medresesi Sahn bölümü) veya bunlara muadil yurt dışında dinî yükseköğrenim görmüş olmak veya dersiam olmak; 3 Mart 1924 tarihinden önce icazet almış olmak, icazete sahip olmayanların ise Başkanlıkça yapılan müftülük imtihanına girerek yeterlilik belgesi almış olmak şartları aranmıştır. Genelgede ayrıca müftülük ehliyet imtihanına ilişkin açıklamalar da bulunmaktadır.

Müşavere Heyetinin müftü ve vaiz adaylarının mesleki ehliyetlerinin tespitine yönelik teklifi

1950’ye geldiğimizde Müşavere Heyeti, Başkanlık Makamı’na bir yazı yazarak öteden beri taşrada yapılagelen mesleki ehliyet tespitine yönelik imtihan konusunda farklı bir uygulama cihetine gidilmesini ayrıca icazetnamesi olanların da imtihana tabi tutulmasını teklif etti. Çünkü Heyete göre, taşrada yapılan bu imtihanlar sonucu görev getirenlerin çoğunun ehliyetsiz oldukları daha sonra anlaşılmıştır. Bu doğrultuda alınan kararda şöyle denmişti:

“Vaizlik gibi mühim bir irşad vazifesinin ve müftülük gibi bir fekahet ve ifta memuriyetinin Başkanlık dairesi haricinde keyfiyeti meçhul bir denemeye veya herhangi (bir) emelle alınmış bulunması muhte-

mel olan bir icazetnameye isnad ettirilmesi mezkûr vazife ve memuriyetlerin naehil ellere tevdi edilmesine sebebiyet vereceği endişesiyle, bundan sonra bu vazife ve memuriyetlere talip olanların ellerinde icazetnameleri bulunsa dahi Kurulumuzda denemesi yapılmak üzere Yüksek Başkanlığa müracaat eylemeleri lüzumuna karar verildiği saygılarımızla arz olunur.”

Kurulun müftülük ve vaizlik imtihanı ve icazetnameler konusunda aldığı bu kararın taşrada itirazlara neden olduğu anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Başkanlık Makamı, Kurul'dan bu itirazların incelemesini istemiştir. Kurul'un yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı raporda söz konusu kararı savunmakla birlikte bunu revize cihetine gittiği anlaşılmaktadır. Raporda özetle şu değerlendirmede bulunulmuştur:

“25 seneden fazla bir zamandır dini tedrisat mülga olduğuna göre, elinde icazetname olup müftülük veya vaizliğe talip olan şahısların icazetnameleri Başkanlıkça tanınip bilinen üstadlardan alındığı bilinmedikçe itibar edilmemesi gerekir. Maruf üstadlardan alındığı anlaşılan icazetnamelere gelince; kişinin böyle bir icazetnameye sahip olması, o kişinin ilmi ehliyeti için kesin delil teşkil etmez. Böyle olduğu tecrübe ile sabit olduğundan, sırf elinde icazetname var diye bir kişi imtihana tabi tutulmadan o kişiye yetki belgesi verecek Kurumumuzdan bir üye mevcut değildir. Yapılacak imtihanın mahalli meselesine gelince; imtihanın selameti ve güvenilirliği açısından bunun merkezde bizzat Kurul üyelerinin reyleriyle belirlenmesi gerekir ki, bu yetkiyi Kurul'un kendisi için bir hak olarak görmesi tabiidir. Ancak merkeze çok uzak mahallerde bulunanların imtihanı bulundukları yerde yapılabilir. Bu

durumda imtihanda Dersiam müftülerin yanında bölgenin gezici vaizi de bulunmalıdır.”

1950 sonuna doğru Müşavere Heyeti yine farklı bir karara daha imza atarak o tarihten itibaren müftülük ve vaizlik imtihanlarının belirli zamanlarda topluca yapılması doğrultusunda Başkanlık makamına bir öneride bulundu. Öteden beri her aday için ayrı ayrı zamanlarda yapılan müftülük ve vaizlik imtihanlarının Başkanlık ve Kurul'un çalışmaları açısından büyük bir zaman kaybına sebep olduğu gerekçe gösterilen talepte, bu imtihanların önceden belirlenen günlerde, merkezde topluca yapılmasının uygun olacağı belirtildi. Ancak kısa bir süre sonra alınan başka bir kararda, imtihan için Kurul'a müracaatın, taliplerin merkeze gelip Kurul'un huzurunda imtihan vermenin isteğe bağlı olduğu belirtilecektir.

Değerlendirme

1950 öncesi müftü seçim ve tayinine ilişkin verdiğimiz malumat çerçevesinde iki-üç noktanın, üzerinde teemmüle değer olduğu kanaatindeyim. Birincisi, dönemde mahallin görevli ihtiyacının karşılanmasında bölgede yetişmiş kişilere öncelik verilmesi dikkate değerdir. Kuşkusuz, burada detayına giremeyeceğim, bunu zorunlu kılan sebepler vardı.

İkincisi ise, dinî hizmetlere eleman alımında mesleki tahsil belgesinden, diplomadan, tabir caizse etiketten ziyade ehliyeteye önem verilmiş olması, kişinin yetkinliğine öncelik verilmesidir. Dönemin anlayışına göre, diplomayı, tahsil belgesini, dinî hizmetlere kabulde bir ön şart olarak kabul etmek; etiketi olmayan ama yetişkin ve ehil insanları din hizmetlerinde saf dışı bırak-

mak, onları heba etmek olurdu. Bir kaht-ı rical döneminde bunu göze almak tabiatıyla mümkün değildi.

Müşavere Heyeti'nin, 1950 yılının sonuna doğru, ellerinde mesleki tahsil belgesi olsun olmasın, görev talebinde bulunanların mutlaka Reislikçe imtihan edilmeleri doğrultusundaki önerisi de zamanına göre atılmış önemli bir adımdır ve bunun da günümüze bakan yönünün olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki; bir kişinin vaktiyle dinî yüksek tahsil görmüş ve hatta bu tahsile binaen müftülük vaizlik gibi görevleri ihraz etmiş olması, aradan şunca zaman geçtikten sonra, bu kişinin mesleki ehliyetini hâlen de muhafaza ettiği anlamına gelmemektedir ki, Heyet'in bu mütalaasının satır aralarından bunu okumak mümkündür.

Ülkemizde 1925-1950 yılları arasında din eğitiminin hiçbir şeklinin yapılamamış olması nedeniyle imam-hatip gibi cami görevlilerinin istihdamında uzun yıllar hiçbir din eğitimi şartı aranamazken bu sıkıntılı dönemlerde müftü ve vaizlerin tayininde yine de onların olabildiğince mesleki tahsili bulunmasına özen gösterilebilmiş olması da dikkate değer diğer bir husustur.

Şu da önemli bir keyfiyettir: 1950'li yıllara gelindiğinde bile müftü ihtiyacını önemli ölçüde Osmanlı son dönemi medreselerinde tahsil görmüş veya Darülfünun İlahiyat Fakültesinden mezun zevatla karşılanmış, başka bir ifadeyle kaynak bu yıllarda bile Osmanlı eğitim müesseseleri olmuştur. 3 Mart 1924'ten önce alınmış icazetnameler, mesleki tahsil belgesi olarak kabul edilmiştir. Nitekim 1940'lı yıllarda müftü ve vaiz olarak görev yapanların çoğu icazetli kişilerdir. ■

MEDENİYET KURUCU BİR FELSEFE: AHİLİK VE FÜTÜVVET

Umut GÜNER

Ahi kelimesinin etimolojisinin ne olduğu hususunda muhtelif görüşler ve deliller sunulmuştur. Bazı araştırmacılar Arapça “kardeşim” manasına gelen “ahi”den geldiği hususu üzerinde dururken; bazı araştırmacılar ise Kaşgarlı Mahmut’un “Divan-ı Lügati’t-Türk” adlı eserinde geçen, “eli açık, cömert ve yiğit” gibi anlamlara gelen Türkçe “akı” kelimesinden geldiği görüşünü dile getirmiştir. Ahi kelimesinin tarihî süreç içerisinde aldığı mana, oluşturduğu kavram ve ruhu göz önünde bulundurulunca bu iki kelimenin birbirinden hiçbir farkı olmadığı aşikârdır.

Nitekim Ahi mensuplarının faaliyetleri ve tasavvufi birikimleri ile ilgili günümüze bilgi aktaran “Ahi Fütüvvetnameleri” ve Ahiler hakkında kayıt tutan seyyahların gözlemleri bizlere ahiliğin beslendiği kaynaklar ve ruhunu oluşturan unsurlar hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Ahilik, tamamı ile Türk kültürünün ve inancının ağırlıklı olarak kendi öz kaynaklarından ve az da olsa farklı kaynaklardan beslenerek oluşturduğu bir sistemdir. Sistem İslam inancı ile birlikte, İslam öncesi kadim Arap geleneklerinden de beslenmiştir. Beslenen bu kaynaklar içerisinde en önemlisi hiç şüphesiz ki kadim Arap “feta” ve “fütüvvet” geleneğidir.

“Feta” Arapların, ahlaki erdem ve hasletlere sahip olan gençlerine ve-

rilten bir isimdir. Özellikle toplumsal barış, yardımseverlik ile ticari alanda kalite ve doğruluğu gaye edinen Arap gençlerinin adıdır. Nitekim kökleri “cahiliye dönemine” kadar gitse de, asıl manasını tamamı ile İslam dininin nüzulü ile birlikte bulmuştur ve tamamlamıştır. Bu telakkinin İslam tarihi içerisinde en önemli örnekleri “Hilful Fudul” ve Hz. Peygamber’in kurduğu “Medine Pazarı”dır.

Erdemliler Cemiyeti olarak adlandırılan Hilful Fudul, Hz. Peygamber’in gençlik yıllarında katıldığı bir cemiyettir. Feta denilen yiğit ve erdemli kişilerin bir araya gelerek yeminleşerek oluşturdukları bu cemiyetin esas gayesi toplumda haksızlığa uğramış, fakir ve desteğe muhtaç kişilere yardım etmektir. Hz. Muhammed, risaletinden sonra dahi toplumsal dayanışmayı güçlendiren bu topluluğu anmış ve önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Abdullah b. Cüd’ân’ın evinde bir antlaşmaya katıldım. İslam çağında dahi böyle bir antlaşmaya çağırılsam gene kabul eder ve katılıırım. Çünkü İslam, Hilful Fudul’u destekleyip güçlendirmekten başkasını yapmaz.” (İbn-i Kesir, el-Bidâye, II, 295.)

Kadim Arap geleneğinde bulunan feta kavramı, İslam ile birlikte daha da güçlenmiş, İslam’ın mümin insanlara yüklediği bütün müspet özellikler ile iç içe geçmiştir. Bu dönem ile birlikte feta, tamamen İslam’ın ideal olarak örnek gösterdiği insan tipi olarak anılmaya

başlanmıştır. Fütüvvet mensupları Hz. Muhammed’in izinden giden, onun ahlakı ile donanmış, onun erdemliliğine sahip olan kişiler olarak anılmaya başlamıştır. Fütüvvet mensuplarının beslendiği en temel kaynak yüce Kur’an-ı Kerim olmuştur.

İslam inançları ile Arap ahlak ve geleneğinin de baskın olduğu fütüvvet düşüncesi, özellikle İslam fetihleri sonrası tasavvufi birikim ile kaynaşmış, iç içe geçmiş ve yayılma alanı bulmuştur. Bu dönemde fütüvvet ve feta birçok İslam âliminin de görüşleri ile sistemleşmeye başlamış. Fütüvvet ile ilgili müstakil eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Fütüvvetname adı ile anılan bu eserler, fütüvvet ve Ahilik düşüncesinin felsefi temel ve doktrinlerini oluşturmuş, bu düşüncenin aktarımı ve devamlılığını sağlamış, birçok tekke ve medresede okutulmuştur.

Hatta bu dönem içerisinde fütüvvet mensubu kişilerin siyasi hayatta da etkin olmaya başladıkları görülmektedir. Özellikle fütüvvet telakkisi Abbasi halifesi en-Nasr Li-Dinillah tarafından tamamen sistemleştirilip müessesese hâline getirilmiştir. Abbasi coğrafyasının her yerinde, bütün İslam şehirlerinde fütüvvet teşkilatları oluşturulmuştur. Bu teşkilatlar vasıtası ile toplumsal, dinî, siyasî ve iktisadî alanlarda devlet otoritesini güçlendirmiştir. Toplumsal hayat fetalar eliyle düzeltilmeye çalışılmıştır. Devlet otoritesinin zafiyete uğra-

dığı, toplumsal karışıklıkların meydana geldiği dönemlerde fütüvvet mensupları, merkezî otoritenin güçlenmesini sağlamış, toplumsal ihtilaf ve karmaşanın ortadan kalkmasına vesile olmuşlardır. İslam tarihinin en kanlı ve karanlık dönemi olarak tabir edilen Moğol zulmü zamanında Moğol baskısına karşı savaştan ve direnç oluşturan en önemli zümre Ahiler olmuştur.

Kadim fütüvvet geleneğinin yayılma sahalarından birisi de bu dönemde zirve dönemini yaşayan Selçuklu Anadolu'sudur. Özellikle fütüvvet düşüncesine mensup âlimler ve kişiler Abbasi siyaseti neticesinde Anadolu'ya gelmiş ve burada faaliyetlerde bulunmuşlar, bilhassa da Müslüman Türkler arasından hızla taraftar kazanmaya başlamışlardır.

İslami fütüvvet telakkisi bu dönemde Türk kültür ve medeniyeti ile karşılaşmış, âdeti zaman içerisinde içi içe geçmiş ve "Türk Ahiliği"ni doğurmuştur. Özellikle feta ve fütüvvet düşüncesindeki erdemlilik, yardımseverlik, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma vb. olumlu özellikler Türklerdeki başta "alp"lik olmak üzere birçok özellik ile benzeşmiştir.

İslami fütüvvet felsefesi, Türk Ahiliği olarak Anadolu'da kendini bulmuş, birçok önemli misyonu yüklenmiş ve yerine getirmiştir. Öncelikli olarak Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasında Ahilere büyük iş düşmüş, Ahiler Anadolu'da İslam varlığının yayılmasında ve kendi medeniyetini kurmasında etkin bir rol oynamışlardır.

Ahilik medeniyetinin oluşmasında başta Ahilerin Anadolu'da piri olan Ahi Evren olmak üzere birçok tasavvuf erbabının katkısı çok büyük olmuştur.

Ahiler Anadolu'da tekke ve zaviyeler inşa etmişler, vakıflar kurmuşlar, imaretler inşa etmişler, yardıma muhtaç halka yardım etmiş, yeni göçler ile gelen halkın yerleşmesine ön ayak olmuş, yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Şehirlerin kurulmasını ve halkın gerekli ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamışlardır. Sanayi alanları kurmuşlar, çarşılar inşa etmişlerdir. Anadolu'nun ekonomik anlamda bir ticaret merkezi hâline gelmesinde önemli bir rol oynamışlardır.

Özellikle Müslümanlar, Anadolu'ya geldiğinde daha önceden burada yerleşik olarak bulunan gayrimüslimler karşısında yaşadıkları sıkıntıları Ahilerin yardımı ve girişkenliği ile aşmışlardır. Nitekim yerleşik bir düzenleri, çarşıları, kurum ve kuruluşları olan gayrimüslimler karşısında zorlanan Müslüman esnafa Ahiler kurdukları sistem ve dayanışma ile yardım etmiş, onların güçlenmesini sağlamıştır.

Özellikle belirtmeliyiz ki Ahilik düşüncesini esnaf zümreleri ile sınırlandırmak tamamı ile yanlıştır. Ahilik, yazımızın başından itibaren ifade ettiğimiz gibi çok yönlü medeniyet kurucu bir unsurdur. Ahilik esas itibarı ile tasavvufi bir sistemdir. Türk tasavvufi hayatının oluşturduğu felsefi bir yapıdır. Bu tasavvufi sistem özellikle esnaf zümreleri arasında taraftar bulmuş ve yayılma göstermiştir. Esnaf zümresi içerisinde yayılması ise Türk ticari hayatını müspet manada etkilemiş, onun hayatının zenginleşmesini ve kaliteli bir sistem oluşturmalarını sağlamıştır.

Ahilik düşüncesinin mensubu olan Ahiler, insani ilişkileri, ahlaki karakterleri, erdemli davranışları, doğru ve dürüst tavırları ile Türk ekonomik ve sosyal hayatının zir-

vesini oluşturmuşlardır. Selçuklu Anadolu'sunda şekillenen bu ahlaki sistem, Osmanlıların kuruluş döneminde etkin olmuş, hatta lonca sistemi kuruluncaya kadar bozulmadan dinamik bir şekilde devamlılık sağlamıştır. Özellikle kuruluş döneminde Osmanlıların Bizans uçlarındaki mücadelelerinde, Balkan coğrafyasının Türkleşip İslamlaşmasında gaza yapan zümrelerin başında Ahiler gelmiştir. (Umut Güner, Tarihte Fütüvvet ve Ahilik s. 130.)

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, İslam inancı ile Türk kültür ve medeniyetinin birleşerek oluşturduğu bu felsefi sistem, bizim medeniyetimizin en önemli kaynaklarından birisidir. Maalesef günümüzde medeniyetimizin oluşturduğu bu ahlaki sistemin ve temsilcilerinin izleri silinmek üzeredir.

Ahilik her yönü ile örnek alınabilecek bir felsefi sistem, bir medeniyet unsuru; Ahiler ise her yönü ile örnek alınabilecek ideal bir insan portresidir. Küreselleşen ve sekülerleşen bir dünyada Ahilik bizim için kendi öz ruhumuzda bulunan, geçmişimizden çıkarıp bu güne taşımamız gereken bir medeniyet unsurumuzdur. Gençlerimiz için ideal olarak görülebilecek eşsiz bir örnekliktir. Kapitalizm karşısında varoluş mücadelesi veren sanayimiz, zanaatkarlarımız ve esnaflarımız için bir kurtuluş reçetesidir.

Ahilik ve Fütüvvet ruhunun tekrar ihya edilmesi, insani ilişkilerimizin düzenlenmesi ve esnaf ahlakımızın oluşturulması demek medeniyetimizin tekrardan ihyası demektir. Tarihî tecrübelerimize ve medeniyet oluşturan unsurlarımıza tekrar dönmek ve bu kaynaklardan beslenmek dileği ile... ■

EN HAYIRLI ÜMMET

Hilal CEYHAN KÖKSAL | Ankara Çankaya Kur'an Kursu Öğreticisi

Hayat, düşe kalka yürümeye çalıştığımız, her tökezlediğimizde etrafımızda yardım alabileceğimiz kim var diye bakındığımız bir yolculuk. Ne kadar dik durmaya çalışsak nafile, etrafımızdaki insanlarla varız. Allah, kullarını bu dünyaya tek başına göndermemiş. Zorlukları beraberce aşıp bu imtihandan alnımızın aklıyla çıkalım diye bizi eş, dost ve akrabalarla desteklemiş.

Her birimiz, farklı ilgi alanlarına sahibiz. Yaratılışlarımızdan gelen şahsımıza münhasır özelliklerimiz var. Bu özellikler, ebeveynlerimizle, tecrübelerimizle, eğitimimizle ve hayatımıza giren diğer insanların tesiriyle geliyor ve değişiyor. Diğer taraftan hepimiz, benzer zaafılara ve benzer ihtiyaçlara sahibiz. Birbirimizden öğreneceğimiz onca şey varken insanın insana yabancılaşması tuhaf şey...

Ahir zaman ümmetinin başlıca sorunlarından biri, insanların içine dönerek kendi dertlerinden başkasını görmez oluşu. Aldırmazlık, vurdumduymazlık ve benmerkezcilik yüreklerimizi istila etmiş... Etrafımızda merhamet dolu bir bakışımıza, sıcacık bir gülümsememize muhtaç o kadar çok insan var ki! Sadece sırtını sıvazlayıp hatırını sorduğumuz birinin bile fark etmeden kim bilir hangi yarasına merhem oluyoruz...

Yüce Rabbimiz de bizden uyanık olmamızı etrafımızdaki insanların ihtiyaçlarını fark ederek onlara faydalı olmamızı bekliyor ve Âl-i İmran suresinin 110. ayetinde şöyle buyuruyor: “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz...” Ne kadar önemli bir sorumluluk yüklenmiş sırtımıza değil mi?

İster din adamı ister din gönüllüsü deyin -ya da hiçbir unvanı olmasın- bu yola baş koymuş herkes, bu görevi yerine getirmeye çalışıyor. Bu insanların ortak özelliği, diğer insanların hayatlarına dokunmak, onların hem bu dünyada hem de ahirette iyiliğe ulaşmalarını sağlamak.

İnsanların alışkanlık edinmesi de alışkanlıklarını terk etmesi de kolay değildir. Dolayısıyla onların seçimlerini etkilemek zordur. Din gönüllüleri, zoru başarırlar. Kendini dindar olarak tanımlayan herkesin hayatında böyle bir din gönüllüsünün tesiri vardır. Bu işin sırrı nedir diye düşündüğümüzde ortaya iki husus çıkar: samimiyet ve azim. Bu işe niyetlenen kişi bu yola baş koymalı, gönlünü her daim temiz tutmalıdır.

Birinin hayatına dokunabilmek, onun maneviyatının mimarı olabilen en başında kuvvetli bir muhabbet gerektirir. Kişi karşısındakini severse onun dediklerini kabul edip kendini değişime açar. İlişkinin herhangi bir menfaate dayanmaması onu sürekli kılar. Bu noktada din gönüllüsünün samimi ve sevecen yaklaşımı hayati öneme sahiptir.

Diğer önemli şart ise gerekli ilmi donanıma sahip olmaktır. Hoca

konumundaki kişinin, Kur'an ve sünnetten beslenmesi gerekir. Sağlıklı bilgilerle donanan müminler, Allah ve Resulünü sevmeye, dolayısıyla hocasına da derin bir muhabbet duymaya başlarlar.

İslam'ın ilme verdiği değer de Müslümanların âlimlere olan hürmet ve muhabbetini besler. Âlim denilince insanların aklına ilmiyle âmil olan samimi din bilginleri gelir. Böyle âlimler, toplumumuz

**İster din adamı
ister din gönüllüsü
deyin -ya da hiçbir
unvanı olmasın- bu
yola baş koymuş
herkes, bu görevi
yerine getirmeye
çalışıyor. Bu insan-
ların ortak özelliği,
diğer insanların
hayatlarına dokun-
mak, onların hem
bu dünyada hem de
ahirette iyiliğe ulaş-
malarını sağlamak.**

tarafından öyle sahiplenilmiştir ki sağken bulundukları mekânlar; vefatlarından sonra da kabirleri ziyaretçi akınına uğrar.

Günümüzde âlimlerin izinden yürüyen pek çok din gönüllümüz vardır. Arkasında saf tuttuğumuz imamlarımız, ezan ve salalarıyla ruhumuza dinginlik veren müezzinlerimiz ve Kur'an öğretmeye gönül vermiş, bu yola hayatını adanmış Kur'an kursu hocalarımız bunlardan aklımıza ilk gelenler...

Toplumun önemli bir kesimine hitap eden ve onları yönlendirme becerisine sahip bu “hoca”ların milletimize kazandırdığı pek çok güzellik vardır.

Halkımızın hocalara teveccühü büyüktür. “Hoca” denildiği zaman insanlarda saygı ve sevgi hisleri uyanır. Tabi bu hislerin beslenmesi gerekmektedir. İnsanlar, “hoca” diyerek kendilerine rehber edindikleri kişilerin samimiyetlerini görmek isterler. Eğer ihlas ve azmi bir arada görürlerse o hoca, onların hayatına dâhil olur. Sadece fetva mercii değil, kararlarını alırken başvurdukları, gidip dertlerini anlattıkları samimi bir danışman hâline gelir. Bu da cemaat bilincinin oluşmasını sağlar.

Hocaların makbul olması için bir takım özellikleri haiz olması gerekir. Bu halkımızın aldığı güvenlik tedbirlerinden ilkidir. Bu şekilde hocaların bilgisi halk tarafından sınanır. Sorulan soruların hepsi, bilgilenmek maksadını taşımaz. Bazen aynı sorunun sorulduğu ikinci ya da üçüncü hocasınızdır ve verdiğiniz cevapla “derin” bir hoca olup olmadığınız sınanıyor. Samimi Müslümanların keskin bir değerlendirme yetenekleri vardır. Kendisinden daha donanımlı âlimleri hafife alan ya da bazı hakikatleri kolaylık uğruna terk ettiği sezilen hocaların, insanlar nezdinde bir ciddiyeti kalmaz. İyi hoca olmak, gerekli donanıma sahip olmanın yanı sıra samimi ve mütevazı olmayı da gerektirir.

Bu öyle bir samimiyettir ki hayatınızda başka bir şeye yer bırakmaz. Eğer bir hocaysanız, bu yaşamınızın her alanına yansır. Kurumunuzun kapısından çıkarken bıraka-

bileceğiniz bir unvan değildir bu. Komşularınızın gözünde de alışverişinizde de tatilinizde de hocasınızdır! Dost meclislerinde muhabbet ederken ya da spor yaparken veya herhangi bir işle meşgulken bu sıfattan bağımsız hareket edemezsiniz. Giyim kuşanız, kullandığınız aracınız, gittiğiniz mekânlar, hangi markaları tercih ettiğiniz dikkat çeker. Şahsi hatalarınız, İslamiyet'e mal edilir. Sizin gündelik işleriniz, insanların kendilerine fetva çıkardığı örnekler hâline gelir. Bu da ciddi bir sorumluluktur. Tatili ve emekliliği olmayan bir meslektir.

Günümüzde şartları rahatlasa da eskiden beri bu, emek ve yürek isteyen bir iş olmuştur. Hakikati her

şartta söylemek ve Allah'ın emir ve yasaklarını her zaman insanlara duyurmak, hocanın birinci vazifesidir. Mesela, sıkıntılı zamanlarda görevini gayretle yürüten pek çok gönül eri, nezarethanelerde ve hapishanelerde alıkonulmuş ama hiçbir şey onları tebliğ vazifesinden geri koymamıştır. Onların bu azimleri sayesinde vatanımızda bayrak inmemiş, ezanlar dinmemiştir.

Güzel yurdumuz, ilme irfana beşlik eden bir diyardır. Her biri topluma örnek olacak nice güzel insan bu topraklarda yaşamıştır. Bu insanların öncülük ettiği hayırlardan bazıları, asırlarca süren sadaka-ı cariyelere dönüşmüş; gönüllere nüfuz eden samimi telkin-

leri, Türk-İslam geleneğinin şekillenmesine vesile olmuştur.

Din gönüllüleri, her dönemde olduğu gibi günümüzde de zor bir görev yüklenmişlerdir. Çünkü artık insanların vakitlerini heba eden, yaşamlarını etkileyen, bırak düşünmelerini engelleyen pek çok uyarıcı var. Eskiden helal haramın öğretilmesi yeterliyken, şimdi insanların neden haramdan kaçınması gerektiğine ikna edilmesi, yeri geldiğinde iman ile ilgili tereddütlerinin giderilmesi gerekiyor.

Bu konuda bazen eski yöntemler yetersiz kalabiliyor. Bunun için teknolojinin imkânlarından daha çok faydalanılması ve yeniliklere açık olunması kısacası din gönüllülerinin de kendilerini güncellemesi gerekiyor. Akla ve kalbe giden tüm yolların denenmesi, insanların sevgi damarının yakalanması çok önemli. Haz çağında herkes, kendisini mutlu eden şeyin peşinde koşarken onları doğru yol üzerinde tutmak zor bir zanaat. Bunun için alın teri dökmezsek insanları içine alan girdabın yanı başımızdakileri yutuverdiğini göreceğiz. Gayret bizden takdir Allah'tan olacak. Samimiyetle sarf edilen her cümle, bir yankı oluşturacak. Ve belki böylece bizler, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet olduğumuzu fark edecek, dünyaya da bunu böylece göstermiş olacağız.

Sözlerimizi Necm suresinin 39-41. ayetleriyle sonlandıralım: "İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir." ■

Günümüzde âlimlerin izinden yürüyen pek çok din gönüllümüz vardır. Arkasında saf tuttuğumuz imamlarımız, ezan ve salalarıyla ruhumuza dinginlik veren müezzinlerimiz ve Kur'an öğretmeye gönül vermiş, bu yola hayatını adanmış Kur'an kursu hocalarımız bunlardan ilk aklımıza gelenler...

Modern kent, topraktaki canlılığı ziftlemekte veya dokusunu bozarak betonlaştırmaktadır. Ölü olan bu iki madde de şahsiyetleri bireyleştirerek ya şehirden koparmakta (otomobil) ya da bir hücreye koymaktadır (konut). Orta, kaybedilmiştir.

ŞEHİR VE ORTA

Lütfi BERGEN

İslam şehri"ni "Batı kenti"nden tefrik ederek düşünmek, toplumların "adalet-orta" ile nasıl yerleşeceğini problemleştirmek anlamına da gelir. "Adalet-orta", Nikhomakhos'a Etik'in merkezî kavramı olarak bilinmektedir. Aristoteles, "Biri aşırılık öteki ek-

siklik olan iki kötülüğün ortası"nı, erdemlilik saymaktaydı. Bu nedenle "Erdemli olmak, her şeyde ortayı bulmak güç iştir. Sözel geliş bir dairenin ortasını bulmak herkesin değil, bilenlerin işidir; aynı şekilde öfkelenmek, para vermek ve harcamak herkesin yapabileceği kolay bir şeydir ama bunların kime ne kadar ne zaman, niçin, nasıl

yapılacağı ne herkesin bilebileceği bir şey ne de kolaydır." (Aristoteles, Nikhomakhos'a Etik, Bilgesu Yayınları, 2009, s. 42.) demekteydi. Dikkat edilirse Aristoteles alıntı yaptığım bu cümlelerinde 4N-1K sorularının cevabını "orta"ya bağlamıştır.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Yesrib'e hicretiyle ortaya çıkan "sünnet"in,

yerleşmenin nasıl sağlanacağı hususunu vahyin coğrafyasında yaşayan toplumlar için “kaygı”ya dönüştürdüğünü görmekteyiz. Yesrib’den Medine’ye evrilen şehir, “erdemli toplum”un mekâna yerleşme düzenini varoluşu açısından esas sayıyordu. Nitekim “İman ettiği hâlde henüz hicret etmemiş olanlar (var ya), hicret edinceye kadar onlar üzerinde herhangi bir velayet hakkınız yoktur.” (Enfal, 8/72.) ayeti “erdemli bireyselliği” düşüncesini iptal etmekte ve erdemlileri “şehre hicret etmeye” çağırıyordu.

İmam Matürîdî, bu ayetin tefsirinde “Onlar hicretin farz olduğunu düşünüyorlardı.” (Mâtürîdî, 2017: 296.) demektedir. İmam Matürîdî, hicret edenlerin Allah ve Rasulü’ne hicret etmekle “destek vermek, haklar ve borç meselelerinde yardımlaşmayı eksiksiz yerine getirmek” anlamında “birbirlerine yâr ve yakın” olduklarını ifade eder. Ardından iki hususa dikkat çeker. Birincisi: Bu ayette geçen “velayet” kavramı, “yönetim ve hâkimiyette yardım, destek ve yakınlık ile din konusunda yakınlıktır.”; İkincisi: Bu ayet Mutezile’nin görüşünü reddeder. Çünkü Allah, hicret etmeyenler için iman niteliğini devam ettirmiştir. Hicret etmeyenlerin dinî yakınlık hakkı vardır; din vasıtasıyla destek olma, yardımlaşma, haklar ve menfaatlerde yakınlık hakları yoktur.” (Mâtürîdî Ebu Mansûr, Te’vîlâtü’l Kur’an, Ensar Yayınları, c: 6, 2017 s. 297.)

Anlaşılabileceği üzere Allah ve Rasulü’ne yakınlığın mekânsal ve toplumsal anlamda da “kurb” olabilmesi, bir şehir inşasını icbari kılmaktadır. Farabi de “medine” kavramını böyle düşündü ve “şehir” konusunu binalar, yollar, konaklar, hanlar, hamamlar ile şekillenmiş mekân düzenlemesi olarak ele almadı. Dolayısıyla

önce “fazıl toplum”un ortaya çıkması ve “orta-adalet”in tesis edilmesi gerekliydi. Nitekim Farabi’de şehir, kalbe yakınlık (kurbîyet) duyan cihazların (organların) bedenleşmesi, insan vücudunu oluşturması gibi örnekendirilmiştir. Farabi’de “insan”, yeryüzüne fırlatılmış bir varlık değildi. O, kalpten fışkıran bir cesetti. “Kalp Allah’ın evidir.” beyanı kalbin etrafında toplanan kadavraya “hayat” vermektedir. Nitekim “Biz ona şahdamarından daha yakınız.” (Kaf, 50/16.) ayeti de kalbi, Allah’a miracı sağlayan bir organ olarak anlamak konusunda bize ilhamlar vermektedir.

Modern toplumda insanlar mekân da bir şekilde yer tuttıkları için “sünnetteki yerleşme kaygı”sını anlamlandırmakta zorlanmaktadır. Modern kentsel mekân formlarında yaşamayı daha da derinleştirme ve genişletme çabasıyla hareket eden Müslüman kitlelerin “erdemli toplum” inşa etme kaygısını giderek terk ettiği söylenebilecektir. Dolayısıyla hâlen yaşadığımız kentsel mekân formlarının insanları belirlediği hususu çok az kişi tarafından algılanabilmektedir. Saadettin Ökten modern yerleşme düzeninin “Medine-fazıl toplum” oluşumuna karşıt bir zihniyetle Batı dışı toplumlara kabul ettirildiğini ima ederken haklıdır: “Her planlama, hayat ve insan üzerinde bir tahakkümdür. Her inşa edilen biçimin insan üzerinde bir etkisi vardır. Belli bir geometride, belli bir mekânsal düzende yaşamak, o mekânsal düzenin kendi hiyerarşisini, kendi nizamını birey ve toplumların hayatına yansıtması anlamına gelir. Mekân düzenlemesi ve planlama, bir istikbal öngörüsü içerir. Kentsel planlama, toplumun o çağdaki insanları üzerinde biçim-

leme aracıdır. Mekânın kurgusu, beşerî hayata hâkim olur. ‘Apartmanda yaşıyoruz, komşuluk bitti.’ ifadesi bilinçten yoksundur. Çünkü apartman özellikle ‘komşuluk bitişin’ diye yapılmış bir mekân-yerleşme düzenidir. Apartmanı Müslüman bir toplum üretmemiştir. Apartman, bireyler oluşsun, bunlar güçsüz, savunmasız, dayanışmasız, dayanaksız kalsın diye kapitalizm tarafından geliştirilen bir yapılanmanın ürünüdür.” (Saadettin Ökten, İçimde AVM Var, Tutukitap Yayınları, 2015, s. 95-97.)

Kuş evleri yapan, sebiller bırakan, kışın aç kalan kurtlardan mesul idareci örnekleri koyan, garibanla, tabiatla, canlılarla barışık bir şehir tasavvuru inşa eden önceki yerleşme düzenimizi kaybettiğimiz için Saadettin Ökten’in yukarıda mealen naklettiğim görüşlerinin hakikati ifade ettiği söylenebilecektir.

Modern kentsel mekân, buna bağlanan yerleşme düzeni ve ulaşım sistemi iki “ölü madde”nin üstünde hayat sürdürmemizi planlamaktadır: Beton, petrol (zift-plastik). Doğası gereği içinde canlı barınmayan bu iki maddenin mekân-toplum düzenlemesinde merkeze çekilmesi birbirlerine veli kılınan şahsiyetlerin birbirinden kopmasına, “salih toplum” hâlinde ortaya çıkan şehrin dağılmasına sebebiyet vermektedir. Nasıl?

Yukarıda (Kaf, 50/16.) ayetinde geçen “hablil verîd” için “boyna dolanmış bağ, cesede bağlanan ruh kordonu” gibi anlamlar verilmiştir. TDV İslam Ansiklopedisi’nde “habl” kelimesinin mecazi olarak “ahit, zimmet, eman” anlamlarında kullanıldığı da ifade edilir. (M. Zeki Duman, Hablullah, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 14, 1994 s. 380.)

“Her planlama, hayat ve insan üzerinde bir tahakkümdür. Her inşa edilen biçimin insan üzerinde bir etkisi vardır. Belli bir geometride, belli bir mekânsal düzende yaşamak, o mekânsal düzenin kendi hiyerarşisini, kendi nizamını birey ve toplumların hayatına yansıtması anlamına gelir. Mekân düzenlemesi ve planlama, bir istikbal öngörüsü içerir. Kentsel planlama, toplumun o çağdaki insanları üzerinde biçimleme aracıdır. Mekânın kur-gusu, beşerî hayata hâkim olur.”

Âl-i İmran suresinin 103. ayetinde geçen “hablullah” kavramıyla Kaf suresinin 16. ayetinde geçen “hablil verîd” kavramı hicretle inşa edilen “şehir ve fazıl toplum”u imleyen Enfal suresinin 72. ayetine tatbik edilebilecektir. Bu şekliyle birbiriyle ahitleşmiş topluluklar “akraba” gibi olmakta, mekânda yaşayan canlılar zimmet altına alınmaktadır.

“Şehir-toplum”, insanların yardım-laşma, haklar-borçlar konusunda birbirine yâr ve yakın (kurb) olma erdeminin neticesinde varlığa çıkmaktadır. Dolayısıyla şehirde her varlık “orta” durumunda yaşamaktadır. İnsanlar zamanı güneşin ve ayın hareketlerine göre tayin etmekte, ışığı güneşten almaktadır. Göçmen kuşlar devrevi vakti kollamaktadır.

Ağaçlar yağmuru, kışı çekmekte; güz ve zemheri soğğun tesiri, ağacın ateşiyle savuşturulmakta, ateşin külü toprağa verilerek çamurdan veya buzdan gelen tesire karşı da önlem alınabilmektedir. Meşakkatler dermanını da yüklenerek tabiatı (cemâd/nebât/hayvanât) şehre çağırarak, insanın emanet vasfının tezahürüne hizmet etmektedir.

Modern kent, topraktaki canlılığı zifilemekte veya dokusunu bozarak betonlaştırmaktadır. Ölü olan bu iki madde de şahsiyetleri bireyleştirerek ya şehirden koparmakta (otomobil) ya da bir hücreye koymaktadır (konut). Orta, kaybedilmiştir. ■

KADÎM BİR MEDENİYETE YOLCULUK: ENDÜLÜS

Dr. Salih AYBEY | Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Uluslararası bir sempozyum vesilesiyle İspanya'nın güneyinde yer alan Granada/Gırnata, Cordaba/Kurtuba ve Sevilla'da bulundum. Gittiğim ülke İspanya idi ancak ben İspanya'da değil eski Endülüs'te bulunmanın hem mutluluğunu hem de hüznünü bir arada yaşadım. İstanbul'dan yaklaşık üç saatlik yolculuk yaparak Malaga Havalimanı'na indik. Buradan da yaklaşık 1,5 saat yolculuk yaparak Granada şehrinde bulunan otelimize yerleştik.

Sempozyum vesilesiyle gittiğimiz şehirde, üç günlük bilgi şöleninin akabinde ilk gezimiz 4-5 km yakınımda bulunan El-Hamra Sarayı'naydı. Granada'ya gittim diyebilmek için, Granada'da görülmesi gereken en önemli tarihî eser, hiç kuşkusuz El-Hamra Sarayı'dır. Burada şu notu zikretmek faydalı olacaktır. Endülüs İslam Devleti'nin gerilemeye başlaması üzerine Muhammed b. Ahmer, devletin başkentini Kurtuba'dan Granada'ya taşıyarak 1232 yılında burada (Granada) Beni Ahmer Devleti'ni

kurmuş ve El-Hamra Sarayı'nın temelini de bu tarihte atmıştır.

Günümüze kadar çok güzel korunarak gelmiş olması, İslam mimarisinin en güzel örneklerinden biri olması, sarayın içindeki ihtişam, her detayı hayranlıkla izlenebilecek yapı ve güzellikte bir yerdir El-Hamra Sarayı. Granada'ya hâkim bir tepe üzerine yapılmış olan bu saray, dışarıdan çok ihtişamlı gözükmesine de, içine girince yeşil bahçesi, geniş avlusu, muazzam

mimarisiyle gözle görülür bir ihtişam ortaya çıkıyor. Tabi ki bu sarayı ziyaret etmek kolay değil. Her gün belli sayıda ziyaretçi kabul ediyorlar. Talebin yoğun olması nedeniyle aynı gün bilet bulmak mümkün olmadığı için birkaç gün önceden biletleri almak gerekiyor. 15 Euro ödeyerek bilet alıp içeri girdiğiniz zaman ise sarayı iki saatte dolaşıp çıkma mecburiyetiniz var. Her bölüme girilecek bir saat dilimi var. O saatte o bölüme giriş yapmaz iseniz biletiniz geçersiz sayılıp diğer bölümleri gezemiyorsunuz.

El-Hamra Sarayı'nın pek çok anlatılacak özelliği olmasına rağmen benim ve hemen hemen bütün ziyaretçilerin dikkatini çeken önemli bir husus vardır. O da saraydaki bütün mekânlara nakşedilen bir cümle. İslam tarihinin en nadide eser-

lerinden biri olan El-Hamra'nın gizemi kanaatimce bu cümlede yatmaktadır. Bu gizemli cümle "Allah'tan başka galip yoktur." anlamına gelen "Lâ Galibe İllallah" cümlesidir. El-Hamra Sarayı'nda 10.000 defa bu cümlemin yazılı olduğu bilgisine ulaşıyoruz. Bu özelliğiyle El-Hamra Sarayı, binlerce defa Allah'ın tek galip olduğunu dünyaya haykıran eşsiz bir saraydır. Sarayın sahiplerinin fani olduklarını, baki olan tek varlığın Allah olduğunu ilan edercesine kemerlerinde, sütunlarında, kubbelerinde, duvarlarında kısacası her yerine "Lâ Galibe İllallah" yazan başka bir saray olmasa gerek.

Dört gün Granada şehrinde konaklamamız nedeniyle fırsat buldukça birlikte yolculuk yaptığım arkadaşımla şehri yürüyerek dolaştık. Şe-

hir merkezinde gördüğümüz birkaç kiliseye girdik. Girdiğimiz zaman yazımın başında da ifade ettiğim o acı ve hüznü yaşadık. Çünkü kürsülerinden ve mihraplarından buraların önceleri birer cami olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Rehberin "buradaki pek çok kilisenin camilerden çevrildiği" bilgisini kilisenin içine girdiğimiz zaman bizzat müşahade ettik. Ayrıca buradaki bütün camilerin kiliseye çevrilmiş olması ve 1515 yılında iki Müslüman gencin İspanyol bir genci öldürmesini bahane ederek 60-65 yaşın altında kalan tüm Müslümanların katledilmesi gibi sebeplerle yaklaşık sekiz asır hüküm süren İslam medeniyetinden burada hiçbir eser kalmadığını gördük. Bu nedenle Beni Ahmer Devleti'nin yıkıldığı 1492 yılı, Endülüs'teki birlikte hoşgörü içinde yaşama tecrü-

besinin bittiği, İslam medeniyetine dair eserlerin tahrip ve talan edildiği yıldır diyebiliriz.

Gezimiz esnasında Tarık b. Ziyad'ın İspanya'yı fethederken ilk ayak bastığı ve gemileri yaktığı yer olan Cebelitarık Boğazı'na da gittik. Bu noktadan Boğaz'ın öbür yakasına (Fas) 14,5 km mesafenin olduğunu öğrendik. Eğer buraya kadar gelmişken Cebelitarık'ı da ziyaret edeyim dersanız İngiltere'den vize almak gerekmektedir. Çünkü burası İngiliz toprağı sayılıyormuş. Daha sonra Güney Avrupa'nın en uç kısmında bulunan ve adını MS. 711 yılında, Cebelitarık kuşatması öncesi buraları keşfetmek üzere Avrupa kıtasına bir çıkartma harekâtı yapan "Tarif İbn Malik"ten alan Tarifa'ya ulaştık. Burası 1292 yılına kadar İslam medeniyetinin egemenliğinde kalmış; ancak bu

tarihten sonra Sancho tarafından bu kasaba Müslümanların elinden alınarak Müslümanların Afrika ile bağı koparılmıştır. Buradan Fas'a deniz otobüsleriyle güneybirlik gidilip gelinebilmektedir.

Gezimizin bir diğer durağı ise Granada'dan yaklaşık 160 km mesafe deyer alan, bir dönem Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti Cordoba (Kurtuba)'dır. Cordoba'ya ulaşınca ve eski adıyla Kurtuba Ulu Camii'yi görünce bir kez daha içimizi derin bir hüznün ve acı kapladı. I. Abdurrahman tarafından Şam'daki Beni Ümeyye Camii'nin mimarisi esas alınarak inşa edilen Kurtuba Ulu Camii, Müslümanların elinden çıktıktan sonra katedrale çevrilmiştir. Kurtuba Ulu Camii, 987 yılında tamamlanmış, 22 bin kişinin içinde aynı anda namaz kılabilirdiği, yapıldığında

1013 kolondan oluşan, şu an Hristiyanların tahribatı sonucunda 856 kolona sahip bir eserdir. (Ziya Paşa, Endülüs Tarihi, s. 280.) Ortasına konurulan haç planlı kilise ve içindeki diğer küçük kiliselere ve tadilatlarla rağmen Kurtuba Ulu Camii, büyük oranda ayakta durmaktadır. İspanyollar buraya Arapça mescid kelimesinden müdevver olarak Mezquita demekteler. Camii katedral olarak kullanıldığı için Catedrale De Mezquita, yani mescit katedrali adını verdikleri bilgisini öğrendik.

Kurtuba Ulu Camii'nin minaresinin çan kulesine çevrildiğini, caminin ortasına büyük bir kilise yapıldığını, burada haftanın belli günlerinde ayin yapıldığını, içeride namaz kılmak gibi bir durumun asla söz konusu olmadığını, eğer böyle bir durum olursa İspanyol

polisler tarafından tutuklanacağı-
mızın bilgisinin yanında, 5. Car-
los'un Kanuni Sultan Süleyman'a
"Avrupa'da İslam bitti" mesajını
vermek için caminin tam ortasın-
daki kilisenin fotoğrafını gönderdi-
ği bilgisiyle birlikte, caminin içinde
Müslümanların diz çökmüş, yalva-
rır bir vaziyette şehrin anahtarını
teslim ettiğinin resmini görünce
gözyaşlarımıza hâkim olamadık.

Yaklaşan cuma namazı nedeniyle
"Acaba nerede cuma namazımı-
zı eda edebiliriz?" diye sorarken
rehberimiz, cuma namazının saat
15.00'te Faslılara ait bir camide kı-
lındığını ve bizi oraya götürceğini
söyledi. Niçin 15.00'te kıldığını
sorduğumuzda ise, Fas'ı esas alarak
namaz kıldırıldıklarını söyledi. Niha-
yetince bizi cuma namazımızı eda
etmek için bir mescide götürdü.
Mescidin, TİKA tarafından restore
edildiğini ve uzun süre TİKA tara-
fından restore edildiğini gösteren
bir tabelanın girişte asılı olduğunu,
son günlerde ise bu yazının sököl-
düğünü ve nedenini bilmediğini
söyledi. Namaz kılmak için mesci-

de girmek istediğimizde ise bunun
kolay olmadığını gördük. Çünkü
yirmi kişilik küçük bir mescitte en
az 50-60 kişi namaz kılmak için
beklemektedir. İşte o anda yaklaşık
iki yüz metre mesafedeki o büyük
esere sahip çıkamamanın acısını
burada bir kez daha hissettim.

Netice itibarıyla Endülüs hakkında
anlatılacak çok şey var. Ancak son
olarak şunları ifade etmek isterim.
Lise yıllarımdan beri Endülüs'ün
tarihine ve kültürüne dair epeyce
şeyler okumuştum. Ama Endülüs'ü
gezip görünce pek çok şeyi idrak
etmeden okuduğumu anladım. Bu
nedenle İslam medeniyetinin hü-
küm sürdüğü yerleri gezip görme-
nin bir gereklilik olduğu kanaatine
vardım.

Endülüs, bugün İspanya'nın güne-
yinde yer alan bir bölge olmaktan
çok kadim bir medeniyet ve kültür
mirasıdır. Yine geçmişte İslam coğ-
rafasına ait olup da tamamen terk
ettiğimiz yerlerden biridir Endülüs.
Evet, Endülüs'ü gezip görmeden,
Kurtuba Ulu Cami'yi (şimdiki adıyla

la Catedrale De Mezquite) görme-
den, El-Hamra Sarayı'nın içinde
dolaşmadan Endülüs İslam Mede-
niyetinin büyüklüğü anlatılamaz.
Bu nedenle Endülüs gezisi bende
farklı duygular uyandırdı, farklı
ufuklar açtı.

O Endülüs ki, Muvafakat sahibi
Şatibi'nin, İbn Hazm Ez-Zahiri'nin,
Muhyittin el- Arabi'nin, Müfessir
Kurtubi'nin, İbn Haldun'un, İbn
Rüşd'un ve daha nice filozofların,
müfessirlerin, ulemanın, fuka-
hanın yetiştiği bir medeniyet. O
Endülüs ki, 781 yıl boyunca İber
Yarımadası'na hükmetmiş, birçok
ilklere imza atmış ve dünya kültür
ve bilim mirasına önemli eserler
bırakmış bir medeniyettir. İslami-
yet'in ilk yüzyıllarından itibaren
oluşan ihtişamlı bir medeniyetin
son beş altı asırdır izlerinin silin-
diğini okumuş olmak hepimizde
bir burukluk oluştururken, hele
gelip bu coğrafyayı gezip görünce
bu acıyı, bu hüznü içimizin derin-
liklerinde hissediyoruz. Endülüs'ü
gezdikçe, gördükçe ve rehberden
dinledikçe buraların nasıl yüksek
düzeyde bir medeniyet ve ilim-ir-
fan yuvası olduğunu, bununla bir-
likte çöküşe yol açan ihtişam ve
refahın getirdiği bozulmayı da bir
arada görebiliyoruz. 711 yılında
Tarık b. Ziyad'ın İber Yarımada-
sı'na geçmesiyle İslam'la tanışmış
olan İspanya'da 1492 yılına kadar
-yaklaşık 8 asır- hüküm süren,
kök salan İslam medeniyetinin, bu
topraklardan varlığının/köklerinin
bu kadar kazınmış olması bizleri
hayrete düşürmüş ve Endülüs'ün
ibret alınması gereken yerlerden
biris olduğu kanaatimizi sağlam-
laştırmıştır. Bu nedenle Endülüs'ün
bizim için bir gurur abidesi olduğu
kadar, bir acı ve hüznün kaynağı ol-
duğu da unutulmamalıdır. ■

HAKLARI VE SAYGINLIĞIYLA İSLAM'DA KADIN

Sema BAYAR

Asli hüviyetini muhafaza edememiş dinî metinlerin, kökleşmiş geleneklerin, din kisvesine bürünmüş kültürlerin elinde teşekkül eden olumsuz kadın algısı karşısında Prof. Dr. Huriye Martı, Hakları ve Saygınlığıyla İslam'da Kadın adlı eseriyle ayet-i kerimeler ve hadis-i şeriflerden kaynağını alan sahih dinî bilgiler zemininde kadına dair meseleleri ele almaktadır. Söz konusu çalışmada, öncelikli olarak kadının ontolojik değerine vurgu yapılmış, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kadına yeni bir değer atfetmeyip aslında onun zaten fitraten var olan değerini açığa çıkardığının altı çizilmiştir. Martı, "Kadının Değeri ve Onuru: Kristal Metaforu" başlıklı yazısında, kadının reel yaşamda erkeğin yetkinliğine erişememiş alt bir düzeyde konumlandırıldığı uzunca bir tarihî sürecin ardından Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliği ile yeni bir yola girdiğini ifade etmektedir. Huriye Martı aynı yazıda, İslam dininin kadınla ilgili yeniliklerini, onun haddizatında sahip olduğu değer, aile, toplum, din, ekonomi, siyaset ve tıp gibi alanlarda tezahür edebilmesinin önündeki kültürel ve tarihsel engelleri ortadan kaldırma adımları olarak tanımlamaktadır.

Kadın varlığının yalnızca erkekler tarafından geliştirilecek dinî bir söyleme konu olamayacağına değinen Martı, "Eş Olarak Kadın: Farklı ve Bütünleyici", "Kadının İbadeti: Özel Haller ve Özel Yazgı", "Kadının Eğitimi: Hayatın ve Geleceğin İnşası" makaleleriyle bellekleri meşgul eden kadına dair pek çok meselede ufuk açıcı bilgiler ortaya koymuş; Hz. Peygamber'in (s.a.s.) uygulamalarını hatırlatarak günümüz insanına farklı perspektiflerden seslenmiştir.

Kitapta, kadim inanışların kadını erkeğin karşısında konumlandıran yanlış bakış açısı irdelenerek bu

yaklaşımın, kadının sosyal hayatına tezahürleri tek tek ele alınmış, birbirine zıt görülen kadın ve erkeğin tarih boyu içine düştüğü gerilimin insanlığı nasıl bir çıkmaza soktuğu ortaya konmuştur. Çözüme giden yolda ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler ışığında asrısaaadet uygulamalarına vurgu yapılarak değerli bilgilendirilmelerde bulunulmuş, "eş" kavramının işaret ettiği dengeyi gerçekleştirmenin önemine değinilmiştir.

Eserde en dikkat çekici makalelerden biri şüphesiz "Kadının Çalışması: Salih Amel ve Mesuliyet"tir. Geçmişte kadının eğitimi ile başlayan tartışmalar günümüzde kadının çalışmasına evrilmiş, ekonomik hayatta kadınların giderek varlık kazanması odak noktalardan biri olmuştur. Prof. Dr. Huriye Martı, kadınların bir yandan çalışma hayatına dâhil olarak doğuştan getirdiği yeteneklerini, edindikleri tecrübelerini, bilgi ve becerilerini insanlığın faydasına sunarken diğer yandan da kültürel kodlar ve küresel dayatmalar arasında sıkışıp kaldıklarını vurgulamaktadır. Martı, eserinde, evinde yahut tarlasında ziyadesiyle çalışan kadının durumu mevzu bahis edilmezken sadece Endüstri Devrimi ile gelişen farklı çalışma alanlarının irdelenmesini

ni sağlıklı bir bakış açısı olarak değerlendirmemekte, "ev, sosyal hizmet ve iş kadınları"nın bir bütün olarak çalışan kadın kabul edilmesini ve bu bağlamda çözüm aranmasını salık vermektedir.

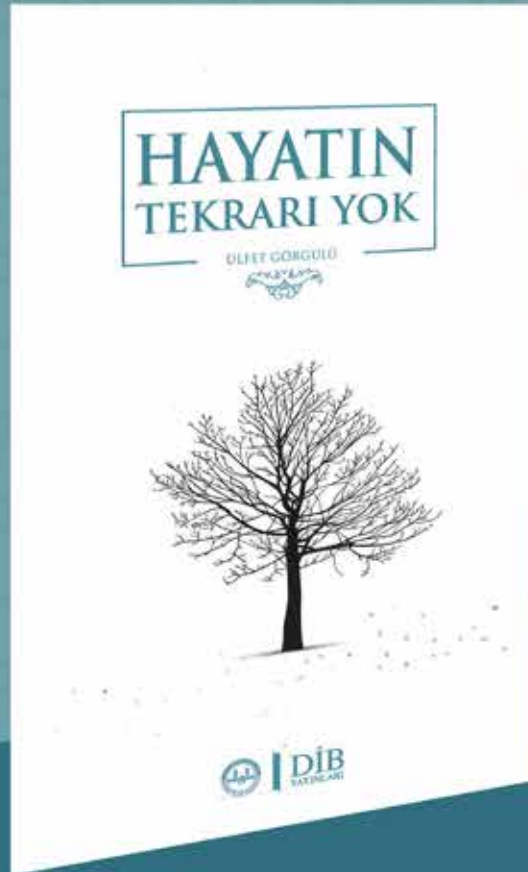
Kadının sahip olduğu değer "halifelik" gibi bir onur ve sorumluluğa dayandığı, kadın ve erkeğin yaratılıştan getirdikleri farklılıklar sayesinde birbirlerini tamamlayarak yeni iyilikler üretebilen bir potansiyele sahip oldukları, çalışmada temel vurgular olarak ön plana çıkmaktadır. ■

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ Hayatın Tekrarı Yok }

Ülfet GÖRGÜLÜ

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Sizden, hayra çağıran,
iyiliği emreden ve
kötülükten men eden bir
topluluk bulunsun. İşte
kurtuluşa erenler onlardır.

(Âl-i İmrân, 3/104.)

FIYATI: 7TL